

Dit es tbesouch van dien dat Pieter Boe ende Leuz sijn broeder ontcracht waren den here vor Sinte Verrilden kerke te Ghent

Editie Napoléon de Pauw

bron

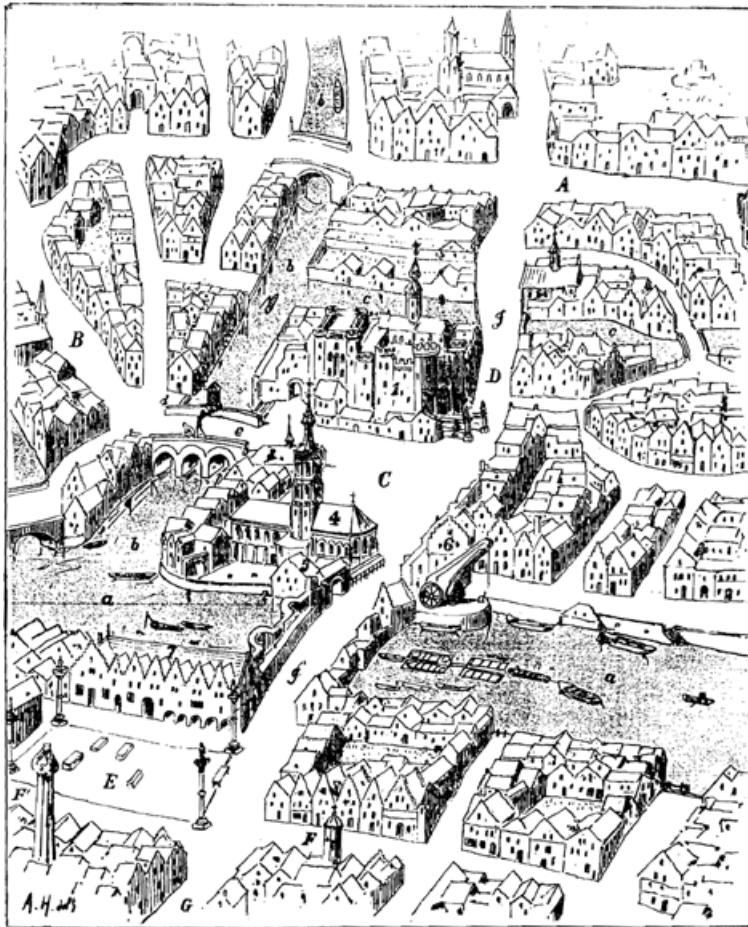
Napoléon de Pauw (ed.), *Dit es tbesouch van dien dat Pieter Boe ende Leuz sijn broeder ontcracht waren den here vor Sinte Verrilden kerke te Ghent*. C. Annoot-Braeckman, Gent 1890

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/_bes002dite01_01/colofon.php

© 2011 dbnl

The logo for the Dutch Bibliography (dbnl) features the lowercase letters 'dbnl' in a blue, sans-serif font. The letter 'd' is stylized with a small checkmark-like shape above its vertical stem.

De Oude burcht van Ghent in de Middeleeuwen

- A. De Steenstrate
- B. De Borchstrate
- C. Sente Verhilde Plaetse
- D. 's Gravenstrate
- E. De Visch Marct
- FF. De Lange en Curte Munte
- G. De Hooch Poort naer het Scepenen Huus
 - 1. 's Graven steen
 - 2. De Baliën
 - 3. Het Paradijs (later Wenemaers Godshuis)
 - 4. Sente Verhilde Kerke
 - 5. Van der Most's huus?
 - 6. Jacobs Coets herberghe?
 - 7. Het Vleeschhuus
- a. De Leie
- b. De Lieve
- c. De Scipgracht
- d. Het Ghewat
- e. De Hoofdbrugghe
- f. 's Graven brugghe
- g. 's Borch graven brugghe

[Woord vooraf]

Het handschrift, dat wij heden in het licht zenden, is eene perkamenten rol van ongeveer zes meters lengte, bestaande uit twaalf aan elkander genaaide vellen, en die sedert de XIVe eeuw onder de charters der Graven van Vlaanderen, eerst in het Slot van Rupelmonde en later op 's Gravensteen te Gent berustende, alsnu in het Staats-Archief aldaar onder de gewelven van het oude Huis der Burggraven van Gent, het Ser Geeraards Dievels Steen, met duizenden andere oorkonden wordt bewaard.

Baron JULIUS DE SAINT-GÉNOIS was de eerste die er, in zijnen *Inventaire analytique des Chartes des Comtes de Flandre*, Gand, 1843-46, p. 324, n° 1132, de aandacht op trok, en er eene tamelijk gebrekkige ontleding van mededeelde: 'Het is,' zegt hij, 'een gerechtelijk onderzoek (*Inqueste, Besouch*) op het feit van Pieter Boe en Lenz, zijn broeder, die, zijnde ter dood veroordeeld geworden, en op het punt hunne lijfstraf te ondergaan, aan de gerechtigheid des Graven van Vlaanderen onttrokken werden vóór de kerk van Sinte Verhilde, te Gent, door een deel van het volk dat, door den Deken der Christenheid van Gent en andere geestelijken opgehitst, hen willende verlossen, zelfs het huis van Jacob Stoet,

in de Oudburg, waar zich Graaf Robbrecht bevond, overweldigde, en de geheele stad in rep en roer stelde.' En hij voegt er bij: 'De oorsprong van deze soort van opstand was de gerechtelijke tweespalt opgerezen tusschen de Schepenen van Gent, die beweerden alleen in recht te zijn de gebroeders Boe te vonnissen, en de Geestelijkheid, die op de uitsluitelijke rechtspleging over dezelve aanspraak maakte, omdat zij klerken waren. - Dit stuk, hoogst belangrijk voor de zeden des tijds, behelst de verklaringen van honderd en vijftien getuigen, in dit onderzoek gehoord. Men ziet er dat het leven des Graven gevaar liep, en dat, om de twee schuldigen aan de gerechtelijke vervolging te onttrekken, men het gerucht uitstrooide dat het heilige mannen waren, welke een mirakel, door verscheidene getuigen voorgebracht, tegen de Schepenen beschermde. - Pieter Boe ontging de gerechtigheid des Graven door de tusschenkomst der kanonniken van Sinte Verhilde, die hem van den wagen, die hem vervoerde, trokken, en hem in de kerk van het kapittel, vrijplaats, gelijk al de kerken in de middeleeuwen waren, deden binnengaan.'

Die korte zaak-inhoud der *Inqueste* van 1306 behelst talrijke onnauwkeurigheden. Wel straalt er de ware geest der gebeurtenissen in door, maar zoo haast men het stuk, niet meer aan eene oppervlakkige lezing, doch aan eene diepgrondige studie onderwerpt, vertoonen zich de opeenvolgende gebeurtenissen en personen in een geheel ander licht, en heeft men het genoeg te bestatigen dat, bestond er inderdaad een tweespalt tusschen burgerlijke en feodale macht, werd er inderdaad toevlucht genomen tot de laagste ophitsingen en omkoopingen om het grauw ten voordeele van eenige edellieden en klerken op te ruien, de onbetwiste

zegepraal toch eindelijk reeds bij onze vrije en wijze voorouders der XIVe eeuw aan de burgerlijke overheid bleef, dat de wettelijkheid den opstand te boven ging en dat door het onderzoek het gewaand mirakel in het helder licht der waarheid en wezenlijkheid werd gesteld.

Een kort overzicht der *Inqueste* zal dit bewijzen, en ons tevens toelaten den gang der verscheidene gebeurtenissen terecht te wijzen.

De titel luidt aldus:

Dit es tbesouch van dien dat Pieter Boe ende Leuz sijn broeder ontcracht waren den Here vor Sinte Verrilden kerke te Ghent, ende thuus up te broken te Jacop sToets in dOudeborch te Ghent daer Mijn here Robrecht in was, die doe was in s Heeren stede, ende van allen de ghoenen diere te rimen ende te rade toe waren, ende miede ghegheven hebben ende miede ghenomen, ende van allen dinghen die te deizen faite toebehort, ende van den kersen die berneden an den rade. Ende dit besouch was beghonnen te Ghent na sinte Pieters dach ende sinte Pouwels, in den jare Ons Heren MCCCVI, ende vort ghehort van daghe te daghe⁽¹⁾.

Daarop volgen de verklaringen van 68 getuigen, waarna eene nieuwe reeks aanvangt:

Dit sijn de orconde die ghehord sijn swonzdaghes vor sinte Marien Madelene daghe ende daerna.

Dan komen de getuigenissen van 49 andere personen, welke het gansche getal der getuigen brengen op 115.

Van die getuigen waren er 11 der 13 Schepenen van

(1) Op de keerzijde van de rol staat er: 'C'est li enqueste faite à Gant des meffais qui ont esté fais par l'ocoison de Piéron Boe et de Leuz son frère.' En daaronder, driemaal *Terminée*, en de deels uitgevaagde cijfers: *xvij*, *xviiij*, *xliij* en *vj^{ciii}xx*, die waarschijnlijk de nummers van oude inventarissen zijn.

de Keure te Gent, 6 der 13 Schepenen van Ghedeele of Peisierders, 1 Schepenen-raad, 3 Schepenen-garsoenen, 4 Steenknapen of bedienden van den Baljuw van Gent op 's Gravensteen, 3 klerken, 2 papen of priesters, 2 rijke poorters, 5 hunner knechten of knapen; de overigen ambachtslieden, te weten: 13 wevers, 2 volders, 5 vleeschhouters, 7 vischverkoopers, 2 bakkers, 2 bierbrouwers, 2 medeblanders of honigwaterbrouwers, enz.

Bij eerste lezing van den titel, schijnen, gelijk de vorige ontleding het opgeeft, alle gebeurtenissen op éene en zelfde stonde tijds plaats gegrepen te hebben. Wel verre van daar; de aandachtige studie der 115 getuigenissen leert ons dat er in de weinige regels van den titel *vijf verschillende daadzaken* behandeld worden, die op wijd van elkander afgescheidene plaatsen en stonden werden daargesteld, en wel namelijk, om den gang der gebeurtenissen op te klimmen:

- 1° het *Onderzoek* zelve (*Besouch, Inqueste*), dat gebeurde van 30 juni tot 20 juli en volgende dagen, dus de geheele maand juli 1306, van dag tot dag; wij zullen later zien door wie het gehouden werd, en met welk gevolg;
- 2° een gewaand *Mirakel* van kaarsen die brandden aan de raden, waarop de schuldigen hunne straf ondergingen; dit gebeurde, volgens de eerste getuige, den *zondag na de radbraking*;
- 3° de *Ontkrachting* van de gebroeders Pieter en Leuz Boe aan den Heere Robbrecht van Vlaanderen vóór Sinte Verhilde kerk, te Gent, wanneer zij naar de strafplaats op eenen wagen geleid werden om geradbraakt te worden; die poging mislukte en de gevangenen werden weder gekerkerd;
- 4° de *Opstoking* en *omkoopning* van een gedeelte van het volk, om die verlossing te bewerkstelligen, door woorden

of geld (*te rimen ende te rade, miede ghegheven of ghenomen*);

- de *Huisbraak der herberg van Jacob Toete*, in de Oudburg te Gent, alwaar
5° Mijnheer Robbrecht van Vlaanderen (niet de Graaf, maar dezes zoon, *die doe in zijne stede was*), gehuisvest was, wanneer men de twee gevangenen te Gent had aangebracht om het tegen hen uitgesproken vonnis ten uitvoer te brengen.

Er waren dus *twee volks-oploopen*, telkens door *samenspanningen* van edelen, klerken en klein volk voorafgegaan; beide mislukten, dank de hardnekkigheid des Heeren, voorstander der burgerlijke macht; de *radbraking* gebeurde; en dan namen de edelen, en misschien ook de geestelijken, hunnen toevlucht tot een gewaand *mirakel* om weder het volk op te hitsen, doch vruchteloos, zooals blijkt uit het *onderzoek*, welk dit punt gelijk alle andere in zijn waar daglicht stelde.

Laat ons nu de gebeurtenissen volgens de verklaringen der getuigen vertellen. Wij sommen al die gebeurtenissen op, tot in de kleinste omstandigheden, en doen ieder feit door de nummers der oog- of oorgetuigen volgen, opdat men er zich door het min of meer groot getal of de geloofbaarheid der oorkonden gemakkelijk rekenschap van kunne maken.

Twee gebroeders, Pieter en Leuz [Luens (80) *Leonius*, en niet Lenz] BOE, ook genaamd de BOE-INCLÉS (14, 15, 39, 87), edele lieden (69), oorspronkelijk van een der Vier Ambachten in het Noorden van Vlaanderen^(a), waren, om

- (a) Den uitgang *inclés*, aan de familienamen gevoegd om de gezamentlijke leden van denzelfden stam aan te duiden, hebben wij in den loop onzer opzoekingen tweemaal te Gent in de XIVe eeuw onder den vorm *inghers* gevonden: de *Goethalsinghers* (*Zoendincboek* 1359, f° 15) en de *Rijmminghers* (*Weezenboek* 1352, f° 15). Van dien stam der *Boe's* hebben wij gevonden: In 1287 de edele lieden, Jan gezeid *Boye* met Jan van *Steelant*, Ridder in *Axel-Ambacht*, getuige in eenen akt uitgelezen op het kerkhof te *Assenede* (Bon J. DE St-GENOIS, *Inventaire des chartes de Rupelmonde*, n° 445). - In 1322, was Jan *Boye* schoutheet van Brugge (*Ibid.*, n° 1395). - In 1340, was Jehan *Boye*, een der graafgezinde *avollés* in het kamp van Bouvines (KERVYN, *Froissart*, XXI, 215, 245). - In 1357, waren Pieter *Boyen* en Lippin Lievin *Boits* sone 'in ghebreke van der deuringher wareide te *Meren*' (*Jaarregister*, ad f. 7). - In 1372 scheidt Jan *Boyen* van zijne vrouw (*Ibid.*, f° 5 v°). Eindelijk in 1382 wordt er verzoening gemaakt over de dood van Wouteren *Boyen*, 'die dood ghescoten was daer hij tusschen partijen (Wieland en Lippijns) int ghescheet ghinc' (*Zoendincboek* f° 13), en in 't zelfde jaar wordt er staat van goed opgesteld 'van de versterfte van Willem *Boyen* ende van sinen broeder, die beede bleven met PHILIPSE VAN ARTEVELDE, waerof de vorseide partijen bleven van allen ghescille die sij onderlinghe hebben mochten, waert in woirden of in werken in drie persoene diere toeghecoren sijn' (*Weezenboek*, f° 69 v°).

welke reden weet men niet, ter dood veroordeeld geworden. Het schijnt dat men hun in de kerk te Assenede bij voorwaarde beloofd had door het zwaard gerechtigd te worden (15, 69, 109, 114). Wanneer zij voor de eerste maal, gevangen, te Gent (66) in 's Gravensteen (1) gebracht werden, baden hunne magen en vrienden de Schepenen van Gent, dat zij Mijnheer Robbrecht van Vlaanderen, 's Graven zoon en Stedehouder, verzoeken zouden, dat men hun de gedane belofte zou goed doen (15), en dat, daar zij galg en rad niet verdienden (69), men ze voor de eer hunner vrienden zoû onthoofden (5). De voornaamste dezer magen waren, de groote poorters van Gent, Boudin *Braem*, Pieter *d'Amman*, Sanders *Mont*, en misschien ook wel Jan *de Pape* ser Diederiks, Simoen *Rijm*, en Clais *ser Sanders* (ziet hierachter blz. VIII). Pieter *d'Amman*^(b) ontving namelijk van de gevangenen eenen brief, hem vragende te bekomen dat

(b) *Pieter d'Amman*, pachter van stads inkomsten (1314), cijnshaffer te Evergem (1325), verkocht met zijne vrouw *Beatrix van Poucke*, in 1331 het ammanschap van Gent aan den Graaf, vermoordde zijnen rechtzweer *Willem uten Hove* op het kerkhof van Assenede in 1335, werd in 1338 aangehouden op bevel van den Opperhoofdman JACOB VAN ARTEVELDE.

men de hun gedane belofte zoû houden (65, 66), en hij werd door zijne magen, de gebroeders Jan en Hughe *van der Criecke* en *Snouc van den Horde*, dikwijls verzocht om geld en pand te leenen om hen te helpen (64) en deze namelijk door zijnen knaap, den wever Willem *de Rode* in de wijken uit te deelen waar hij het best besteden kon, om de *Boe's* aan den schandelijken dood te onttrekken (66). Doch hij had deze vragen niet ingewilligd, en, vrezende, daar hij in proces met den Graaf lag nopens zijne erfachtigheid, dat men het hem ten kwade zoû duiden, had hij alles aan de Baljuw's lieden of Steenknapen veropenbaard, hun raad gevraagd en aangeboden de stad te verlaten; maar hij werd door hen menigmaal gerust gesteld (64). Toch had zijn knaap Willem *de Rode* aan eenen Schepen gezegd dat het jammer ware zulke dingen te doen (4).

Inderdaad, op eenen morgend van 't jaar 1306 gingen de Schepenen en Raden of Peisierders met hunnen Klerk, meester Heinrich *Braem*^(c) en hunne knapen, die de geschenken droegen (23), tot Mijnheer Robbrecht, die in 's Graven stede was(l), in de herberg van Jacob *Toete* (55, 56, 114),^(d)

- (c) *Boudin Braem* was een der XXXIX schepenen van Gent geweest in 1298; meester *Heinric Braem* bewoonde in 1312 'thuis van *Risele*, daer boven woont *Salmoen Borluut*, ende de kelre onder de vischmaeret waerd, daer *Heinric Braem* in wont'. (Archief van het Bureel van Weldadigheid, St-Niclaus Rentboek, f° 1.)
- (d) Het huis van *Toete* stond waarschijnlijk bij de Hoofdbrug; in een blad der rekening van Gent in 1280 leest men: 'Ontfaen... van *Willay den Groten* endo van *Gillis Toeten*, 34 lb. van der *hovetbrugghen*.' - En in een rol van renten van St-Michielskerk in 1315: 'In *dOutborch*:... Hughe van der Most (op uitschrapping van *Colard van Marchines* 39½ lb. up die erve up die poorte daer *Gillis Toete* (op uitschrapping van *Joen de Jonghe*) woonde.' - Die familie behoorde aan de Vleeschhouwersnering, wier getrouwheid aan de Graven gekend is (FR. DE POTTER, Gent (1885), d. II, blz. 393), en had reeds aan eenen oploop van huizen deel genomen: '(*Michaël Toet*, carnifex, oppidanus Gandensis, 60 lb. de invasione Willelmi Isenbaerts.' (DIERICX, *Mémoires sur les lois*, t. I, p. 62; WARNKOENIG, *Staats- und Rechtsgeschichte*, t. V, p. 70, n° 81.) In 1304 wordt aan *Willaume Toete* 17 schellingen betaald voor 'despens Monsr Philippe de Flandres à Gant' (*Rekening der Baljuws*, I, f° 2), en in 1306 wordt *Jehans Toete* veroordeeld tot 20 sch. boete voor gevecht (*de melleie*), (f° 4). In 1306 wordt *Mikius Tote* veroordeeld tot 30 schellingen boete. (*Rek. der Baljuws*, IV, f° 1). In 1322 was *Jan Toete* 10e schepen van Gedeelte te Gent (*Memorieboek der stad Gent*, d. I, blz. 30).

VIII

waar hij te huis was (83), en op het punt te gaan zitten eten, en baden hem dat hij die edele knapen zoû doen onthoofden (19), in plaats van ze te radbraken (66). Een vreemdeling, Willem *van der Most*, van Zaamslag, die men te Gent *Goetroost* of *de Keuvelare* noemde (48, 67, 81) was met hen (59). Mijnheer Robbrecht gaf hun genoegelijk en hoffelijk antwoord (14, 15), en de Schepenen keerden naar het Schepenhuis terug, maar als zij vóór het huis van heer Hughe *van der Most*^(e) gekomen waren (19), niet verre van *Toets* herberg (110), ontmoetten zij eene groote menigte volks (1), wel drie honderd menschen (65), aan welker hoofd zich bevonden den Deken der Christenheid van Gent en degene der Vier Ambachten, veel priesters en klerken, en veel leeke lieden (1). Onder dezen ontwaarde men:

de POORTERS^(f): Boudin *Braem*, die de kapitein der bende scheen te zijn (1, 2, 3, 9, 14, 15, 19, 23, 28, 35, 44, 47, 48, 53, 59, 65, 68, 90), met zijnen knaap Arnoud *de Hont* (15, 23, 28, 44, 47, 48, 51, 53, 56, 114); Pieter *d'Amman* (23, 35), met zijne knapen, Jan *van Lo* (35) en Zeger *de*

(e) Het huis van *Hughe van der Most* stond waarschijnlijk bij 's Gravenbrug, en de grond was een leen dat zich uitstreckte achter de kerk tot bij de Hoofdbrug. Ziet het Charterboek van Lodewijk van Male (1348-58) f° 178, en het Jaarboek der Keure (1362-63) f° 7. Ziet verder blz. XLIII.

(f) De geslachtlijsten van de voornaamste poortersstammen van Gent in de XIVe eeuw zullen met menigvuldige bewijsstukken uitgegeven worden in het *Cartulaire généalogique des Artevelde au XIVe siècle*, dat onder de pers ligt voor de *Commission Royale d'Histoire*.

Scouteete (35, 48), en den wever Willem *de Rode* (3, 4, 9, 23, 44, 48, 51, 56, 59, 65, 114); Sanders *Mont* (35, 44, 48, 51, 59, 68) met zijnen knaap Jan (48); Jan *de Pape*, ser Diederiks (1, 15, 28, 47, 48, 51, 59, 65, 68, 114) met zijnen knaap Jan (48); Sanders *Boe* (114); Jan *Snouc* (of *Boe*), Simoen *Rijms* knaap (15, 44, 48, 52, 56, 59, 66, 68); de mulder, Clais *ser Sanders* knaap (1, 114); *de Wicker*, Hughe *Blaubaerts*, vaders knaap (110);

de PRIESTERS: Heer Joos *de Beildemakere* (66);

de WEVERS: Pieter *de Goedertiere* en zijn broeder Jan (67);

de BROUWERS: *Hubrecht*, wonende aan de Vischmarkt, die 't geleide deed (23, 44, 48, 56, 67, 68);

andere AMBACHTSLIEDEN: Willem *Commer* (114), Coppin *de Blauwere* (35, 114), Jan *de Naiere*, de parmentier (59), Jan *de Sceppere*, Pieters zoon (3), Hannekin *Ferrant* (5), Claikin *Speilliard* (44, 67), Lammin *vander Haghe*, de waard (48, 66, 67), en een bakker, Boudin *van Keilant*, wonende vóór 's Gravenbrug, die ser Jordaans *Masch* knaap was (1) en in een schip zat, met Alebrant *de Pape* en Jan *Zetscare*, en de menigte volgde (35, 44, 48);

maar vooral veel VREEMDELINGEN onder welken de twee gebroeders Gheerolf en Hughe *van der Criecke* of *Kreicke* (44, 56, 66, 67, 68), de drie gebroeders Coppin, Robbin en Jan *van den Zomple*, Hughes zonen (47, 51, 67), de drie gebroeders Hughe (15), Joos (Hannekin?), en Willem *vander Most*, Fierins broeders (67, 81), van Zaamslag (59), Heine *Ackerman* (66, 70), Jan uten *Wulghen* (35), Lambrecht *Pauwels sone*, van Bochaute (14), Pieterkin *van Biervliet*, de volder (67), Pieter *de Veidelare* (67, 68), en veel anderen.

Deze menigte legde de Schepenen den weg af en dwong den Deken der Christenheid aan Baljuw en Schepenen

(110) de invrijheidstelling der twee Knapen te eischen, omdat zij *klerken* waren (1, 19 110).

De Schepenen antwoordden dat zij geene *vangers* ('s Graven serjanten) waren, en dat die zaak hun niet aanging (110). Zij gingen tot aan 's Gravenbrug en scheidden dan uiteen (31). De oproerlingen zetteden hunnen weg voort met groot geroep en *druste* (110), tot aan Robbrechts herberg (119), waar deze nu te eten zat (81, 114). Zij klopten en sloegen op de poort, doch men liet ze niet binnen (90). Zij riepen dat zij binnen zouden, wilde men of niet, en zwoeren bij het bloed dat zij er eerder allen voor sterven zouden, eer zij gedoogen zouden dat men zoo hunne magen en vrienden zou verdoen. Zij riepen 'Goede gemeente, ontferm u dat men zoo deze goede lieden gevoerzen wil; ze zijn *klerken*; wij zullen het niet gedoogen!' (65) De broeders Jan en Willem *van der Most* zwoeren groote en vuile eeden, en riepen: 'Indien er zestig met ons waren, zouden wij liever den Heer doodslaan als te gedoogen dat men die goede knapen aldus doode' (81). Dit alles gebeurde ondanks de tegenwoordigheid der 4 STEENKNAPEN, Gillis *de Meester* (65), Jan *de Langhe* (66), Pieter *van der Gote* (67) en Jan *Babelin* (114).

Zij stieten en staken op de poort, die geloken was, met zulke kracht (114) dat zij kraakte (31); de deur werd opengesteken (55, 90) en opgelopen (110) met groote overdaad (60), en de twee Dekens werden binnengedreven met vijftien à zestien personen, terwijl er veel tusschen twee deuren en de anderen buiten op straat bleven staan; meest alle waren vreemdelingen (55); van de stad herkende men den priester Joes *de Beildemakere*, die er sedert om gevangen was (31), Hubrecht *de Brouwere* (31), die het geleide scheen te doen (56), den bakker *van Keilant* (31), den knaap

de Hont, den wever *de Rode* (56); vóór de deur bleven de gebroeders *van der Criecke* (56, 66), Jan *Snouc*, (die den Deken van Gent had gehaald, als hij inwaart wederkeerde van vóór *Hughes van der Most's* woning (48); binnen, bij de priesters, Lammin *van der Haghe* (31), waard van den Deken der Vier Ambachten, die volgens dezen hem kwam vragen of hij wilde komen eten of dat hij bij Mijnheer Robbrecht bleef eten (66), en eene zuster van Pieter en Lenz *Boe*; de poorters *Braem* en *Mont* bleven staan op 's Gravenbrug (56).

De menigte riep dat het groot jammer was dat men *klerken* zoo *voerzen* zoude, en dat men de belofte niet wilde houden, die men hun gedaan had (114).

De Dekens verontschuldigten zich voor den Heer, zeggende dat zij daar, met kracht en vrees voor hun leven, huns ondanks gebracht waren (56); Robbrecht was zeer verbolgen dat men zijne deur had opengebroken (48): 'Lieve Heer, belgt u niet', zei de Deken van Gent, 'wij waren er toe gedwongen, dat wij hier gekomen zijn' (66). Den Deken van Vier Ambachten was het zeer leed dat hij er ging (59), daar hij er toe gedwongen was met groote bedreigingen (60, 114). Zij verzochten den Heer dat hij de gebroeders *Boe* in vrijheid zoude stellen, vermits zij hadden hooren zeggen dat zij *klerken* waren. - 'Herkent Gij ze voor klerken?' vroeg Robbrecht. - 'Wij weten niet dat ze de kruin hebben, wij hebben het hooren zeggen en hebben ze in kerken zien zingen en lezen' (55).

Mijnheer Robbrecht verleent eene verste; het volk loopt uiteen; eenigen gaan eten bij Mevrouw van *Gavere*; als men aan tafel zit, komt Jan *van den Zompele* binnen; men vraagt hem hoe het afgelopen is, en op de mare van de

verste vraagt men hem of men de *Boe's* aan den Heer zou overgelaten hebben? - 'Bij den bloede! neen,' antwoordt hij, 'ik had wel vijf honderd man van Overschelde met mij, gewapend, die ze zouden genomen hebben; het heeft mij wel tien pond gekost, eer ik ze vergaderd had' (47).

Men hoort wel zeggen dat er geld of miede geboden en genomen is geweest, maar men kan de lieden niet noemen (65, 30).

Dikwijls vóór en na dit feit, werd het volk opgehitst om de *Boe incles* aan den Heer te ontnemen. Vooral Willem *de Rode*, wever, Pieter 'sAmmans knaap, zegde openlijk dat het groot jammer ware dat men hun de belofte niet goed maakte die men hun in de kerk van Assenede gedaan had, en dat men ze van eene andere dood zou doen sterven, zij die, als edele lieden, galg en rad niet verdienden (69). *Daags te voren* (den tweeden opstand en hunne dood), herhaalde hij die woorden op de *plaats vóór 's Graven steen* in eenen groep van tien personen (102), die omtrent hem in ring stonden, op 's Gravenbrugge. Hij zocht macht en kracht om dit te weeren (44). - 'God moge 't ontfermen!' zeide hij 'dat men deze goede knapen dus het leven zonder wet en vonnis zal nemen!' Dit gebeurde op de *Vischmarkt* (21); rond hem stonden Willekin *Bet*, en veel lieden van de vischmarkt; *Marie Straels* zeî hetzelfde (43).

Op den zelfden dag ging de wever *de Rode* met *Jan Snouc*, *Robin ver Aneezen sone*, en andere onbekenden wel tot 25 personen (113) op den *Kouter* tot het Ambacht van de Wevers, dat daar was; zij verzochten hen dat ze vijf of zes personen met hen zouden zenden bij de Wet om haar te bidden geene haaste te brengen tegen de goede knapen *Boe's* (103); zij zegden daar, onder de gemeente van de wevers, dat het Gode moest ontfermen dat men ze zoo zoude

dooden, en baden dat de gemeente het niet zou gedoogen (65). De gesworenen van het Ambacht vergaderden en hielden raad, en zegden dat zij het niet zouden doen, en deden aanstonds een gebod uitroepen dat niemand, die ambacht kende en werk had, op straf zijn ambacht te verliezen, zijn werk mocht verlaten en lediggang doen, zich die zaak aantrekken, en dat niemand zich zou verzetten tegen den Heer of zijne lieden, maar integendeel gereed moest zijn hen te helpen daar waar het noodig zou wezen (65, 103 en 113, cf. 108).

's Avonds gingen *Jan Snouc*, *Jan van Spiegelkine* en een andere knaap tot *Willem den Waghmakere*, knaap der Weversnering, en verzochten hem lieden genoeg te vergaderen om te verhinderen dat men *des nachts* de *Boe's* zoû verdoen; hij weigerde het hun, en ging 's *anderdaags* zelfs uit stad (22).

's Morgens kwamen weêr op den Kouter *Willem de Rode*, *Arnoud de Hont* en wel 25 andere knapen van buiten, (108), onder anderen *Geeraard van den Houcke*, *Wouter de Costre* van Waarschoot, en zegden aan de wevers: 'Edele gemeente, ontfermt U van de goede knapen.' Zij baden de gezworenen dat zij schepenen verzoeken zouden de belofte te doen houden aan de *Boe's* in de kerke te *Assenede* gedaan; volgens den wever *Jan de Clerc*, die hem de zaak zeer aantrok (108), antwoordden zij dat men die voorwaarde zoû moeten houden, en dat zij doen zouden al wat zij wettelijk konden; de knapen zegden niets anders te begeeren (109).

Later, in het Onderzoek, loochenden de wever *Willem de Rode*, en zijn meester *Pieter d'Amman* stellig alle deelneming in de twee opstanden en in alles wat er aan toebehoorde. - De eerste zegde dat zijn meester 's avonds te

voren hem aanbeveelde 's anderdaags t'huis te blijven, en hem niets aan te trekken, noch door spraak noch door daad, van wat *Boe's* aanging, omdat men het op hem *d'Amman* zou leggen als maag der *Boe's*, en als zijnde in geding met den Heer nopens zijne erfachtigheid. Ook beweerde *de Rode* den geheelen dag zijn ambacht gedaan te hebben zonder uit zijn huis te komen, en bood het door zijne gebuurs te bewijzen (70). Doch het bewijs is niet voorhanden. - De tweede hield staan aan niets deel genomen te hebben, en de vrees die hij sedert de gevangneming der *Boe's*, zijne magen, koesterde, dikwijls te hebben doen kennen aan den Baljuw en zijne Knapen, hun raad gevraagd te hebben, of hij de stad zoû verlaten hebben tot het einde der zaken of er zoû gebleven zijn, welk laatste zij hen tot vijfmaal aanrieden, hem zeggende dat zij het hem zouden laten weten indien zij hem iets wilden. Overigens heeft hij nooit gehoor gegeven aan de vragen zijner magen, onder anderen de gebroeders Gherolf en Hughe (en Jan 66) *van der Criecke*, en *Snouc van den Horde*, om geld en panden te leenen, door Willem *de Rode* in de wijken te deelen, waar hij het beter als een andere besteden kon (66) om de *Boe's* te helpen (64). En inderdaad, twee der Steenknapen bevestigden dat hij het hun in die bewoordingen te kennen gaf; zeggende dat hij nooit voordeel, maar nadeel van zijne magen, de *Boe's*, had gekregen, en hun een briefken ter hand stellende, hem door hen gezonden, waarin zij vroegen te trachten te bekomen dat men hun de belofte zoû houden die men hun gedaan had (66, 65).

Eindelijk besloot toch 's Graven zoon en Stedehouder Robbrecht het doodvonnis door galg en rad te doen uitvoeren. - Dit gebeurde slechts weinige dagen na de huisbraak, want tijdens dit feit waren, van de twee Gentsche

Schepenen die afwezig waren, de heer Jan *van Buten* te Brugge, en Jacob *Lantvert*, te Deinze, terwijl tijdens het volgende feit de eerste zich op den weg van Brugge naar Gent wederkomende, en de tweede zich te Brugge bevond (7, 16). Hadden wij de Stadsrekeningen van Gent in dit jaar, de juiste dag en datum zouden door de *Reden en parlementen* kunnen vastgesteld worden, doch ze zijn voor dit jaar verloren, en er wordt niets in degene van Brugge die nog voorhanden zijn, over die gezanten aangetroffen. - Overigens zal Robbrecht niet lang onder het wicht van den oproer willen gebleven hebben.

Des morgens dus, waar *de Rode's* pogingen op den Kouter en de Vischmarkt gebeurden (108), en wellicht rond den *middag*, want de Voorschepen zat aan tafel te eten (1), stroomde de Verhilde plaats over van het volk: er waren daar wel twee duizend menschen (15); zij stonden tot op de muren en zolders, namelijk te Oliviers *vander Most* de 4 gebroeders van dien naam en anderen (107), en tot op den toren van Sinte Verhilde kerk (de cordewanier Jan *van Sint-Jans* met zijne twee neven, de gebroeders *de Merouter*, Raas en Jan, wever, (63, 73). De Schepenenknappen en garsoenen, Martin *ser Wouters*, Coppin *de Loukere* en anderen, gingen vooruit om den weg van de lieden te doen ruimen (21, 23). De Schepenen, die er gekomen waren om de veroordeelden uit te voeren ten einde de rechte te doen (2, 21, 13), stonden bij Mijnheer Robbrecht (in 's Gravensteen) en baden hem nog eens dat hij de gebroeders *Boe's* zoû laten onthoofden, maar hij antwoordde met goede woorden (2). De twee veroordeelden baden hem ook zeer dat men ze onthoofden zoude en in het Minderbroedersklooster laten begraven; Mijnheer antwoordde niet klaar, maar zeide dat hij er wel zoude mede doen. Dan zeî Baselis *Commer* aan de gevan-

genen dat zij zich op de goede gemeente zouden beroepen. De klerk Jan *van Balau* trok hem bij den kaproen en zeide hem: 'In duivels naam! Waarom verzet gij U tegen den Heer en zijne lieden? Gij en uwe broeder, gij zijt al uw goed aan den Heer verschuldigd' (44). De twee veroordeelden werden, gebonden (2), in den Steen gezet op eenen wagen (44), waaraan 's Baljuws lieden de paarden inspanden, die zij uit eenen anderen geladenen wagen namen (36); bij hen waren twee minderbroeders (19, 110, 54), Hugo *van Hulst* (2, en...?) Als de wagen uit de poort van het kasteel was, nam de hangman de paarden, zette er zich op en vaarde voort (36). Als de stoet een weinig had gegaan (23), en de wagen gekomen was ten ommekeer van Sinte Verhilde kerk (2), op den keer van de Oudburg (110), ten einde van den ommekring ter Oudburg bij het Gewat (79), ten keere van de strate (31, 19), was er iemand die riep: 'Gaet toe! het is nu tijd!' (76). Er gebeurde dan onder 't volk een groot geluid (15) en gedrom (21, 36), *meudelinghe* (44) van veel lieden, meest al vreemdelingen (15), verkleed met andere kleederen dan de hunne (6, 65) en die hunne kaproenen nederwaarts over hunne oogen getrokken hadden om niet herkend te worden (19, 20). Zij omringden den wagen met groot geroep, de vier strengen werden in stukken gesneden, en een der wielen uitgetrokken (36) door *Snouc Boe*, den mulder, ser Sanders knaap, (1, 2, 6, 65); de wagen viel; Pieter en Leus *Boe* riepen: 'Edele gemeente en klerken, ontferm u onzer! (19)' Ootmoedelijk riepen zij dus hulp aan de Gemeente; van hunnen kant riepen de Schepenen aan de Gemeente dat men den Heer zijn recht liet wedervaren en hem moest helpen zijn gerecht te doen (2). Doch de minderbroeder *van Hulst* gaf aan Leus *Boe* eenen stoot en

lichtte hem met de hand (19) uit den wagen (2, 3, 6, 19, 20, 25, 49, 54, 67, 110), stak (6) en wierp hem (58, 67) in de armen van den mulder, van Jan *Snouc*, Simoen Rijms knaap (2), of van den wever Pieter *den Goedertiere*, langen knaap met gescheerden frok, die bij den wagen stond, de armen opendeed, en riep 'Val hier in!' (110). Men trok de twee knapen van den wagen om hen in Sinte Verhilde kerk te steken (19, 21, 65). Men ontbond hunne handen (114). Handvast aan den wagen en hulpers om de *Boe's* in de kerk te brengen, waren voornamelijk:

de VREEMDELINGEN: Sanders *Boe* (32, 65, 67), die de geleide der buitenlieden had (66); Hughe *van der Criecke* (66, cf. 29, 65, 67, 68) en zijne broeders, Jan (66, cf. 65, 67) en Gherolf (2, cf. 29, 68, 110), Heinrik *Ackerman* (cf. 28), Heinrik *Boe* (cf. 65, 67), Wouter *de Costre*, van Waarschoot (cf. 65), de gebroeders Arnoud en Jan *uten Wolghen* (cf. 32, 65, 67);

de PRIESTERS: heer Joos *de Beildemakere* (66, 63, 73, cf. 29, 43), heer Jan *de Blauwere* (2, 66, 67), en heer Volker *Helle* (63, 66, 67, 73, 107, cf. 29), en een klerk, onder-schoolmeester te Sint-Jans (66, 67);

de KNAPEN: Jan *Snouc* (of *Boe?*), Simoen *Rijms* knaap, (2, 3, 15, 66, cf. 28, 29, 32, 65, 67, 68, 110); Arnoud *de Hont*, Boudin *Braems* knaap (2, 63, 66, 73, 112, cf. 29, 31, 32, 46, 68, 110); de mulder, Jordaan *ser Sanders* knaap (2, 3, 6, cf. 65, 67); Weitin, Gillis zoon *Barmaker*, Pieter *ver Mergrieten sone* (73, 74, 78, 80), Zeger *de Schoutheete* (cf. 29), Jan *van Lo* (cf. 29) en Willem *de Rode* (cf. 28, 29, 31, 43, 46, 65, 67, 68, 110), Pieter *d'Ammans* knapen; *de Wicker*, Hughe *Blaubaerts* knaap, (cf. 110);

de WEVERS: Pieter *de Goedertiere* (2, 3, 110, cf. 29,

32, 65, 67), zijn broeder Jan (2, 3, cf. 29, 32, 65, 67), Jan *de Joncheere* (73), Hannekin *de Criecheiter* (61);

de VOLDER: Pieter *van Biervliet* (cf. 67);

de BROUWER: *Hubrecht* (2, 3, 6, 66, cf. 28, 29, 31, 32, 46, 65, 67, 68, 110), zijn zoon (2, 6, 15, 66, cf. 65, 67);

de VISCHVERKOOOPER: Jan *Scadegast* (cf. 65);

de WAARD: Lammin *van der Haghe* (cf. 31, 65, 67);

de BAKKER: Boudin *van Keilant* (2, 3, cf. 29, 31, 32, 42, 43);

andere AMBACHTSLIEDEN: Coppin *de Blauwere* (cf. 65, 67), Hannekin *de Riemakere* (21), Pieterkin *de Vedelare* (cf. 65, 67, 68), Pieter *de Zot* (cf. 68), Clais *Speliaerd*, van Onderbergen (2, 3, 6, 66, cf. 110), Heine *van den Veldekine* Zegers zoon (cf. 65, 67), Arnoud *van den Wincle* (cf. 65, 67), Daneel *van der Mere* (73), Bernekin *Wijscoefs* (cf. 65, 67), Jan *Mantins* (61), Jan *Maenschijn* (cf. 31);

eenige VROUWEN: de zuster der *vander Criecke's* (cf. 65, 67), Bette *van der Schueren* (cf. 65, 67), Bette *van den Slotel* (cf. 65);

de POORTERS: Boudin *Braem*, die de kapitein der bende scheen (112, cf. 29, 32, 43, 46, 110), Pieter *d'Amman*, die den raad gaf (cf. 29, 46), Jan *de Pape*, Diederiks zoon (cf. 29, 43, 46, 110), Sanders *Mont* (cf. 29, 48), de gebroeders Coppin en Robbin *vanden Zomple* ver Aneezen sone (cf. 28, 29, 65, 67), en hunne broeder Jan, Hughe's zoon (cf. 65).

De VLEESCHHOEWERS: Simoen *Hurtebuuc* (63, 73), Willekin *van Zele* (63) en anderen, die daar gewapend stonden met ijzeren handschoen, kwamen alleen den Graaf ter hulp en gaven hem Leus *Boe* in handen.

Fensekin had gezeid dat men ze aan Mijnheer Robbrecht zoû onttrekken (56).

Boudin *Braem* en Arnoud *de Hont* dreven de lieden van achter naar de kerk (112).

Volker *Helle* bracht Pieter *Boe* in zijne armen in de kerk; met hem was de priester Joos *de Beildemakere*, en de wever, Jan *de Joncheere* tot in de kerk. Daneel *van der Mere* (73) riep: 'Is er hier iemand die aan *Pieter Boe* eenen frok wil leenen?' Pieter zeide dat hij geen ondersneden had, omdat hij klerk was.

Intusschen riep Hubrecht *de Brouwere* dat het niet zoû gedoogd worden dat men de *Boe's* radebraakte, maar wel dat men ze onthoofdde (66).

Dezelfde brouwer *Hubrecht* en zijn zoon, wonende aan de Vischmarkt, kwamen met een twintigtal mannen en trokken Pieter *Boe* naar de kerk (2, 19). Een korte bruine priester klopte aan de deur (6), die van binnen opengedaan werd, men weet niet door wien, maar waarschijnlijk door de wevers die in den toren zaten (63); Pieter *Boe* werd in de kerk gesteken (6, 19, 21, 23), in de armen gedragen van den priester, heer Volker *Helle* (63, 73), en Leus bleef er buiten (21).

Intusschen had de Steenknaap Gillis *de Meester* de strengen van den wagen doen snijden, omdat de Baljuw met zijn paard erin verward was (65). Een andere, Pieter *van der Ghote*, werd door iemand bij de keel gevat (86), en werd door heer Volker *Helle* met eenen stok, eene wonde in de hand geslagen om hem Pieter *Boe* te ontnemen, met de hulp van twee andere priesters, heer Joos *de Beildemakere*, (73), heer Jan *de Blauwere*, en van den klerk onderschoolmeester te Sint-Jans (67). Een derde, Jan *de Langhe* ziende den brouwer *Hubrecht* (en zoon) in het midden der plaats met gevouwen armen staan, riep hem toe: 'Hubrecht, helpt ons!', maar deze antwoordde dat hij het hem niet aantrok (66).

Tenzelfden tijde waren de Schepenen-garsoenen op hunne stappen wedergekeerd op het geroep dat men vóór den Steen vocht (19). Men riep er: 'Men vecht hier, men vecht hier!' (23), en 'Sla al dood! sla al dood dat op paarden zit, en vooral Jan de Langhe!' (den Baljuws-knaap) (39, 65). Die laatste kreet was van Bernekin Heine *Wijscoefs* zone (65). De Schepenen stonden nog vóór de baliën van 's Gravensteen (43). Men sloeg en stak naar Mijnheer Robbrecht (65), die reed naar Leus *Boe*, welke naar de kerk gesleept was door den wever Pieter *Goedertiere*; *Jan Daneels sone uten Ramen* greep *Leus* vast, trok hem tot bij Mijnheer Robbrecht, gaf hem in zijne hand, ondanks de pogingen van den wever Hannekin *de Kriecheiter* en den pijnder Jan *van bij de Walepoort* (69). De vischkooper Jan *Roelfs sone* kwam ook den Heere ter hulp (111). Mijnheer Robbrecht greep *Leus* bij het haar (6, 15, 36), en sleepte hem tot in 's Gravensteen (36, 110, 188); doch een knaap, Weitin *Barmaker*, Gillis zoon, wonende op de *Muide* met Pieter en daarna met Jan *ver Mergrieten sone*, (74, 80), die de *Boe's* aan den wagen tot aan de kerkdeur had helpen trekken, nam 's Heeren paard bij den teugel, opende behendig zijnen knijf of *misericorde* onder zijn kleed, begeerende hem te kwetsen indien hij kon (67, 80), volgde hem tot binnen de baliën van het kasteel, verliet hem slechts als hij binnen was, liep dan weg langs den muur van het *Paradijs* en stak daar zijn wapen in de scheede (67).

De getuigen die de *ontkrachting* der gebroeders *Boe* aan den Heer bijwoonden, zonder er deel in te nemen, waren, benevens de Baljuw en de vier bovengenoemde Steenknapen: de heer Jan *uten Dale*, Voorschepen der Keure, die ter plaats kwam, wanneer alles gedaan was (*Pieter* in de kerk, en *Leus* in den Steen); de Schepenen: Jan *Troost* (2), heer Jan

de Wulf (3), heer *Jan Chibole* (4), *Jan van Gavre* (5), heer *Jan van Everoden* (6); de Peisierders: *Jacob metter Koe* (14), *Godevert de Mol* (15); hunne Raad, *Jan van Walbusch* (19); hunne garsoenen: *Martin ser Wouters* (21), *Coppin de Loukere* (23), *Coppin van Locre* (33); de metser *Jan Brandekin* (25), de gereidemaker *Coppin de Dievel* (26); de vleeschhouwers: *Symoen Hurtebuuc* (86), *Coppin Volart* (87), *Gillis Lap* (88), *Jan Spicheer*, de jonge (49); de vischverkoopers: *Gillekin Wieric* (93), *Hannekin Snidewint* (95), *Hannekin de Wilde* (97), *Jan Roelfsone* (111); de brouwer *Coppin Wenemaer* (92); de bakker *Boidin Cromhals* (50); de steenhouwer *Coppin Blessart* (105); de wever *Hannekin Kengart* (75); de scheerder *Jan Minneman* (54); de klerk *Arnoud de Rode* (58); de fruitenier *Hannekin van Hulst* (89); en eenige andere getuigen, wier beroep niet is aangeduid: *Goosin d'Amman* (12), *Willem van den Besemekine* (20), *Coppin van Zenien* (39), *Goosin metter Sporen* (62), *Godekin de Jonghe*, *Jans zoon* (74), *Diederik van den Slote* (76), *Eustaes van Lovedighem* (79), *Lievin de Rovere* (80), *Jacob Asscheman* (106), *Wouter de Meyere* (112).

Andere getuigden later slechts van *hooren zeggen*: (de *niemare*); *Scellinc* (28), *Willem van Wachtbeke* (31), *Miaus de Wielmakere* (31), *Pieter de Vrient*, de medeblander (42), *Jan Lennoitsone* (68).

Deze laatste zegt dat al de plichtigen van het eerste feit, het ook waren in het tweede. Velen herkenden niemand in dat groot geroep en gedrom van steken, hier de eene, daar de andere, dat men ze niet kon aanmerken, noch op zijne plaats blijven (21, 36, 39, 43, 49, 50, 62, 78, 92).

De Voorschepen, heer *Jan uten Dale*, verwittigd, was eindelijk ter plaats gekomen; hij vergaderde de Schepenen en ging met hen in 's Gravensteen bij *Mher Robbrecht*, deze

was uiterst gram; zij baden hem dat hij zou blijven, en zegden hem dat de zaken nog goed zouden komen, maar hij vertrok gram en zurig en met groote hertontrusting (1).

Men belegde dan de kerk; Arnoud *de Hont* kwam er uit, en zegde luid op: 'Wat belegt gij hier? meent gij dat zij nog in de kerk zijn? wel neen, ze zijn al lang weg!'

Doch Pieter *Boe* was nog in de kerk; eenige Schepenen gingen er binnen, met *Hubrecht*; zij vonden er Arnoud *den Hont* (2, 63 en 73), en den bakker *van Keilant* die bezig waren hem te helpen (9 en 110); heer Joes *de Beildemaker* was ook in de kerk (63). De bakker *van Keilant*, getroffen door de bede van Pieter *Boe*, die zijne twee handen te samen sloeg en hem om Gods wille bad hem eten te brengen, had hem brood, vleesch en bier; '1 rutinc' (2) '1 brood' gezonden (42); hij dacht daardoor den Heer niet misdaan te hebben (48), immers hij vertelde het opentlijk (47).

De Heer was dan vertrokken (48). Korts daarna gebeurde de *radbraking* der twee veroordeelden. Het bewijs staat in de getuigenis van den Voorschepen, die zegt dat '*Pieter en Leuz waren geleid op raden* (1)' en in die van Lippin *ver Clemmen*, die een gezegde van Willem *den Roden* herhaalt, gehouden 'den dach te voren dat men se *verdede*' (102). Die laatste getuigenis schijnt zelfs vast te stellen dat de uitvoering der straf nog *denzelfden dag* gebeurde, want het gezegde is hetzelfde, dat gehouden geweest was op den vischmarkt *daags vóór de ontcrachting* (65).

In elk geval was zij geschied wanneer, *den Zondag nadien*, het zoogezegde *mirakel* gebeurde (1).

Op eens verspreidde zich het gerucht en de nieuwmare in de poort, dat er brandende kaarsen aan de masten van de raden stonden (1, 2, 4, 5, 12, 13, 15, 21). Dat veroorzaakte aanstonds eene groote roering en vrees (1, 4, 21).

Veel volk trok buiten om het te aanschouwen, en men zegde in den eerste (1, 15, 17) dat het 'een mirakel van God was, en dat het wel scheen dat de Knapen met onrecht gedood waren (1), dat het jammer was dat men de goede Knapen zoo verdaan had, dat het wel scheen dat ze onschuldig waren, vermits God er een mirakel voor deed, en dat degenen die 't gedaan hadden zelve waard waren dat men ze radbraakte (65)'. Maar anderen letteden er weinig op (12, 13), en nog denzelfden dag zegden de lieden gemeenlijk dat het 'al kwaad' was, en dat het gedaan was om roering te maken in de poort (5, 15) en om de Schepenen, die in 's Heeren hulp geweest waren, te 'bederven' (2). Ook onderzocht men aanstonds wie de kaarsen aan de raden gehecht had: Een wever, Ghiselin *van Loo*, had hooren zeggen dat het eene jonkvrouw geweest was, doch haren naam kon hij niet noemen (37). Onmiddellijk, begaf zich de Steenknaap Gillis *de Meester* naar de raden, nam er de 8 kaarsen af, en vernam van eenen knaap, Jan *de Zwemer*, dat hij de kaarsen had zien hechten door den kok van *Sanders Rijms* vrouw (65, 71). De Steenknaap zegde het aan Coppin *Lodewijk*, die bij *Sanders Rijm* ging, en hem raadde dienaangaande zijne vrede te maken met den Heere; doch deze antwoordde hem dat hij het niet doen zou, dat hij niets van dit feit geweten had vóór dat zijne vrouw wedergekomen was, en dat zijn goed door de schuld zijner vrouw niet kon verbeurd worden (51). Overigens bekenden *Sanders Rijm* en zijne vrouw, *Wijvine van Abbeforde*, het feit en verklaarden: de Vrouw, namelijk, dat zij, te Gent den *vierden keurch* gehad hebbende van vóór sint Baafs mis (1 october), zoodanig dat zij in doods vrees geweest was, eenen droom had gehad, dat zij genezen zou van hare kwaal, indien zij naar

de raden ging, waar de Knapen op lagen, en er brandende kaarsen aan hechten dede; korts daarna genezen, was zij zelve tot de raden gegaan, kaarsen met zich dragende, deed ze branden en hechten aan de raden; overigens bestonden Pieter en Leus *Boe* haar niet (78, 82)⁽¹⁾.

- (1) Wij moeten hier, om den schrik der burgers bij de verschijning der wonderlijke kaarsen te doen verstaan, eenige uittrekselen mededeelen uit de werken van den *gelijktijdigen Gentenaar* die, in zijne *Natuurkunde van het Heelal*, de oorzaak der voornaamste luchtverschijnselen trachtte uit te leggen. Men begrijpt dat zijne redelijke bewoordingen slechts een zeer gering deel zijner meestal bijgeloovige stadgenooten konden bevredigen; en hij zelf schreef ze overigens toe aan de tusschenkomst van *duvele, nachtridders, haghettissen, varende vrouwen, coubouten, alven, nickers, maren* of *minnen*.

Kersen siet men oec diewile
In die lucht over ene mile.
Die blixem comt uter lucht;
Den menighen mensche doet si vrucht.
Nu wil ic u vroet maken
Van algader desen saken.
Die lucht is vorvoets vier,
Als ic u toghe hier.

Natuurkunde van het Heelal, door eenen Gentenaar der XIVe eeuw (afgeschreven door *Broeder Geeraert van Lienhout*), uitgave CLARISSE (1847), blz. 111, vers 637 volg.

Aldus in die lucht men siet
Kersen, ende en es al niet
Dan lucht, die bornt claer,
Ende si also vielen neder
Some daer, some weder.
Op paerde, op graven hebsi gevallen,
Die lude wonder der of callen.
Walme ende brant groot,
Ende die lucht herde root,
Dit heeft men in die lucht gesien;
Ende ander wonder oec gescien.

Waerof dit comt al,
Ic u hier nu segghen sal:
Alse comet ene droghe lucht,
Ende si ene ander mit groter drucht
Jaghet ende bedrucht dan,
Ende si niet ontvlien ne can,
So ontsteket ende bornet clare,
Gescepen na die vorme hare.
Es die lucht lanc ende ront,
Ene *kerse* scinet tot dier stont
Also dicke ende also breed,
Vlamme gelike, Godweet!
Want wi sien dat onse vier
Neemt ghesceppennesse hier
Na dien dat sijn die saken,
Daer wi onse vier of maken.

Ibid., blz. 113, v. 670.

Hier eindigen, met de definitieve zegepraal van waarheid en recht, de inlichtingen die ons nopens al die gebeurtenissen door het *Onderzoek* zijn bewaard gebleven, en die in de volgende korte analysis kunnen saamgetrokken worden, welke tamelijk verschilt van degene van B^{en} DE SAINT GÉNOIS.

De gebroeders Pieter en Leunis Boe, ter dood veroordeeld en te Gent op 's Gravensteen gebracht om hunne straf te ondergaan, verzochten den Graaf, zich steunende op hun recht van *Edellieden* en op eene belofte die zij beweerden hun in de kerk van Assenede gedaan te zijn geweest, bij onthoofding door den zweerde, en niet bij ophanging aan de galg en radbraking gerechtigd te worden. Daarin niet lukkende, schreven zij aan hunne magen en vrienden, namelijk aan Pieter d'Amman, erfelijken meier van Gent, en aan Boudin Braem, oud-schepen der XXXIX, brieven om hen te bidden alle middelen in te spannen om hen aan dezen schandelijken dood te onttrekken. Deze wendden zich tot de Steenknapen des Baljuws en tot de Schepenen; doch niets verkrijgende, zonden zij hunne knapen

uit, om met geld en goede woorden het kleine volk en de lage geestelijkheid op te hitsen. De wever Willem de Rode, d'Amman's kneep, voerde dikwijls het woord tot het volk op de Vischmarkt, en begaf zich zelfs met eene troep van 25 vreemde knapen op den Kouter naar de vergaderplaats der Wevers, ten einde de gemeente te bewegen vijf of zes personen bij de Wet te zenden om den Heer te keer te gaan; doch, de Raad der Gezworenen verbood den lediggang op straf van verlies der nering, en gebod in tegendeel den Heer bij te staan. - Van den anderen kant, spreidde men onder de geestelijken het gerucht, dat de gebroeders Boe *Klerken* waren, en dat zij dus zekere voorrechten mochten genieten.

Eindelijk bevoel Mijnheer Robbrecht van Vlaanderen, die zich dan (begin van 1306) als Stadhouders zins vaders te Gent bevond, de doodstraf bij galg en rad te doen uitvoeren. Te vergeefs begaven zich de Schepenen met hunne klerken en knapen bij hem in zijne huisvesting, de herberg van Jacob Toete, naast de Hoofdbrug en 's Gravensteen; hij antwoordde hun hoffelijk, maar beloofde niets. Op den terugkeer naar het Schepenhuis, werden zij aangerand bij 's Gravenbrug door eene menigte volks van meer dan 300 menschen, samengesteld uit ambachtslieden, onder andere wel 50 betaalde lieden van Overschelde, vreemdelingen uit de Vier Ambachten en priesters, geleid door de rijke poorters Pieter d'Amman, Boudin Braem, met hunne knapen, en door de Dekens der Christenheid van Gent en de Vier Ambachten. Zij legden de Schepenen den weg af, en dwongen hen de in vrijheidstelling der veroordeelden te vergen. De Schepenen weigerden en verwijderden zich; maar de menigte ging voort naar 's Heeren herberg, roepende en tierende, dat zij die *Kler-*

ken niet zou laten rechten, en liever den Heer zelven doodslaan. Zij braken de deur, ondanks de pogingen der vier Steenknapen, en een vijftiental gemeene lieden drong tot in 's Heeren eetzaal. De twee Dekens, door de oproerlingen gedwongen, eischten de vrijheid der Boe's; Robbrecht, verbolgen, vroeg hun opzettelijk of zij het bewijs hadden dat de veroordeelden klerken waren; zij konden het niet inbrengen. Hij stond hun eene verste toe, en de meeste oproerlingen gingen zegepralend eten bij Mevrouw van Gavere.

Weinig tijd daarna besloot de Graaf een einde aan den opstand te maken, met de veroordeelden ter Muide te doen radbraken en hangen. Hij deed ze op eenen wagen zetten in 's Gravensteen, met twee Minderbroeders bij hen. Hij steeg zelf te paard, en omringd van de Schepenen en voorgegaan door de Steenknapen en Schepenengarsoenen, reed hij de Verhildeplaats in. De markt kriede van volk, tot op muren, zolders en torens; er waren wel 2000 menschen, waaronder veel vreemdelingen met verkeerde kleederen en den kaproen over de oogen. Nauwelijks was de wagen eenige stappen verder uit de poort van 's Gravensteen aan den hoek der Oudeburcht, tusschen het Gewat en de Verhildekerk, door den hangman gevoerd, of die vreemdelingen, opgehitst door eenige rijke poorters en priesters, omringden huilend den wagen, sneden de strengen der paarden, trokken een wiel uit, en, op het geroep der veroordeelden, die zich op de gemeente beriepen, trokken hen uit den wagen, met hulp der Minderbroeders die er opzaten, ontbonden hunne handen, en staken ze naar de kerk, die hun tot vrijplaats zou dienen. Te vergeefs maanden de Schepenen dat men Heer en Wet moest bijstaan; de geheele gemeente, wevers, volders, brouwers,

visch verkoopers, poortersknapen, de vrouwen zelfs, stonden de vreemdelingen bij; de beenhouwers, alleen, die daar geharnast de wacht hielden, boden wederstand aan den oproer, met de Steenknapen en Schepenengarsoenen. De Baljuw en zijne knapen werden geslagen, en Pieter Boe uit de handen van den minderbroeder Hugo van Hulst in de armen van den priester Volker Helle in de kerk gedragen, waarvan men van binnen de deur had geopend; doch Leunis bleef er buiten. Mijnheer Robbrecht reed door het vechtende volk, en, ondanks het slagen en steken, greep Leunis Boe bij het haar en sleepte hem tot in 's Gravensteen; eenige wevers en knapen, die Leunis in de kerk wilden leiden, verzetteden zich gewapender hand; een hunner nam zelfs Robbrecht's paard bij den teugel en trok zijn knijfdolk om den Heer te kwetsen, maar deze werd bijgestaan door anderen, eenen pijnder en eenen vischkooper.

Uiterst gram, wilde Robbrecht niet naar de verontschuldiging der Schepenen hooren; hij verliet de stad, hun de verantwoordelijkheid van den opstand en de uitvoering der straf overlatende. De kerk werd belegd, de Schepenen gingen er binnen, en, ondanks de verzekering dat Pieter Boe reeds weg was, vonden zij hem daar, verzorgd met brood, vleesch en bier, die een bakker hem bezorgd had.

Korts daarna, werden de twee veroordeelden ter Muide gebracht, opgehangen en op raden gelegd. De Wet had de overhand bekomen. Maar den zondag nadien, ging in Gent het gerucht op, dat God door een mirakel de onschuld der twee veroordeelden had willen laten blijken, en dat er brandende kaarsen op de raden stonden. De poort was in rep en roer; de Schepenen stelden een onderzoek in. Men kwam te weten dat eene edele vrouw, de echtgenoot van

Sanders Rijm, met haren kok ter plaats was geweest en de kaarsen aan de masten van de raden had doen hechten, ter uitvoering (zegde zij) van eene gelofte, die zij ten gevolge van eenen droom en van hare genezing eener gevaarlijke koorts had gedaan. De Steenknaap nam de kaarsen weg, en zoo bekwam voor goed de wettelijke macht eerbied en voldoening.

Onmiddellijk gebood de Graaf een onderzoek nopens al die feiten in te spannen en de misdadigen te straffen.

Er blijft ons over te zien aan wie dit *Inqueste* of *Besoek* werd toevertrouwd, en welk er het gevolg van was.

Het handschrift zelf draagt er geen ander spoor van, dan de melding dat de zaak geheel en gansch ten einde werd gebracht (*terminée*). Doch eene andere authentieke bron laat ons toe, de belangrijkste inlichtingen daartoe mede te deelen. Het zijn de Rekeningen der Baljuws van Gent, die gedeeltelijk voor dat tijdstip in het Rijks-Archief te Brussel en het Stads-Archief te Gent worden bewaard⁽¹⁾. Bij een gelukkig toeval bestaat het grootste gedeelte dezer stukken voor 1306 en volgende jaren. Die rekeningen, die driemaal 's jaars, alle vier maanden, aan den Graaf moesten overgelegd worden, behelzen kostbare inlichtingen nopens het onderzoek en de opgelegde straffen. In degene van 3 Mei tot 25 September 1306, opgesteld door *Michiel Gasoghe*, Baljuw van Gent, worden er, op bevel des Graven, groote sommen betaald aan de Heeren *van Maldeghem* en *Jan van*

(1) Te Brussel bestaan de rekeningen en te Gent de dubbels van: I, September-19 Januari 1304 (o.s.); II, September-11 Januari 1305 (o.s.); III, 25 September-22 Januari 1306 (o.s.); IV, 3 Mei-25 September 1306; V, 22 Januari 1306 (o.s.)-21 Mei 1307; VI, 14 September-2 November 1307; VII, 2 november-20 Januari 1307 (o.s.).

Meenen, alsook aan den klerk-kannonik Meester *Heinrik Braem*⁽¹⁾, en in die van 25 September tot 22 Januari 1306 (o.s.), wordt opzettelijk rond half October aan dezelfden de som van 156 pond grooten betaald voor de *Inqueste van Gent*⁽²⁾.

Deze melding wordt onmiddellijk gevolgd door de betaling aan den gewezen onderbaljuw *Michiel Gasoghe*, van de onkosten, die hij gedaan had om, ten tijde zijner bediening (3 Mei-25 September 1306) meermalen met zijne Serjanten en de Schepenen van Gent in vierschaar te hebben gezeten voor de gevechten, ballingschap en verbeurdverklaringen, en ook om, met vier paarden, en gedurende twee dagen, van Brugge naar Nevele gegaan te zijn, om er *Pieter de Vedelaire*, die *gebannen* was voor de zaak des *wagens*, aan te houden, naar Gent te leiden, en hem daar op het *rad* te leggen⁽³⁾. In dit zelfde stuk komt de rekening voor van de verkooping der kateilen of meubels van de voornaamste oproerlingen, die bij lijve en bij goede ver-

- (1) Item, païiet à *Monsigneur de Maldenghem* et à *Monsigneur Jehan de Menin* du commant Monsigneur le Conte, x lb. - Item, à *Maistre Henri Braem*, id. id., xx lb (que Messires de Flandres set bien).

Rekening III, f° 9.

- (2) Item, païiet dou despens le *Signeur de Maldenghem* et *Monsigneur Jehan de Menin*, chevaliers, fais à Gant *en faisant l'enqueste*, par les lettres Monsigneur le Conte, cent lvi lb.

Rekening IV, f° 9.

- (3) Item, despensi *Mikius Gasoghe*, jadis sous-baillius de Gant, en allant de Bruges à Nivièle, au darain conte devant cesti, pour *Pieterkin le Vedelaire*, ki fu banis du kar, à tout iij kevaus pour ij jours, et le mona de Nivièle à Gant, et le mist sour un rue, vij lb.

Item, de despens du dit *Mikiel*, des serjans et des eskevins de Gant plusieurs fiès sour les jours k'on plaيدا de melleie ou des bans, ou k'on panda, xxvij lb xiiij s.

Compte Monsigneur Daniel de Bellenghem, chevalier, bailliu de Gant, fais à Bruges le jour

St Vinçant (Op den rug: *pour le terme de le Thieffane devant*).

[25 September-22 Januari 1306 (o.s.)]

Stads-Archief te Gent. Rekening IV, f° 9.

oordeeld geworden waren en gebannen voor de overweldiging des wagens (*pour la rescousse du kar*), te weten: *Heinrik Ackerman*, laat der Gravin van Gavere, 60 pond; *Jan en Arnoud uten Wolghen*, 30; *Geeraard ulen Houcke*, 20; *Coppin van den Somple*, 15; *Wouter de Coster van Sleydingen*, 3 pond⁽¹⁾. Van den anderen kant dient opgemerkt te worden dat de boeten voor gevecht (*de melleie*) gedurende de twee kwartalen die met deze gebeurtenissen overeenkomen, veel talrijker zijn dan in de vorigen en volgenden: voor mei-september 1306, is het getal veroordeelingen, 91; voor september-januari, 71; voor januarimei 1307, 67; terwijl zij voor het kwartaal september-januari in 1304 (o.s.) slechts tot 17, in 1305 tot 31, en in 1307 tot 28 beloopten⁽²⁾. Geen twijfel of de opstand van 't jaar 1306 is er de oorzaak van; overigens vindt men onder de veroordeelden de voornaamste plichtigen der *Inqueste*: *Jan en Raes de Meerhouter*, *Hannekin van Sint Jans*, *Jan Spicheer de jonge*, enz., om het zeggen van Schepenen niet te hebben nageleefd⁽³⁾; *Jan van den*

- (1) Item, rechet des biens de *Michet Gasoghe*, jadis sous-bailliu de Gant, cccxlv lb., ke en deniers ke en autres cateus, lesquels il avoit rechet des amendes Monsigneur le Conte plus ke contet, et k'on a ensi bien trouvet.

Item, rechet des cateus de cheaus ki sont condempnei en cors et en avoir, et bannit pour le rescousse du kar.

Premiers, des cateus *Heinris Ackerman*, hoste Medame de Gavre, pour le sine part. lx lb.

Des cateus *Jehan et Ernoul uten Wolghen*, xxx lb.

Id.	id.	<i>Gherart de le Hoeke</i> , xx lb.
Id.	id.	<i>Coppin de le</i> <i>Somple</i> , xv lb.
Id.	id.	<i>Wautres le Coustre</i> <i>de Sleidinghe</i> , lx s.

Ibidem, f° 4.

- (2) Rek. III, f° 3; IV, f° 2; I, f° 1; II, f° 3; VII, f° 1.
- (3) D'amende de che ke il n'acomplirent mie le jugement des eskevins: *Jehans Spicheer*, li jovènes, lx s. - *Jehans de Meroute*, vij lb. - *Rases de Meroute*, vij lb. - etc.
Rekening III, f° 1.

Spiegehele, Arnoud en Heinrik de Rode, Jan en Raes de Meerhouter, enz., voor gevecht⁽¹⁾; *Arnoud de Hont*, 4 pond, om een ponjaard gedragen te hebben⁽²⁾.

De oproerlingen werden opgezocht en gestraft tot in de steden afhingende van den Baljuw van Gent en de Vier Ambachten: zoo vinden wij *Coppin van den Zompele* veroordeeld door de Schepenen van *Hulst*⁽³⁾; en het is waarschijnlijk dat de klerken, die er deel aan hadden genomen, door de geestelijke macht, waarvan zij afhingen, veroordeeld werden.

De strengheid der straf sloot echter de genade niet uit, en min dan een jaar nadien mochten de ballingen, mits betaling eener aanzienlijke som, den vadergrond weder betreden, te weten: *Heinrik Ackerman, Jan van den Sompele*, elk mits 100 pond; *Robbin en Coppin van den Sompele, Jan en Arnoud uten Wolghen en Geeraard van den Houte*, elk mits 50; *Heine van den Veldekine en Arnoud van den Wincle*, elk mits 30; en *Hannekin de Clerc*, mits 20 pond⁽⁴⁾.

- (1) *De melleie: Jehans dou Miroir*, xl s. - *Jehans li Merhoutre*, vj lb. - *Rases de Merhoutre*, iiij lb. - *Ernouls li Rode*, xl s. - *Heinkins li Rode*, xl s. - etc.

Rekening III, f° 4-6.

- (2) *Ernouls li Kiens*, iiij lb, de porter coutiel à pointe encontre le ban.

Ibidem, f° 6.

- (3) En le Vile de Hulst: *Jakèmes de le Somple*, v s. de melleie.

Rekening V, f° 4.

- (4) *Jehans de le Somple*, c lb.
Heinris Ackerman, c lb.
Jehans & Ernoul uten Wolghen, c lb.
Robbins de le Somple et ses frères, L lb.
Gérard de le Houke, L lb.
Heine de le Veldekine, xxx lb.
Ernous de le Wincle, xxx lb.
Hannekins li Clercs, xx lb.

de ravoir la terre de ce k'il furent banniit de la rescousse ki fu faite sur Monsigneur Robiert de Flandres, 500 lb.

Rekening V, f° 2.

Item, fist mesires recevoir les c lb. de *Jehan de le Somple*.

Item, fist mesires recevoir les c lb. de *Heinri Ackerman*.

Item, fist mesires recevoir les c lb. des *enfans Ernoul uten Wolghen*.

Item, fist mesires recevoir les L lb. de *Robin ver Aneesen sone et de Coppin, sen frère*.

Item, fist mesires recevoir les L lb. de *Heine de le Veldekine*.

Item, fist mesires recevoir les L lb. de *Gerart de le Hoeke*.

Item, fist mesires recevoir les xxx lb. de *Heine de le Veldekine*.

Item, fist mesires recevoir les xxx lb. de *Ernoul de le Wincle*.

Item, fist mesires recevoir les xx lb. de *Hannekin li Clerc*.

Stads-Archief van Gent, Rekening V, f° 7.

Compte de Monsigneur Daniel de Bellenghem, chevalier, bailliu de Gant, fais à Bruges le lundi après le Triniteit.

[22 Januari 1306 (v.s.)-21 Mei 1307.]

Het zal wellicht niet ontijdig wezen, hier eenige korte levensbijzonderheden bij te voegen nopens de voornaamste heeren en poorters, die in den opstand en het onderzoek eene gewichtige rol speelden.

ROBBRECHT VAN VLAANDEREN was de tweede zoon des zestigjarigen Graven van Vlaanderen, die, pas de Fransche kerkers ontsloopen, ten koste der gevoelige opofferingen van *het Tractaat van Ongenadigheid* van 1305, zijn verbrokkeld vaderland mocht herzien. Die fiere en forsche Gravenzoon is het, die in de Geschiedenis onder den naam van *Robbrecht van Cassel* is gekend, en later eene zoo groote rol in de onlusten van Vlaanderen's erfoorlog vervulde, tot zijne dood in 1331⁽¹⁾. De rekeningen van dit tijdvak melden zijne aanwezigheid te Gent den 22 en 23 October, 6 en 7, 15 tot 17, 27 tot 29 November 1306, 11 en 12 Januari 1306 (o.s.)⁽²⁾. Op het einde des jaars 1307 woonde hij nog in het huis van *Jacob Toete* op de Verhil-

(1) Bon KERVIJN DE LETTENHOVE, *Histoire de Flandre, passim*.

(2) Despens Monsieur *Robiert, fil au Conte de Flandres*, fais à Rupelmonde le merkedi et le joesdi après le typhane, xv f^b. [11-12 Januari 1306 (o.s.).]
 Item, délivret à Monsieur Robiert, fil au Conte de Flandres, xxxv f^b., dont on a ses lettres, pour ses despens fais à Gant le mardi, le merkedi et le joesdi après le S. Martin. (15, 16 en 17 November 1306.)
 Item, délivret à Monsieur Robiert, fil au Conte de Flandres, cc f^b., dont on a lettres de Monsieur le Conte.
 Item, *idem, idem*, par le main Merlekin, pour ses despens fais à Gant le dimence et le lundi devant le S. Martin, xxvij f^b., dont on a ses lettres, (6-7 Nov. 1306.)
 Item, *id., id.*, le dimence, le lundi et le mardi, au mengier, devant le Saint Andriu, xlj f^b. v s., dont on a ses lettres. (27, 28, 29 Nov. 1306.)
 Item, *id.*, le samedi au soir et le dimence au matin, après le Saint Luce. et le soir dudit dimence, xvij f^b. xvij s. vj d. (22, 23 Oct. 1306.)
 Rekening IV, f° 8-9.

deplaats, en ontving hij een paard door bevel van den Graaf, zijnen vader⁽¹⁾.

De twee heeren met de *Inqueste* gelast, en die in Juni en Juli 1306, de 115 getuigen onderhoorden, waren twee der grootste Leenheeren van Vlaanderen, en de aanzienlijkste van 's Graven Raad.

Ridder PHILIPS III, heer van MALDEGHEM, was zijnen vader Philips den II^{den} in 1275 in die heerlijkheid opgevolgd. Hij was het, die door zijne getrouwigheid aan zijne vorsten den schoonen bijnaam van *Loyaal* had gekregen, welke nadien zijnen doorluchtigen stam kenmerkte⁽²⁾. 'Hij was,' zegt zijne afstammeling en geschied-

- (1) Item, pour un keval, achaté par le commandement Monseigneur de Flandres, par Monseigneur *Willames le Pisson*, délivreit à Monseigneur Robiert de Flandre, xvij deniers d'or gros, valent lj f^{b} .
Item, pour les despens doudit keval fais à Gant, et pour le envoyer à Monseigneur Robiert, l.s.
Item, pour les despens Monseigneur Robiert fais à la maison *Jakemard Toete*, xxx f^{b} .
Item, délivreit par le commandement de Monseigneur à *Jaquemard fil vern Aechten*, par don, xxx f^{b} .
Compte Henri de Lede, chevalier, de le baillie de Gant le samedi après les octares de le tifane..... fais à Bruges.
[2 November-20 Januari 1307 (v.s.).]
Rekening VII, f° 2.
- (2) *Maldeghem-la-Loyale* par la Ctesse DE LALAING, 1849, p. 238-244.

schrijfster, 'de grootste en edelste figuur onzer familie', 'de held van onzen stam.' Hij was getrouwd met Jonkvrouw Marie van *Roden*, vrouw en schoutheetinne van Wondelghem, zuster van Ridder Jan van Roden, die met hem Graaf Gwijde van Dampierre in den oorlog tegen den Franschen koning ondersteunde⁽¹⁾. Hij pande voor hem goed en bloed, leende hem duizend pond grooten op den tol van Aardenburg in 1292, en deelde in zijne gevangenis in 1301. In 1305 losgelaten, was hij Goeverneur van Brugge in 1307 met Willem van Nesle en Gillis de Clercq, terwijl zijn zoon, Philips de IV, de jonge, later 'de groote heer van Maldeghem' den vrede met Frankrijk teekende. Philips de III, begiftigde in 1315 de kerk van Harlebeke, en was in het volgende jaar nog niet dood, vermits zijn zoon den *zegel van Maldeghem* nog met eene breuke (*lambeſ*) voerde⁽²⁾.

In menigvuldige charters van 1285 tot 1315 voorkomende, had hij reeds in 1295 met de heeren van Arsebroek, Quaedypre en anderen in eene *Inqueste* gezeten over een geschil tusschen den heer Willem *Scarlaken* en den Ridder Philips *du Bruech*, nopens de rechten van het leen van het *Valclant*⁽³⁾.

De ridder JAN VAN MEENEN, vader, was ook een der getrouwste aanhangers des Graven, en had voor hem gestreden en geleden⁽⁴⁾. Den 14 April 1298, was hij getuige met den geheelen Raad des Graven, van eenen afstand van goederen door dezen aan zijnen klerk, den Scholaster

(1) Ibidem, p. 108-112.

(2) Ibidem, p. 397-405.

(3) *Inventaire des Chartes de Rupelmonde* par le B^{on} DE SAINT GÉNOIS, n° 780.

(4) Dr REMBRY-BARTH, *Histoire de Menin*, t. II (1881), p. 25-30.

van Cassel⁽¹⁾, en den navolgenden 7 Januari werd hij, met den heer Willem *van Mortagne*, heer van Dossemer, gelast met den Duitschen keizer en koning Albrecht in onderhandeling te treden, om een huwelijk tusschen dezen bondgenoot en de dochter des Graven te bewerken⁽²⁾. De dagelijksche kosten dezer reis van Vlaanderen tot aan Nurenberg zijn ons tot heden bewaard gebleven⁽³⁾.

Ook werden zijne goederen, den 2 April 1298, verbeurd verklaard door den koning van Frankrijk, en de heerlijkheid van Meenen werd, te zamen met de goederen van Willem *van Artevelde* te *Vive* en anderen, door den konstabel Raoul *van Clermont* gegeven aan den Leliaert Willem *van Mosschere*, die zijn vaderland had verraden⁽⁴⁾. Door den Graaf bij den Paus van Rom en gezonden om die onrechtvaardigheid te keer te gaan, schreef hij belangrijke brieven uit Placenciën⁽⁵⁾, en Agnani, waar hij door den Paus in gehoor werdt ontvangen⁽⁶⁾. Hij streed te Groeningen in den Sporenslag, met 16 knapen en 20 garsoenen⁽⁷⁾, en verloor er twee paarden⁽⁸⁾. Hij was een der 40 ridders, die met den Graaf Gwijde ten jare 1301 in Frankrijk gevangen werden opgehouden⁽⁹⁾.

Benevens de *Inqueste* van 1306, had hij er reeds eene andere in dezelfde omstandigheden gehouden tegen de

(1) B^{on} DE SAINT GÉNOIS, *Inventaire* etc., n° 981.

(2) Ibidem, n° 995.

(3) Ibidem, n° 559.

(4) *Archief van Rijsel*, Cartulaire de Flandre, f° 9 v°, n° 34. *Inventaire Godefroy*, n° 4179, gedrukt in mijn *Cartulaire des Artevelde*, blz. 14.

(5) B^{on} DE SAINT GÉNOIS, *Inventaire* etc. n° 1008.

(6) Dr REMBRY-BARTH, Ibidem, t. IV, p. 717-722.

(7) GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Inventaire des Archives de Bruges*, t. I, p. 77, n° 155.

(8) Ibidem, p. 132, n° 172.

(9) *Messenger des Sciences Historiques*, 1834, p. 324. VAN VELTHEM.

lieden van Sint-Winnocx-Berghen, die tegen den Baljuw en den hoofdman gewapender hand hadden opstand gemaakt om hun hunne gevangenen te ontnemen⁽¹⁾; hij zat later, den 17 Februari 1309 (o.s.), eene *Vranke waerhede* te Coxyde voor⁽²⁾, en weinig tijds daarna had hij er eene andere geleid nopens de vermaarde *veete* tusschen de heeren van *Sint-Baafs* bij Gent en *Jan Borluut*, waarvan ons de stukken zijn bewaard gebleven⁽³⁾.

Zijn zoon, ridder Jan van Meenen, de jonge, werd in dezelfde jaren gelast met *Inquesten* te Sint-Winnocx-Berghen 15 oct. 1309,⁽⁴⁾ in 1311 en 1312 te Brugge, en in 1318 te Deinze, in de onderhandelingen met den koning van Engeland nopens de beroovingen zijner onderdanen in Vlaanderen⁽⁵⁾.

In veel dezer akten worden vader en zoon *klerk* genoemd, doch men hoeft ze niet te verwarren met eenen *meester* van dien zelfden naam, die ten zelfden tijde leefde⁽⁶⁾.

Wij zagen reeds wie de opvolgentlijke BALJUWS, ONDERBALJUWS en KNAPEN of SERJANTEN waren, die gedurende de gemelde onlusten de macht des Graven van Vlaanderen te Gent vertegenwoordigden. Uit de rekeningen der eersten

(1) B^{on} DE SAINT GÉNOIS, *Inventaire* etc., n° 575.

(2) Ibidem, n° 1207.

(3) Item, païé à Monsieur *Jehan de Menin*, chevalier (le père), du commant Monsieur le Conte, xliij lb. vijs. (pour despens fais à Gant, de l'enquete de le *fède* de Gand, dont li dis fu dis à *Donze*).

Rekening III, f° 8.

De woorden tusschen parentheses zijn naderhand geschreven.

Ik bezit de kopij van al de stukken van dit merkwaardig geding, zorgvuldig afgeschreven en mij over lange jaren geschonken door mijnen achtbaren en diepbetreurden vriend, Senator GHELDOLF, eere-rechter te Gent. Die 12 oorkonden, sedert verrijkt met menigvuldige anderen, welke een helder licht over het belangrijk tijdvak der XXXIX van Gent doen opgaan, zal ik wel eens uitgeven.

(4) B^{on} DE SAINT GÉNOIS, *Inventaire* etc., n° 1204.

(5) Ibidem, n° 1247, 1361.

(6) Ibidem, n°s 858, 867, 868, 869.

kan men gemakkelijk hunne wederzijdsche rechtsmacht en grondgebied leeren kennen. De Baljuws zamelden de boeten in, voor alle wanbedrijven en overtredingen, niet alleen in de stad Gent, maar sedert dat tijdstip in de Oudeburcht, en het Land van Waas en de Vier Ambachten⁽¹⁾. Hunne jaarwedden, alsmede die hunner onderhoorigen werden, bij derde deelen, in iedere rekening betaald, en bedroegen 220 pond grooten voor den Baljuw, 14 pond 8 schellingen voor den Klerk (*Jan Lennoot*), 9 pond 18 schellingen, voor ieder der 4 Serjanten of knapen, voor den steenwaarder, wachthouder en poortier van 's Gravensteen⁽²⁾. De Onder-Baljuw en de Serjanten waren voornamelijk gelast met de aanhouding der misdadigers en de uitvoering der straffen⁽³⁾. In deze hoedanigheid schijnen zij, bijzonderlijk te dien tijde van oorlog en opstanden, eene dikwijls overdrevene strengheid gebruikt te hebben, en zoo menigvuldig waren hunne overmacht en euvelheden dat zij aanleiding gaven tot ontelbare klachten,

(1) In mijnen *Cartulaire der Artevelden*, blz. 18, worden zij opgesomd.

(2) *Date*: Wages le baillie, LXXIIJ f^b. vj s. VIIJ d. - Son clere, LX s. - Jehan Lennoit, iiij f^b. xvj s. - iiij serjants, XIIIJ f^b. IIIJ s. - Antone de le Pière, LXVJ s. - Waite dou castiel, LXVJ s. - Portier dou castiel, LXVj s.

Rekening I, f° 2; II, f° 5; III, f° 8; IV, f° 8; V, f° 7; VI, f° 8; VII, f° 2.

(3) Item païiét à quatre serjans, k'on apièle *Steenknappen*, de Gant, dou commant Monsigneur le Conte, sour le jour k'on défist Monsigneur *Wautres de Zwinarde*, chevaliers, xx f^b. - Item païiét au pendeur de Gant, sour ledit jour, dou commant Monsigneur le Conte, x f^b.

Item, pour mettre *Wautres de le Spikre*, bannit, sour un rue, xlv s.

Item, pour *Hanekin de Ghets*, laron, trainer et copier le tieste, xl s.

Item, pour justichier autres mesfaiteurs par nuit, c s. ou plus.

Rek. IV, f° 9.

Item... serjans... pour querre *Pierron de Cleenputte* et *Hannekin d'Avertune* à Lovaing, ki mordrissent *Jehan dele Gote...*, xxix f^b. x s.

Rek. V, f° 7.

die den Graaf zelfs dwongen commissarissen aan te stellen die van stad tot stad *Inquesten* moesten instellen op de misdaden der Vlaamsche Baljuws⁽¹⁾.

Eene dezer klachten schijnt aan den bovengemelden opstand van 1306 niet vreemd te zijn. Een kapellaan van Sinte-Verhilde, Lievin *de Wachtere*, klaagt dat de baljuw van Gent, Michiel *Gazoghe* en zijne vier knapen (Jan *de Langhe*, Jan *Bablin*, Gilles *de Meester* en Pieter *van der Gote*), hem mishandelden, en bedreigden ter oorzaak van een gebod, dat hij van ambtswege van den Officiaal van Doornijk aan den Schepenen van Gent op Schepenenhuis bracht⁽²⁾. Andere dergelijke bezwaren werden tegen hem ingebracht, en schijnen te bewijzen dat reeds door de

(1) GAILLARD, *Inventaire des Chartres de Rupelmonde* (Supplément); *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 2e série, t. VII, n^{os}, 792 et suivants.

(2) 'Claghe ser Lievins Wachters.'

'Tote hu, heren berechters van den forfeten ende van overdaden der baeliue in Vlaendren, ic *Lievijn de Wachtere*, *capellaen van Sente Verilden te Ghent*, doe u te wetene ende make u cont dat de baeliu van Ghent, *Michiet Gazoghe* ende *Jan de Langhe*, [*Jan Bablin*, *Gielis de Mester*, *Pieter van der Gote*]^(*), daden mi groete overdaet ende groete leellekede up Scepenenhuus te Ghent, want si staken mi ende wurpen mi ter neder onder voete, ende staken mi onweerdeleke ute Scepenhuus, omme dat ic een ghebot dede van minen meesterschepe, den Officiael van Dornike, dat ic moeste doen bi bedwanghe van den Officiael; ende bidde u, heren, dat ghi mi dit doet betren, bedi ic claghets minen here den Grave; ende daer naer, binnen den hachte daghen, so sochten si mi bi nachte, ende daden den lieden groete anxene, ende seiden: adden si mi, si souden mi levende delven.'

'Dit sijn deghene die ickerkender up Scepenhuus te Ghent, daer mi de baeliu ende sine cnape leellijchede daden, *der H. pape van Wondelghem*, *der Phylips de Wilde*, *capellaen*, *Zegher de Wulf*, *Hoste Baetselleer*, *Jacob Trijl*, *Heinric Waeilinc*^(**).
Staats-Archief te Gent (Chartes van Rupelmonde, I, 14.)

GAILLARD, *Inventaire etc.*, n° 917.

(*) De woorden tusschen haakjes zijn op den rand bijgevoegd door eene latere hand, in plaats der in den tekst doorgehaalde: ende dandere enapen. Het laatste paragraaf is van de zelfde hand als de bijvoegingen.

Graaf of zijne vertegenwoordigers op de voorrechten der Gemeenten en poorters inbreuk zochten te maken⁽¹⁾.

Wij hebben gezien hoe deze voorrechten door de Schepenen van Gent (sedert de charters van 1301 alle jaren

- (1) Wij geven hier twee derzelve, waar dezelfde Onderbaljuwen en en Steenknapen te voorschijn komen:

'Ghi heren, ghi besoukers, ic, *Jan de Blawere*, beclaghe mi te hu, heren, over *Michiele Glasijn Oeghe*, die hier te Ghent onderbailliu was, dat hi upteech *Coppine*, minen sone, dat hi sijn hant soude ebben ghedaen an een van sinen enapen, des die Coppijn onschuldech was; so dat hi Coppine leide in swarre vanghenessen, daer hi wilde, so dat hi ne mochte no gaen no staen; waerbi ghi, heren, dat ic Jan de Blawere, vorseit, moeste maken een verdine met minen vrienden jeghen den vorseiden Michiele, om x lb soude mijn sone uter vanghenessen commen. Ghi, heren, dit sijn d'orconden, die hier of weten te segghene: *der Clais Bet, Heinric van Wettre, der Jan Tonnekijn, Willem Righel, Coppin de Blawere* ende *Heinric de Coc*. Ende ic biddu, hu heren, om Gode dat ghi mi hierof berecht.'

Staats-Archief te Gent (Charters van Rupelmonde), I, 48.

Inv^e GAILLARD (Suppl.), n° 882.

Op den rug: '*Néant*.'

'Lieve heren ic, *Kerstiaen die Sausemakere*, clage onsen here Gode ende onsen here den Grave ende hu Heren hover *Janne den Langen* ende *Gillise den Mester*, die honderbailliu was te Ghent, dat hi met sinen knape quam donresdages voer Sente Barnebas dach, dien men heet Apostele, te vespertide in een huus, dat staet voer *Heinrix Jongen* porte; in dat selve huns nam hi *Pietre*, minen zone, dewelke Pieter noient was bedregen in Vlaendren ofte buten Vlaendren van eenegen quaden feette, ende dien Pietre leedden (si) sonder letten in tsGravensteen, ende ghingene bernen stappans en jammerlike tormenten; ende nachts leedde hine huut ende moerdene jammerlicke ende dalfene in eene onsuvere gracht, daer hi noch in legghet; ende dit dede hi al sonder wet ende vonnesse, nochtan dat hie hem maecte kenlic met vele goeden lieden dat Pieter, min zone, was portre in Ghent ende poerters kint; ende dar dit aldus es waer, dat kennen vele goeder liede beede ervachtege ende porters, omme dat hem die heliou was betiende van mannes doet.

Et adont fu surballiu Mesires Daniel de Bellenghem.

Op den rug: *Response Monseigneur Daniel, à ce demandé, noie que li fait ne fu mi fait par li*.

GHENT.

Staats-Archief te Gent (Charters van Rupelmonde), D, 68.

Invent^e GAILLARD, n° 870.

Het stuk D, 69 (Invent^e GAILLARD, n^r 962) bevat de verklaringen van twintig getuigen.

gekozen) gehandhaafd werden; wat de poorters en neringen betreft, schijnen zij reeds te dien tijde de zijde genomen te hebben, die zij in de onlusten der volgende tijden aangedaan bleven. Terwijl de Beenhouwers, waarschijnlijk omdat zij reeds de liveranciers van 's Graven Hof waren⁽¹⁾, zijne officiers ondersteunden, gelijk zij later in hunne keuren van 1325 en 1356 en zelfs tot onder Keizer Karel den V^e op hunne getrouwigheid aan hunnen vorst roemden; zien wij reeds de Brouwers de rechten van 't gemeene volk ondersteunen⁽²⁾. Hubrecht *de Brouwere*, en waarschijnlijk de brouwer Coppin *Wenemaer*, staan reeds de Wevers bij, gelijk later de medeblander of honigbrouwer *Jacob van Artevelde* zich op die talrijke en woelzieke, dikwijls verleide werklieden zal steunen om zijn macht en het heil des volks te handhaven⁽³⁾. In den opstand van 1306, schijnen zij door de groote poorters en de lage geestelijken bedrogen geweest te zijn, gelijk zij later hunnen weldoener in 1345 vermoordden. Wat deze betreft, zij verdedigden met slechte middels rechten, die zij meenden te hebben: De poorters betwisteden de *rechts-*

- (1) Item, paiïét às bouchiers de Gant, cxvij fb. xi s., en rebat de CCCLXXXVIII fb. ij s. v d., ke Mesires de Flandres leur devoit et dont ils ont lettres pendant dou recheveur de Flandres. Rekening IV, f° 9.
Item, paiïét às bouchiers de Gant, cclxv fb. xelij s. en rabat de *etc.*
Rek. V, f° 8. Ziet ook *Inventaire* GAILLARD, n°s 421 et 888.
- (2) Charters der Vleeschhouwers op het Rijks-Archief.
- (3) In mijne *Voorgeboden*, blz. xviii, is er een misslag begaan omdat in den druk eene verzending slecht is verstaan geworden. Van de Brouwers en Medeblanders sprekende, zegde ik: 'De eersten brouwden alle soorten van bier (Hamburgsch, Engelsche ale, enz.), en verkochten ook vreemde dranken, de tweeden honigwater, gelijk *enz.*'
De woorden tusschen parenthesen moeten klaarblijkend, gelijk in mijne kopij, na 'vreemde dranken' geplaatst worden. De Gentsche brouwers der XIVe eeuw waren nog zoo ver niet gevorderd als die der XIXe. - De anders te vleiende recensie van de *Belgique judiciaire* (1886 p. 1119), heeft er mij te recht over gehekeld.

macht des Baljuws van Gent op hunne magen ten platten lande, en voornamelijk in het Land van Waas en de Vier Ambachten gehuisvest; de klerken wilden hun *recht van schuilplaats*, voorstaan, dat nooit door den Graaf en de Gemeente zelve werd herkend⁽¹⁾. Een der voornaamste priesters, opstandeling van 1306, vinden wij later onder de voorstanders van Gent's voorrechten, als de gemeentevrijheden zegepraalden⁽²⁾.

Na breedvoerig over de *daadzaken* en *personen* van den Gentschen opstand van 1306 gehandeld te hebben, dienen wij eenige bijzonderheden mede te deelen nopens de *plaatsen*, waar de eersten door de tweeden werden gepleegd. Daartoe hebben wij eene schets in vogelvlucht der *Oude Burcht van Gent* in de middeleeuwen laten vervaardigen; doch, geeft deze teekening, ontleend aan het vermaarde tafereel onzer stad in 1534⁽³⁾, een nog al getrouw denkbeeld van dien wijk in dit tijdvak, zij moet met eenige wijzigingen, voortkomende uit de veranderingen gedurende meer dan twee honderd jaren sedert het begin der XIVe eeuw er in gebracht, worden beraadslaagd.

Wanneer men van het Schepenhuis uit de *Hoogpoort* (G), links de *Curte-* en rechts de *Langhemunte* latende (F en F'),

- (1) Ziet PROOST, *Le droit d'asile* (*Messenger des Sciences historiques* 1867, p. 157 *suiv.*). - Mijne *Rekeningen van Gent, 1337-1350, passim*, en mijne *Voorgeboden*, blz. 7.
- (2) Item den here *Folczen Ellen*, capelaen, van 1 apeele dat hi becondeghde tallen kerken van Ghend dat scepenen toebehorde, v. *ib.* viij s.
 Rek. Gent, 1316-17, f° 55 v°.
 Den here *Folczen Ellen*, van eere inibitien te transcriverene, xxxvj s.
Ibid., f. 56.
- (3) Nu op Stads-Bibliotheek. - Teekening in MARCUS VAN VAERNEWIJCK's *Historie van Belgis* (uitg. 1829), d. II; en in CONSCIENCE's *Jacob van Artevelde* (1849), d. III.

waarvan de eerste aan den *Corenaert* en de andere aan de *Vrijdachmarct* palen, over de *Vischmarct* (E) stapte, waar de vier (in 1483 door keizer Maximiliaan geplaatste en sedert 1792 verdwenen) Leeuwpijlen nog niet stonden⁽¹⁾, had men, ter rechter zijde, vooraleer 's *Gravenbrugghe* over te gaan, het *Vleeschhuis* (n^r 7) op de plek, waar het nu nog (met eene andere bestemming) staat, niet het groote steenen gebouw dat nog bestaat, met zijne wonderlijke houten zoldering, slechts juist eene eeuw na 1306 gemetseld, maar een gansch houten huis, gelijk het meestendeel der woningen van de stad⁽²⁾. 's *Gravenbrugghe* zelve (f), nu de draaiende *Vleeschhuisbrug*, was alsdan waarschijnlijk in hout, en werd slechts eenige jaren later, in 1318, door schepenen in steen gebouwd, en later (in 1542) met vier huizekens geladen, die er tot de afbraak in 1754 opstonden⁽³⁾. Over de brug, had men rechts een *Ghewat* naar de *Leie(a)*, waar later (in 1353) de kraan der stad werd geplaatst, en links de *Sinte Verhildekerk* (n^r 4), gesticht in 912, met haren hoogen koor en eenen ouden toren, herbouwd in 1526, alles door de Geuzen in 1580 afgebroken⁽⁴⁾, en vervangen door de nu nog bestaande 'scone huysen' met zes kleine verdiepingen⁽⁵⁾, terwijl men vlak vóór zich, gelijk nu nog, de beide torens zag rijzen der ingangpoort van 's *Gravensteen* (n^r 1).

Ten voete van 's *Gravenbrugghe*, nevens de kerk waar

(1) *Memorieboek der stad Gent*, deel I, blz. 336; II, 68.

(2) *Ibidem*, d. I, blz. 150: 'In dit jaer (1408), was te Ghendt t *Vleeshuus* begonnen te fonderen, ende hadde langhen tijt daer te vooren gheweest een leelick haut huus, dat groote scade was.'

(3) *Ibidem*, d. I, blz. 26; d. II, blz. 227. DIERICX, *Mémoires sur la Ville*, II, 549-50, schrijft bij misslag 1442 voor 1542.

(4) *Ibidem*, I, 74. DIERICX, *ibid.*, 526-534.

(5) *Ibidem*, I, 26; II, 67; III, 65.

eene poort op straat uitkomt (n^r 5), schijnt het huis geweest te zijn der *Van der Most's*, die eene zoo groote rol in den opstand van 1306 spelen⁽¹⁾, en daar rechtover, een huis geheeten *den Papegaai* (n^r 6), dat misschien wel de herberg van *Jacob Toete* is geweest⁽²⁾.

Van den hoek van dien teerling huizen, waar de straat langs de *Kraanlei* naar de *Muide* geleidt, had men zicht op de geheele *Sinte Verhilde Plaats* (C). Links de kerk, rechts het kasteel, en langs wêerkanten dezès, de *Borchstrate* (B), die over de *Hoofdbrug(e)* naar Brugge ging, en de 's *Graven-* en *Steenstraten* (D,A), die over 's *Borchgraven-(g)* en andere *bruggen* met eenen ommekeer ook naar de *Muide* geleidde. Vóór zich had men de kanonnikhuizen, scholen en kapellen,

- (1) De vier gebroeders *Olivier* (Fierin), *Hughe*, *Willem* en *Joos* VAN DER MOST werden later zeer machtig in Gent: *Olivier* werd Baljuw des Graven ter Oudeburcht, Damme, enz. (1317-30) en vader van *Jan*, prochiepape te Bouchaute (1329) en van *Hughe*, Schepen van Gent in 1348. *Hughe* was zes maal Schepen van 1313 tot 1331, in welk jaar hij stierf, gehuwd hebbende *Kerstine* VAN MIRABELLO, en vader zijnde van eenen derden *Hughe*, die kanonnik werd van Sinte Verhilde (1330) en klerk der stad Gent (1358-69). *Willem* wordt in den Renteboek van St-Nicolaas van 1321 aldus vermeld: 'Willem *Goetroest*, die men heet *den Coevelare*, xl s. van der hofstede daer sijn huus up staet, up den hoec van der *Steenstraten ten Groenenbrielle* wart, dar de fielgedieux up woenden'; hij huwde later *Volcwive* VAN VAERNEWIJC, en woonde 'up den hoec van Sinte Verhildeplaetse vor *tGhewal*'. *Joos* werd in 1330 uit Gent gebannen.
- De geheele stamtafel met minstens vijftig charters der XIVe eeuw, wordt gegeven in mijn Cartularium der Artevelden. - Weinig scheelde het of wij hadden zelfs hunne portretten, minstens de wezenstrekken van zes gebroeders, want op eenen zerksteen der XIVe eeuw, uit de Braemgaten uitgedolven en thans liggende in het Museum der Puinen van Sint Baafs, leest men: '*Hier ligghen Oliviers kindre van der Most*'. De aangezichten en gevouwe handen, alsook het blazoen, oudtijds in den steen ingevuld, zijn echter uitgesleten. - Het ware te wenschen dat welhaast de catalogo van die verzameling grafsteden der XIIe tot de XVIIIe eeuw, die eenig in Europa is, worde opgesteld en uitgegeven.
- (2) De *Kleine Papegaai*, gestaan op den linker oever der Leie, vóór de kraan, was een leen der Oudeburcht. DIERICX, *Mémoires sur la Ville*, t. II (1815), p. 550.

waar eenige jaren later (1323) *Wenemaers Godshuis* (n^r 3) werd gesticht⁽¹⁾. Sinte Verhilde Plaats was het hart der *Burcht* van Gent, gelijk Sint-Jans Kerk met Belfroot en Schepenhuis het middenpunt der *poort of stad* was. Doch reeds was zij door schepenen aangekocht⁽²⁾. Tot heden toe heeft zij haar middeleeuwsch voorkomen behouden, hoewel er waarschijnlijk geen enkel huis van het begin der XIVe eeuw dagteekent. Maar op die huizen zijn ons talrijke kostbare oorkonden nopens dat tijdperk, dank aan *Wenemaers* deugdzame stichting, bewaard gebleven.

Het voornaamste huis van den achtergrond was het groot gebouw genoemd *Het Paradijs*, dat ten tijde van onze gebeurtenissen toebehoorde aan de talrijke erfgenamen van den in 1298 overledenen kanonnik van Doornik, meester *Volker Masch*, uit een oud Gentsch geslacht gesproten, die het in 1269 had gekocht van Gravinne Margriete, met de kapelle rechtover 's Gravensteen, den grond langs de Leie achter het huis van den Proost Geeraard en de Sinte Verhilde Scholen, alsmede een straatje tusschen het Kasteel en de Lieve⁽¹⁾. In dit jaar, immers besteedden zij 'ter capelriën bouf... in de kerke van Sente Verhilden euwelike te besinghene... de ervachtichede, die leghet in Senten Verhilden prochie, neffens sinen grooten hues, dat men heet 't *Paradis*, daer der *Jan Faber*, de capellaen, up woent ende *Jan de Smet*, ende daer naest daer *Jan Dullaert*, een hues up heft, staende tusschen *mester Volkens* porte, 's Gravensteene warts, ende *Boidins Breidelmakers* was⁽²⁾. Den 27 juni 1323 kocht *Willem Wenemaer*,

(1) Ziet over *het Paradijs* en de naastgelegene huizen ten jare 1269: DE POTTER, *Petit Cartulaire de Gand* (1885), blz. 16.

(2) SERRURE, *Vaderlandsch Museum*, deel V (1862), blz. 291-2.

(1) Ziet over *het Paradijs* en de naastgelegene huizen ten jare 1269: DE POTTER, *Petit Cartulaire de Gand* (1885), blz. 16.

(2) SERRURE, *Vaderlandsch Museum*, deel V (1862), blz. 291-2.

meermalen Schepen en Hoofdman van Gent⁽¹⁾, het *Paradijs*⁽²⁾, onteigend op de erfgenamen *Masch*, en den navolgenden 20 november 'thuus dat staet an Sente Verrilden Plaetche naest den *Paradise*, up den hoernic daer de maerscalc in wonende was... om 3 pond ouder grooten' 'in bijwezen van *der Clais van Roeselaer, Hughe van der Most, Gillis de Smet* an de *Hoebriighe* en *Jan Bentin*' te weten 'de herve daer de capelle up staet'⁽³⁾, en in 1324 werd een geschil vereffend tusschen hem en het Kapittel van Sente Verhilde nopens den grond zich strekkende tot aan de Lieve⁽⁴⁾, terwijl in 1333-38 een ander

- (1) Hij was 10^e Schepen der Keure in 1312, 2de van Gedeele in 1315, 1^e der Keure in 1318, en een der 5 Hoofdmannen van Gent van 1319 tot 1325, in welk jaar hij, den 15 Juli, met de wapens in de hand, ter Rekelingbrugge stierf. (*Memorieboek*, I, 19, 23, 25, 34.) In 1314 was hij een der 3 Halheeren, en in 1322 verkocht hij laken aan de stad. (*Stadsrekeningen*, Hs. I, f° 19, 40 v°, 72, 78, 81 v°, 111, 114, 150, 162 v°, 168.) Ziet over zijn leven en graf, B^{on} DE SAINT GENOIS, *Histoire de l'Hospice Saint-Laurent*, in den *Messenger des Sciences historiques* (1854, blz. 14-18). In eenen rol van het einde der XIIIe eeuw vindt men: *Willem Wenemaer*, de ledertauere, *omtrent s Borchgraven briel, x d., te Kersavonde*. (Archief van het Bureel van Weldadigheid, Rentboek van Sint-Nicolaas, n^r 1, f° 16.)
- (2) Huus *Paradijs* (met 21 sc. par. den Grave) gheeygendoemt an *Willem Wenemaer, Godeveert de Jonghe* over hem, ende an joncfr. *Eylen, sire suster, ende Claise, sire suster sone*, over ¼; joncfr. *Mergr.*, *ser Gielis Masch wijf was, ende joncfr. Marg. ende Achte, hare dochter*, over ¼; - bi consente van *Willem Massche*. - sMaendaghes na s. Jans dach midzomers 1323. Archief der Burgerlijke Godshuizen (Wenemaer, n^r 19).
- (3) Ibidem, n^r 16.
- (4) Ibidem, n° 21: *Meester Jan Beyaert, proest, Deken en Capitel Ste Verilde, ende Willem Wenemaer*, overeendragen. *Debat dat was van der stede die leit tusschen S. Verilden kerke en den groten huse van den Paradyse..... van den mure van den ende van der vorseider kerken, an de plache, ten porten waert van den Paradyse,..... tiendalf tielke voete breed, ende van dier stede achterwaert streckende rechte tote up enen groten haselboem die daer achter..... 84 tielke voete van der Leyen, ende van dier stede daer die grote haselboem stont rechte streckende ter Leyen waert..... reebinen te brokenen muur ende also rechte vort tote der Leyen toe. Ende dit was aldus ghemeten..... in 1323.* SS. Jacobs en Christoffels dach, 1324. Schoone zegel van Wenemaer.

proces met den gebuur *Gillis de Smet* werd geslecht⁽¹⁾.

Van den hoek, waar die smid of maarschalk woonde, kwam men, door de latere *Hoogzonnestraat*, aan de *Hoofdbrug*, aldus genaamd van de onthoofdingen die er plaats hadden, en waar eene poort stond, welke in 1370 werd afgebroken. In dit zelfde jaar, werd de brug in steen hermaakt⁽²⁾, en rond hetzelfde tijdstip werden er de twee

(1) Ibidem, n^r 45: Mr Matheus de Meths en Mr Jan van Aekerne, herfsceders, vonnesse: dat de *Vrouwe Wenemaers* en haere partie in deen side ende *Gillijs de Smed* ende sine partie in dander side, alse van den ghevele die der Vrouwen vorseit toebehoert *staende tusschen der Vrouwen en ser Gillis huus vorseid an de hoeftbrugge*, daer de *Vrouwe* vorseid buten niet en heeft, ende dat ser *Gillijs* partie ende sine nacommers zullen moeghen vaeren met haeren temmerwerke, met methswerke ende met tiechelwerke tot aan den ghevel, ende niet der in, enz.

(2) Men vindt in het *Boek der Werken*, 1370-71, f° 26 en v^o:

De cost van der stoffen ter hoofbr. ende de porte af te brekene, in de xxxj^e en xxxij^e weken.

Van 2800 voete berdre, tondert 3 s. gr.; 53 sticke houts, tstic 8 gro.	Comt 238 lb. 13 s. 4 d.
Den roketiers up hare leveringhe	704 lb. 6 s. 8 d.
Van 7 naveyen steenen ute doene	51 lb. 6 s. 8 d.
Gillise Bruusch, van 500 naglen, de brugghe met te verslane, 20 gr.	}
It. 25 nagle, tstic 4 miten	}7 lb. 11 s. 8 d.
It. 8 nagle, 12 gr.	}
It. 28 nagle, tstic 1 inghelsce	}
Van 2 dochten ende rollen	4 lb. 6 s. 8 d.
32 daghuren van werklieden enz.	
Somme:	1056 lb. 11 s. 8 d.

In de Rekening 1372-73, f° 55 v°: *Van der rievieren te rumene bider hoeftbrugge*, 12 lb.

In het *Boek der werken* (1376-77), f° 30 en volg., en in de Rekeningen over van dit schepenjaar (f° 77), alsook van 1377, 1380, 1389, 1392, 1400 tot 1406-7, wordt niets dienaangaande gevonden; alleen nog in 1407-8, f° 160: 'temmerwerc.... an de ameede *ter hoeftbrugge*,' en in 1408-9, f° 185 v°: 'Van loode endo yserre *ter hoeftbrugghen*.'

metalen beelden op gesteld⁽¹⁾, die er tot 1799 stonden, en dan door de Franschen werden weggenomen en waarschijnlijk gesmolten⁽²⁾.

Dit gedenkstuk, dat volgens de overlevering *den Vader door den zoon onthalsd* zou voorstellen, dient ons eenige oogenblikken stil te houden, daar er hier nog eens spraak is van eene *halsrechting* en van een *mirakel*, dat ook, gelijk de brandende kaarsen, door de rijke verbeelding des volks schijnt geschapen te zijn geworden.

Indien de twee 'coperen figuren', die als een der 'zeven vreemdigheden van Ghent' aanzien waren⁽³⁾, niet meer

- (1) In dit jaer ende scependom (1372-73) waren op de *hooftbrugge* gesedt de vader ende de sone van metale. [S.G]

Memorieboek, I, 97. - Volgens Hs. DE St GÉNOIS, het oudste (einde XVIe eeuw.) *Voorrede*, blz. x.

Anno XIIJ hondert LXX wierden oock op die Hooftbrugge ghestelt den vader ende den zone van metale, in eeuwighen memorie, daer den zone den vader onthoofde.

Historie van Belgie; Ghendt (1574), in folio, blz: 123.

In den selven jaere (1370) soo wierden ghestelt op de hooghbrugge (ofte hooftbrugge), want men placht daer de criminele te onthoofden), de coperen beilden, daer den sone den vader soude onthoofden (maer door Godts gheinghenisse) ghevende den slach, het sweert dat braeck, waeraf de geschiedenis staet gheschildert, ende beschreven in 't Collegie van der Keure binnen der stede van Ghendt.

JUSTO BILLET, *Politye boeck*, (1665), d. II, blz. 118.

- (2) Den 14 Ventose, jaer VII (4 maerte 1799) zyn de standbeelden op de Onthoofdbrugge binnen Gend, verbeeldende den soon die synen vader onthoofd, weggenomen; deselve hadden aldaer gestaen van in het jaar 1406 (*sic*).

G. DE PAUW (Rekenkonstenaer), *Den nieuwen Gregoriaenschen Almanach*. Gend (1801), Gimblet, deel II bl. 9 van het laatste vervolg.

- (3) 'Ghendt heeft noch 7 vreemdigheden, die bij alle personen niet en sijn bekent, te weten:

1°; ten 5^e, de coperen figuren staende op de Hoochbrugge representerende daer den soone den vaeder onthooft.'

Corte of cleene cronycke van d'heer JUSTO BILLET. Op Stads-archief (deel VI, folio 947 v°).

bestaan, en zoo 'men onrecht had ze weg te nemen en te vernietigen, omdat zij aan de oude vaderlandsche kleederdracht herinnerden, en den afschrik der misdaad inboezemden⁽¹⁾,' toch zijn er nog genoegzame getuigenissen van verscheiden aard, in kunst- en schrijfwerk in wezen, om ons ervan de gedaante wêer te geven en den oorsprong te laten opsporen.

Benevens de beschrijving der beelden zelve door ridder DIERICX (1815), G. DE PAUW (1801), JUSTO BILLET (1665), SANDERUS (1649), die er de teekening van geeft, MARCUS VAN VAERNEWIJCK (1574), en den ongenoemde schrijver van den *Memorieboek*, die op het einde der XVIe eeuw te St-Pieters leefde, die ze allen gezien hadden, bestaat er nog heden eene afbeelding van, waarvan wij de wording en historische waarde gaan toetsen. In het Oudheidkundig Museum der stad Gent, ziet men een groot tafereel, dat lange jaren op het Stadhuis, eerst in Schepenzaal, dan in de Trouwkapelle heeft gehangen, en waarvan de beschrijving door den kundigen bewaarder van dit gesticht, HERMANN VAN DUYSE, in dezer voege wordt gegeven.

'P. HEELANT. *De zoon, beul zijns vaders*. Die schilderij, dagteekenende van de tweede helft der XVIe eeuw, verbeeldt het onderwerp eener Gentsche legende. Een grijsaard en zijn zoon te samen de lijfstraf moetende onderstaan, schonk de Wet genade aan dengene die den anderen zou onthalzen. De zoon, aan den dringenden aanzoek zijns vaders bezwijkende, bereidde zich hem het hoofd af te slaan, wanneer het zwaard bij mirakel brak. De kunstenaar heeft als tooneel dezer episode de Hoofdbrug, nabij het Gravenkasteel, gekozen.

(1) DIERICX, *Mémoires sur la Ville*, t. II (1815), p. 458.

Onder het tafereel leest men deze twee opschriften:

Dits de wettelichede der stede van Ghendt

De boets hem die hier es omtrent.

P. HEELANT.

Ae Gandt le en Fandt fraepe sae Père se Taete Desuu

Mais se Heppe Rompe si Grace De Dien'.

MCCCLXXI.⁽¹⁾

Het onderwerp dezer legende of sage, werd, over meer dan vijftig jaren meesterlijk behandeld, door den vader zelve van den beschrijver, den grooten dichter PRUDENS VAN DUYSE, tot voorwerp van een zijner schoonste zangen, bekroond door de Koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten en Letteren te Gent, onder den naam van den *Gentschen Vaderbeul, romance*, en voorafgegaan door eene historische schets⁽²⁾, die een weinig later, met de teekening der schilderij, onder den titel *Le fils bourreau de son père* vermeerderd werd uitgegeven⁽³⁾.

Ziehier hoe hij de overlevering vertelt:

'In 1371, werden binnen Gent twee voorname edellieden, vader en zoon, gevangen, omdat zij, als weder-

(1) HERMANN VAN DUYSE, *Catalogue descriptif du Musée Archéologique de la ville de Gand* (1886), p. 117, n° 1895. Wij hebben de opschriften, slecht gedrukt, naar het tafereel zelve verbeterd.

(2) Gedrukt bij J. VAN DER HAEGHEN-HULIN, te Gent, in 1839. - DE BUSSCHER, *Précis historique de la Société royale des Beaux-Arts et de Littérature de Gand* (1808-1845), p. 141-142.

(3) *Messenger des sciences historiques*, 1839, p. 204.
Een andere doorluchtige Gentenaar, F.A. GEVAERT, maakte zijn eerste opera op een *libretto*, door eenen Gentschen acteur aan deze volkssage ontleend, doch met eene ontkenning, die meer aan het 'eenigzins sceptiek' publiek der XIXe eeuw zou behagen: *Hugues de Zomerghem, ou une révolte sous Louis de Male, chronique gantoise du 14e siècle*, opéra en 3 actes, paroles de VICTOR PRILLEUX, musique de F.A. GEVAERT, représenté pour la 1re fois sur le Grand Théâtre de Gand, le 3 février 1848. Gand (Dullé-Plus), 1848.

spanningen, de wapens tegen hunnen natuerlijken prins hadden gedragen. Graef Lodewijk van Male beloofde dien van beiden het leven, die den andere het hoofd zoude afslaan. De twee misdadigers werden ter strafuitvoering op de Hoofdbrugge gebracht, zijnde destijds de gerechtsplaetse. Maer, als de zoon zich door den vader had laten bewegen, om zijn leven te behouden, en het zwaerd ophief, brak het, en kwetste hem zelve doodelijk. - Deze daadzaak wordt nog op verschillende wijzen in Gent verteld.'

Na de getuigenissen van DIERICK, HYE-SCHOUTHEER, SANDERUS en anderen te hebben aangehaald, zoekt hij er den oorsprong van, en, verwonderd ze niet in 't breede verteld te vinden in VAERNEWIJCK (1574), 'die niet beter vraegt dan zijnen goedwilligen lezer t' allen koste te vermaken, en dien men altijd op loer vindt naer wonderlijke en aardige zaken,' vindt hij de sage eerst zóo verhaald in een latijnsch gedicht van IGNAAS DE DECKER, Gentschen Augustijner, waarvan de werken werden uitgegeven te Keulen, in 1646. Men verstaat dat aan dezen het onderwerp voor de hand lag, vermits het te Keulen is dat SANDERUS in 1641 zijne *Flandria Illustrata* had laten drukken. Doch, bestond de sage vóór hem? - Wij waren gelukkig genoeg er het bewijs van te vinden, en tevens eene veel oudere beschrijving der twee kunstwerken, die ons de waarheid uit de sage zal laten te voorschijn komen.

In een handschrift van CORNELIS GAILLIARD, berustende op het Gentsche stedelijk archief, leest men het volgende:

'*Memorie*. Up de Hoochbrugghe, daer den zone den vader onthooft, by Ste Pharaïlden plaetse, up dander zide van de brugghe, noort staende een metaelen Onze Vrouwe

in een huuseken, is ghescreven op den metalen man tnaervolghende:

*Dit is de wettelichede der stede van Ghend;
De boets hem, die hier es omtrent.
P. HEELAND.*

In zijnen gurtriem staet so hier naer volcht, ende tghone zoo uutgheschrappt, *scilicet* van de stat:

Ripe[uple] en hare[mn]* int jaer 1371.*

In zeker prente, daer figurelick staet d'executie doende den zone an zynen vadere, dat de lemmer uutvliecht ende teruus in de hant blijft, staet onder tnaervolghende:

*Ae Gandt le enfandt fraepe sae pere se taete desuu,
Mais se heppe rompe, si grâce de Dieu.
JULI VCX.⁽¹⁾*

Welnu, deze beschrijving der beelden in de XVIe eeuw (want CORNELIS GAILLIARD, wapenkoning van Keizer Karel den V^{den} te Gent in 1540-45, van Paus Paulus den III^{en} en van het Senaat van Venetië, was overleden in 1563)⁽²⁾ komt nagenoeg overeen met degene van SANDERUS, die, eene eeuw later, 't zelfde *vlaamsche opschrift* op de borst (*pectori*) des zoons had gezien, terwijl hij het *fransche* op den riem (*balteo*) had gelezen, daar waar de melding van stad en jaar stond, en waar dus in de XVIe eeuw het fransche opschrift nog niet te lezen was⁽³⁾.

(1) Hs. N^r 479, folio 243, (uit de verkoopning CARTON, n^r 2907). De letters tusschen haakjes zijn uitgevaagd.

(2) J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc, leur magistrature et leur noblesse*, t V (1862), p. 447-451.

(3) SANDERUS, in zijne *Flandria Illustrata*, Keulen (1649), I, 149, geeft er de tekening van, met de woorden: *gemina... imposita statua... in quarum altera, quae filium caput patri amputare volentem exhibet, et in cujus manu..... ensis subito ruptus est..... Haec inscriptio legitur balteo inscripta: Ae Gandt..... etc. Pectori verò ejusdem impressum: Dits etc. Contigit ea res ad annum Christi 1371, Joanne Willevaert et Jacobo van Ravescoot, coss.*

Dit fransche opschrift stond echter op eene *prente*, met het jaartal V^e X (1510), en wij gaan zien dat deze *prente* niets anders was als de nog voorhandige schilderij. Inderdaad, in eene kopij van een handschrift van 1575, behelzende de graf- en opschriften der stad Gent, verzameld door CHRISTOFFEL VAN HUERNE, ingevuld door den schepen GHISELBRECHT DE GRUTERE VAN LOVELDE, en uitgeschreven in 1812 door een der afstammelingen des eersten, J. VAN HUERNE, vindt men, na bovengemelde beschrijving, het volgende:

‘Welcke *prente* hebben scepenen in huerlieder camere doen hanghen A^o 1608 nevens *tOrdeel* duer myn aengheven, ende staet daer onder:

Vetustati obsoletoe post lumino (sic) restituit S.P.Q. GAND. Nobilibus JOANNO BAPTISTO RODOANO, DONATO DE BIESE, et PHILIPPO SECLYNIO, Herpelghemio, Coss⁽¹⁾.

Deze beide heeren waren inderdaad de twee eerste scepenen van 1608, en Jhr. Ghiselbrecht de Grutere was, dit jaar, zevende schepen van Gedeele⁽²⁾.

Dank aan deze melding hebben wij den hersteller, zoo niet den schilder van ons tafereel kunnen hervinden, want in de Rekeningen der stad Gent over het schepenjaar 1609-10, f° 77, staat de volgende melding:

‘Betaelt Mr PIETER PIETERS, schildere, de somme van xj f^l gr. over synen aerbeyt tleveren ende maecken van sekere schilderye staende tot decoratie deser stede ende

(1) HS. in-4°, folio 101, van den Bon J. DE SAINT-GÉNOIS, nu toebehoorende aan Jhr. ROBERT SCHOORMAN, Staats-hulparchivaris te Gent, die zoo goed was het mij mede te deelen. Het ware wenschelijk te weten waar het HS. zelve is gevaren. (Ziet Verkoopung der handschriften VAN HUERNE VAN PUYENBEKE, 18**?).

(2) *Memorieboek der stad Gent*, d. III, blz. 140.

memorie van der *gheschiedenesse* binnen de camere van myne heeren Scepenen vander Kuere, ende innebegrepen tleveren vanden tycke, conforme den accorde, dan of met hem ghemaect ende der ordonnancien, dus hier xj lb gr.’.

PIETER PIETERS was een schilder van Brugge, uit eene oude kunstenaarsfamilie gesproten, die met zijnen vader GEERAARD, den 24 Juli 1590, poorter van Gent was geworden, in 1599-1600 met hem voor de Stad verschillende verfwerken aan de leeuwen ter Sint Jorispoort, aan de trompettenrollen en aan de versiersels voor de inhuldiging der aartshertogen Aalbrecht en Isabella had verricht, en wiens weduwe in 1612 eenen cijns op zijn huis, *de Belle*, op de Hoogpoort betaalde⁽¹⁾.

Het bewijs, dat wij hier slechts met den hersteller van een reeds bestaande kunstwerk hebben te doen, vloeit niet alleen uit het opschrift van 1608 (*vetustati obsoletoe.... restituit*), maar uit de vergelding zelve, want de *elf ponden grooten* verbeeldden een loon van 22 dagen, vermits hij voor zijne werken in 1600 slechts *tien schellingen 's daags*

(1) DE BUSSCHER, *Recherches sur les peintres Gantois du XVIe siècle* (1866), p. 21, 55, 92, 94, 105, 321, 324. Zijn vader, GEERAARD PIETERS, van Brugge, leerling van den beroemden Gentschen schilder LIEVIN VAN DER SCHELDEN, zelf in 1590 in de Gentsche Schildersnering ingeschreven, en onderdeken in 1599, herstelde in 1592 voor acht ponden grooten den *Gekruisten Christus* van CORNELIS VAN DER GOES en JAN DE CROP, en schilderde Stadsbanieren en Belfrootstorekens in 1592. Hij had den 10 October 1592 voor 24 pond grooten een huis op den Kalanderberg, gekocht, dat uitkwam in den Paddenhoek en waarvan hij den 23 Maart 1600 den hof verkocht. (Ibidem, p. 20, 68, 69, 145, 321, 324. F. DE POTTER, *Gent* enz., d. V, blz. 117). Hij was sedert 1565 vrijmeester te Brugge, en overleed in 1612. Zijne voorzaten, te Brugge, waren: PIETER PIETERS, vynder der schilders, in 1534 en 1538, en SIMON PIETERS, schilder in 1521, deken in 1549, enz. (*Annales de la Société d'Émulation de Bruges*, 3e série, t. I, p. 180, 184, 215, 346, 350.)

(en zijn vader 5) van de Stad ontving⁽¹⁾, terwijl *het Laatste Oordeel* van CORNELIS VAN DER GOES (1494), waarnevens het in Schepenenkamer werd gehangen, ook door de Geuzen van 1578-85 zoodanig beschadigd dat het moest door RAPHAËL VAN COCXIEN herschilderd worden (1588-96), de som van *drie honderd een-en-vijftig ponden grooten* aan de Stad kostte⁽²⁾.

Doch, van wanneer dagteekende de schilderij zelve en de door haar gegevene beteekenis aan de twee 'coperen figuren'? Het antwoord ligt in het verminkte maand- en jaartal JULI V^oX..., en men hoeft slechts het *Memorieboek der stad Gent*, in de jaren 1510 te openen om er de wording der sage te ontdekken. Daar wordt in het lange verhaald hoe, in de *Hoymaent (Juli)* 1517 (V^eXVIJ, de laatste letters blijkbaar uitgesleten, *vetustati obsolete*), de scherprechter zelve der stad, Mer Clays, gevangen voor eene misdaad zijnde en den barbier Clays van der Sickelen voor manslag ook ter dood veroordeeld, de Schepenen aan dezès *cnape* beloofden het officie zijns meesters te geven, indien hij hem 's namiddags wilde onthoofden op de Hoofdbrug, hetgene hij op eed zwoer, doch uit berouw buiten de stad vluchtte, zoodat de scherprechter, mits vergiffenis en nieuwe schriftelijke aanstelling in zijn ambt hersteld, de strafuitvoering uitoefende⁽³⁾.

Men verstaat hoezeer deze roerende geschiedenis, te boek gesteld waarschijnlijk door een monnik van Sint-Pieters, op

(1) DE BUSSCHER, *Recherches* etc. (1866), p. 92.

(2) Ibidem, p. 8, 20, 21, 147.

Dit tafereel hangt nu (sedert 1825) in Stads Museum. (SUNAERT, *Catalogue descriptif du Musée de la Ville de Gand* (1870), blz. 47, n^r 54.)

(3) *Memorieboek* enz., d. II, blz. 42-43. Wij hebben de officiëele stuks van die twee processen hervonden en uitgeschreven, en zullen ze wel eens uitgeven.

het einde der XVIe eeuw⁽¹⁾, en sedert dien klaarblijkend door de volksoverlevering verdorven, in de twee bronzen beelden der Hoofdbrug, waarvan de eene eenen grijsaard en de andere eenen jongen man verbeeldde, en waar het opgeheven zwaard zeker door den tijd was gebroken, den vader en den schuldigen gestraften zoon deed zien, en het is hoogstwaarschijnlijk dat eene onkundige hand uit het volk op de borst dezès het fransche opschrift stelde, met het jaar 1517 nevens de officiële vlaamsche verklaring der Schepenen van 1371.

Wanneer men, inderdaad, het gebrekkige broddelwerk '*Ae Gandt*, enz.', vergelijkt met de fraaie en fiere daarstelling van het recht der Stad Gent, gelijk de Graaf zelve, hare wettelijkheid door lijfstraf te doen uitvoeren, springt het in het oog dat het tweede opschrift op de beelden, vooraleer het in 1608 officieel door de Schepenen werd bekrachtigd, in haar ontstaan nooit iets anders is kunnen zijn als een dier spreuken, die te Rome op het beeld van *Pasquino* werden gegriffeld.

Daar blijft ons de verklaring te geven van den naam, P. HEELAND, en van het jaarschrift RIPEL enz., dat, zonder twijfel, oorspronkelijk op de bronzen beelden stond, en zoo deerlijk door den vervaardiger of hersteller der schilderij, en door de kronijkschrijvers is uit gecijferd en uitgelegd.

Prudens van Duyse ziet in HEELAND den opsteller van het vers, zijn zoon Hermann den schilder van het tafereel; zoo laat ieder zich door zijn lievelingsvak verleiden; want, nu wij weten dat die naam, die nergens onder de Vlaamsche dichters of schilders wordt aangetroffen, op het bronzen

(1) *Memorieboek* enz., Voorrede, blz. IV, 2°.

beeld zelf stond, en daaronder het jaarschrift, is er niets natuurlijker dan er den gieter of vervaardiger van dit gedenkstuk in te zoeken. Immers, wij weten dat de gieters op klokken en maten hunnen naam stelden⁽¹⁾, en de vermaarde Roelandsklok van 1314 te Gent behelsde die namen gevolgd van het jaartal der vervaardiging⁽²⁾. Wat de volgende woorden *Riple* enz. betreft, die ook aldus op de schilderij staan, en waarvan Prudens van Duyse zegde: '*Nous ne tenterons pas d'expliquer cette ligne, toute faite pour préparer des tortures aux saumaises futurs*', niets schijnt ons gemakkelijker; daar het eerste woord een plaatsnaam is (*scilicet van de stat*), en de laatsten het jaartal, moet men, in stede van het misschrevene *Ripel (upel) en hare MCCCLXXI*, doodeenvoudig lezen, *Rupel (monde) int jaer MCCCLXXI*. Dat de afschrijvers en schilders der XVIe en XVIIe eeuwen de verkortingen der XIVe eeuw in een reeds versleten opschrift niet begrepen, laat zich verstaan; maar de vermaardheid der stad *Rupelmonde*, ook in de middeleeuwen *Ripelmonde* geschreven⁽³⁾, die sedert de XIe eeuw eene keure, sedert de XIIIe markten en toltarieven en een berucht slot der Graven van Vlaanderen bezat, waarvan de Kasteleins in de XIVe meestal Gentenaars waren, en die in den loop dezer eeuw drie verschillende zegels liet maken⁽⁴⁾, maakt het zeer waarschijnlijk dat de Gentsche Schepenen van 1371 het gedenkstuk hunner rechtsmacht aldaar deden vervaardigen.

(1) *Catalogue du Musée Archéologique*, pp. 73-74, n°s 1211, suiv.
De Eendracht van 27 September 1846 (artikel P. VAN DUYSE).

(2) DE BUSSCHER, *Justo Billiet*, Gand, 1873, p. 106.

(3) DE POTTER en BROECKAERT, *Geschiedenis der Gemeenten*, Rupelmonde, blz. 9.

(4) *Ibidem*, blz. 18, 24, 61, 109, 114.

Ongelukkiglijk bestaan de rekeningen der Gentsche Schepenen en Baljuws slechts bij brokken op Stads- en Rijks-Archief⁽¹⁾. Maar, bestonden zij, men zou er slechts den prijs van het kunstwerk in vinden, en men zou er zeker vruchteloos de sporen in zoeken eener sage gelijk die van den *Vaderbeul*; want men treft niets dienaangaande in de *volledige Registers* van den Raad der Graven⁽²⁾, noch in de *Zoendingboeken* der Schepenen van Gent aan⁽³⁾. Juist daar, zou men de geldelijke vergelding (*compositio, pais*) moeten vinden, die er het gevolg van zou geweest zijn. Daarentegen, waren zulke wreede uitzinningen niet in den trant der XIVe eeuwsche voorvallen, hoewel men verstaat dat men het later op den hals van den impopulairste onzer oude vorsten, Graaf Lodewijk van Male, gelijk vele andere soortgelijke heeft geladen, terwijl men het integendeel in de zeden der XVIe eeuw was, die gekenschetst is door het uitvinden van de doortrapste pijnen en plagen, ons uit Spanje, Italiën en Duitschland overgewaaid, gelijk ADRIAAN BEIER, pensionnaris van Rotterdam, namelijk getuigt voor de *gewoonte, het leven te schenken onder de misdadigers aan dengene die het doodvonnis der anderen wilde uitvoeren*⁽⁴⁾.

De sage en het mirakel des *Gentschen Vaderbeuls* moeten dus (jammer genoeg!) gelijk zooveel andere vóór de waarheid en de gezonde rede verdwijnen, en in de twee koperen figuren, die ten jare 1371 op de Hoofdbrug geplaatst werden dient alleenlijk de bestatiging van de rechtsmacht der Gentsche gemeente gezocht te worden.

(1) Men vindt er slechts de jaren vermeld in de noot 2 blz. XLVII.

(2) Staats-Archief van Gent, 1369-1383, en V. GAILLARD, *Archives du Conseil de Flandre* (Gand, 1856): *L'audience du Comte*, p. 102 suiv.

(3) Stads-Archief, Registers n° 400.

(4) *Musée des Familles* (Paris, 1833-34), p. 30.

Aan den kant der Sinte Verhilde Plaats, van de Hoofdbrug tot de Hofbrug en baliën, rechtover de kerk, rees het ontzagwekkend gevaarte van 's *Gravensteen* of *Graven kasteel* (n^r 1), dat eertijds uit zijne diepe grachten rees, doch ten tijde onzer gebeurtenissen (sedert 1282) reeds omzoomd was door eenen muur⁽¹⁾, welke later (in 1359) met den grond der ingevulde grachten door den Graaf aan zijnen kamerling *Johannos Sanson* werd afgestaan om er huizen te laten bouwen, op eenen afstand van 17 voet der poort, eene lengde van 116 voet, eene diepte van 19, 33 en 9 voet, en eene hoogte tot op 30 voet beneden de kanteelen der poort en 10 voet onder de andere⁽²⁾. Het waren eerst, blijkens ons plan, kleine (waarschijnlijk houten) woningen; doch de vier (nog in het midden bestaande) zeer oude huizekens, met het naast de ingangspoort onlangs afgebroken *Landthuys*, dagteekenden zeker van de XVe of XVIe eeuw, en de overgeblevene zijn zeker de oudste der Plaats.

Daarboven klimmen de muren van 't Kasteel, waarvan men op PIETER'S schilderij van 1608 en SANDERUS' plaat van 1641 de teekening vindt, die nagenoeg met de schets uit ons tafereel van 1534 overeenkomt. Het is met de vluchtige melding der opkomst, verdelging en beraamde ontdeeling en herstelling dezer overoude middeleeuwsche vorstenwoning, waarvan welhaast de eerwaardige overblijfsels indrukwekkend uit den grond zullen rijzen, dat wij de beschrijving der Sinte Verhilde Plaats zullen sluiten.

Eenige woorden over haar opkomst en wisselvalligheden

- (1) DE POTTER, *Petit Cartulaire de Gand* (1885), blz. 19: 'le petit mur ki fais est de quareaus dehors le muer de nostre castel à Gant ki s'estent des bailles dou chastel vers le pont c'on clame *Hovetbrigge*.' 1 Januari 1282.
- (2) Ibidem, blz. 46.

zullen echter volstaan; want, gelijk FRANS DE POTTER het onlangs te verstaan gaf⁽¹⁾, zal het slechts na het ontgraven der puinen zijn, dat de beschrijving er van mogelijk zal worden, en hare volledige geschiedenis zal om zoo te zeggen heerlijk als uit den grond zelven ontstaan.

Rond 867 door den eersten graaf van Vlaanderen, Boudewijn den IJzeren-Arm, gesticht om de stad tegen de invallen der Noordmannen te verdedigen, en in de X^e eeuw door zijnen opvolger Arnoud den Oude herbouwd en door keizer Otto in 942 vergroot, werd het slot eindelijk door graaf Philips van den Elzas in 1180 volledig; de ingangspoort heeft nog eenen steen met dit jaar erin gehouwen⁽²⁾. Het was de verblijfplaats der eerste graven tot in de XIVe eeuw, de *Leliaerts* werden er in 1301 door de *Clauwaerts* uit verdreven⁽³⁾, graaf Lodewijk van Nevers werd er in 1338 door Jacob van Artevelde belegerd, waardoor het deels afgebroken en door de Stad herbouwd werd⁽⁴⁾, en onder Philips van Artevelde diende het tot

(1) DE POTTER, *Second Cartulaire de Gand* (1886), Schutblad.

(2) *Anno Domini MCLXXX Philippus, comes Flandrie et Viromandie, filius Theoderici comitis et Cibilie, fecit hanc portam*. Zóo luidt het afschrift bij SANDERUS en zijne afschrijvers; doch de steen zelve, waarvan een afgietsel op het Oudheidskundig Museum berust, heeft: (*Anno Domini*) MCLXXX, *Phil(ippus) comes Flandr(ie) et Virom(andie), filius Thirici comitis, fec(it) hoc castell(um) c(om)poni*. HERMANN VAN DUYSE, die eene volledige, historische en met platen versierde beschrijving van 's Gravensteen ter pers heeft, veronderstelt dat het eerste juist afgeschrevene opschrift op eene koperen plaat stond, die er in de XVIIe eeuw over vastgehecht werd, en in 1803 is weggenomen en verdwenen.

(3) LODEWIJK VAN VELTHEM'S *Spiegel Historiael*, uitg. LELONG (1727), blz. 224.

(4) Ziet de *Rekeningen van Gent*, d. I, blz. 362: (1338-39): Somme van den werke an sGravensteen, 54 lb. 17 s. 7 d.; d. II, blz. 72: (1340-41): Item, gaven si Janne, den portier van den casteele te Ghent, over de scade die hij ontfinc in den tijt dat men was voer den Steen, 14 lb.; en d. II, blz. 90: Somme van den werke an sGravensteen, daert voertijts ghebroken was, 104 lb. 19 s. 3 d.

Ziedaar de eenige meldingen van onkosten daaraan gedaan, terwijl er bijna jaarlijks aan het *ser Geerards Dievels huus*, *Chaestelet* en andere stadseigendommen gebouwd of hersteld werd. *Ibidem*, d. I, blz. 104, 249, 363; II, 90, 154, 263, 343, 440; III, 394, enz., in de Hss. De gewone werken aan 's Gravensteen vindt men, daarentegen, in de Grafelijke rekeningen der XIVe tot XVIe eeuw. DE POTTER, *Petit Cartulaire de Gand* (1885), p. 64, 339-343.

gevangplaats voor de gijzelaars van de gemeente⁽¹⁾. In de zelfde eeuw had de Hoogbaljuw van Gent er zijne kerkers en pijnkelders, en de Wardein van 's Graven Munt zijn *Smelthuus*, waarnaar 's *Gravenstrate* de *Geldmunt* werd geheeten⁽²⁾. In 1407 werd het de zetelplaats van den Raad van Vlaanderen, in 1460 van het geestelijk Hof van den bisschop van Doornik en in 1559 van het Leenhof der Oude Burcht. In 1582 werden er de kostelijke charters van Vlaanderen uit het slot van Rupelmonde overgebracht, en het was slechts in 1779 dat het, met al de binnen en buiten rondgebouwde huizen, verkocht werd aan den bouwmeester BRISMAILLE, die er eene fabriek in oprichtte, welke, gedurig sedert bijna een eeuw door nieuwe nijverheidsgestichten en werkmanswoningen op de aloude en deels afgebrokene gebouwen van het kasteel vermeerderd, het aan eene gewisse en snelle verdelging scheen te wijden, wanneer gelukkig de ingangspoort in 1872 door de Stad Gent, en het geheele beluik zelve in 1889 door Staat en Stad tot herstelling en afbraak der bijgemaakte gebouwen werd aangekocht⁽³⁾.

- (1) Stads-Rekeningen 1382, Hs. IX, f° 252 v°: Item, an sGravensteen om der ghisele wille, ende ter Zickele, 6. s. I d.
- (2) Diericx, *Mémoires sur la Ville*, t. II (1815), p. 514. - DE POTTER, *Second Cartulaire de Gand* (1886), p. 101.
- (3) DIERICX, *Mémoires sur la Ville*, t. II (1815), p. 515-523. - VOISIN, *Guide de Gand*, ou Précis de l'histoire civile, monumentale et statistique des Gantois; 4e édition (1846), dédiée à MM. Napoléon DE PAUW et Auguste VAN LOKEREN, Avocats, membres du Conseil Communal de Gand, etc.; p. 204-205. - A. WAGENER et P. FRÉDERICQ, *Gand dans la Belgique Illustrée*, t. I (1880), p. 464-6. - (ROGGHÉ), *Gand, Guide historique et topographique de la ville* (1883), p. 150. - Etc. Etc.

De eerste gedachte van dit grootsche ontwerp komt toe aan een der zonen van onzen dichter LEDEGANCK, die, over vijf-en-twintig jaren, in eene kernige opsomming van *Eenige bijzonderheden nopens de Monumenten van Gent (Historische waarde, huidige staat van bewaring)*, de eerbiedwaardige puinen aldus beschrijft:

GRAVENKASTEEL: 'Van dit aloude slot bestaan er nog veel meer overblijfselen als men wel denkt. Van de groote poort die men op de Veerleplaats ziet, strekken zich langs beide zijden de omheiningmuren met torens, die gansch het kasteel omsloten, en die nog bijna in hun geheel bestaan. Langs den kant der Geldmunt telt men nog vier of vijf van die torens, langs den kant der Veerleplaats en der Hoogezonnestraat, insgelijks vier; midden in deze omheining, op eene hoogte, ziet men nog den grooten vierkanten toren met zijne aschgrauwe muren, het oudste gedeelte van het gebouw, hetwelk dagteekent van het tijdstip der eerste Baudewijns (XIe eeuw). Rondom den toren vond men nog verscheidene gewelfde galerijen, en aan den noordkant op eenen kleinen cour, ziet men eene opene galerij (nu toegemetseld) in romaanschen stijl, ten minsten zoo oud als de groote poort. De cour zelf is geplaveid met overblijfsels van deze gaanderij, als kolommetjes, kapiteelen, hoekstukken, enz.

Van het bestaan eener onderaardsche gaanderij, die zich zou uitstrekken tot aan het kasteel der Vaernewycks te Royghem (tegenwoordig de herberg *Het Motje*), is er veel gesproken, zelfs geschreven (Bädeker, *Hollande et Belgique*), doch weinige uitverkorene hebben ze gezien.

Kortom, indien men al het overgeblevene in goeden staat van bewaring hield, en al het bijgevoegde er van afnam, zou men van het Gravenkasteel nog indruk-

wekkende overblijfselen zien te voorschijn komen⁽¹⁾.’

Die vrome wensch, dit grootsche voorstel scheen dan slechts een dichterendroom van eenige geestdriftigen. Wel mocht de schrijver vragen: ‘Waertoe dient eene Commissie van Monumenten?’... ‘Men werpe ons geene geldelijke beweegredenen, geene machteloosheid tegen!’... - de machteloosheid van bedoelde Commissie, namelijk⁽²⁾. Wel had ik zelf, lid dezer Commissie op het graf van den Gemeenteraadsheer Adolf NEYT, Voorzitter derzelve, mismoedig uitgeroepen: ‘Over weinige dagen onderhield ons nog die hervormer onzer Gemeentelijke handvesten, van de herstelling onzer oude monumenten, namelijk van het *Gravenkasteel* en van andere ontwerpen die de dood heeft gebroken en die misschien met hem in het graf zullen dalen⁽³⁾’; de tijd was niet gekomen. Slechts jaren daarna deed de Stad eene eerste poging door het aankopen der ingangspoort, en twintig jaren later, toen ik in mijne vaderstad terugkwam, waren er nieuwerwetsche, nog hoogere, ‘schoonere’ huizen, in plaats der oude op de poort en muren geplakt; en ‘van weêrskanten maakten de geburen inbreuk op die eerwaardige wanden’ tot dat ‘een man van smaak en initiatief, JHR. DE MAERE-LIMNANDER,’ aan de eindelijk tot inkeer gekomene openbare meening gehoor gevende, een *Comiteit van 's Gravensteen* tot stand bracht, dat welhaast aan Stad en Staat den aankoop en de herstelling om zoo te zeggen afdwong⁽⁴⁾.

(1) *Volks-Almanak van 1866* (Uitgave van het Willems-Fonds, n^r 47), blz. 96, door J.K.L. (Dr Casimir LEDEGANCK).

(2) *Ibidem*, blz. 107 en 115.

(3) Lijkrede door N. DE PAUW, Adv^t, 14 Maart 1865. *Gazetten des tijds*.

(4) *La Restauration du Château des Comtes à Gand*, in den *Messenger des Sciences historiques* (1887), blz. 137-151. - Een der beste artikels der lokale pers, die dapper in het strijdperk sprong, staat als *Jeuilleton* in de *Flandre libérale* van 21 April 1885: *Le Château des Comtes*, par M.H. (Maurice HEINS).

En nu vallen, een voor een, onder het houweel van ten eersten male verstandige afbrekers, de lage en vuile werkmanshuizekens, de hooge en stoute fabriekgevaarten, die aan het eerwaardig slot gelijk rupsen en onkruid aan eenen boom knaagden, en - verbeeldde die van lieverlede klimmende woningen van nederige burgers, van behoeftige werklieden en groote heeren de definitieve zegepraal van gelijkheid en nijverheid op de feodale machten, - toch zien wij, onder het opzicht der kunst, met genoegen het oogenblik te gemoet, waar, midden in de deftige, rijke, doch eenvormige woningen der negentiendeuwsche stad, een staal van middeleeuwsche sterkte en bouwkunde uit den grond zal oprijzen. Het oude 's *Gravensteen*, het kasteel onzer vorsten, dat eertijds de oorkonden en bewijzen hunner volmacht behelsde, zal welhaast, in zijne diep indrukwekkende eenvoudigheid uit zijne grachten schilderachtig rijzend, den inwoners tot eer, den nieuwsgierigen vreemdeling tot zeldzaamheid gelijk er weinig in gansch Europa bestaan, weder kunnen dienen tot verzameling der kostbare overblijfsels der bouwkunst, in zijne puinen en elders opgedolven, en wellicht der stedelijke oorkonden der Gentsche volksmacht. En deze herstelling zal, bij een gelukkig toeval, gelijktijdig gebeuren met die van 's *Burggravensteen* (van heer Geeraard den Duivel), dat, gelijk wij hooger zagen, de oorkonden onzer oude vorsten en abdijen bewaart, en dat ook welhaast, in eenen prachtigen nieuwen wijk der stad, nevens het standbeeld van den stichter der Gentsche nijverheid, LIEVEN BAUWENS, die ten koste

zijns levens zijne vaderstad met dien rijkdom begaafde en dus de rechstreeksche oorzaak was van dien groei en bloei, statig uit de wateren der Nederschelde, de eerste verschansing der Gentsche burgers tegen vreemd geweld, met zijnen verhoogden en herstelden slottoren en zijne fiere kanteelen ter zijde van de kunstig hermaakte gothische torens van Belfort en Hoofdkerk naar den hemel zal schieten⁽¹⁾.

Zoo neemt allengskens onze aloude stad, gelijk hare machtige zustersteden, dank aan den bloei der nijverheid en den herlevenden smaak en kunstgevoel, een tevens prachtig en schilderachtig voorkomen, dewijl in onze schoone en hooge, doch eentoonige straten en plaatsen, hier en daar eene oude getuige van vroegere macht en zeden, kunstig hersteld, die eenvormigheid komt onderbreken. Zoo zal de prozaïstische en meest positieve wandelaar op de hervormde Sinte Verhilde Plaats blijven staan, en, in het verschiet de schoone huizen der Burchtstraat en Geldmunt ontwarende, zijns ondanks getroffen worden door hunne tegenstelling met het reusachtige slot der XIe eeuw, met de sierlijke gebouwen van WENEMAERS gesticht der XVe (wiens beeld in de ledige nis, naar zijn portret op zijn kostbaar koperen graf⁽²⁾ zoû moeten staan), met de 'scone huysen' der XVIe (rechtover dat van den eersten Gentschen drukker, ARNOUD DE KEYSERE)⁽³⁾, en met de fraaie, onlangs herstelde XVIIe eeusche ingangspoort der nieuwe overdekte Vischmarkt en Vleeschhuishalle.

(1) *Le Château de Gérard le Diable*, par Arthur VERHAEGEN, dans le *Messenger des Sciences historiques* (1886), p. 1-17. - Cf. Félix DEVIGNE, *Geschiedenis der Middeleeuwsche Bouwkunde* (1845), blz. 44.

(2) Op het Oudheidkundig Museum, *Catalogue, etc.*, n° 1900.

(3) Ziet mijne levenschets van hem, in de *Biographie nationale*, t. V (1875), p. 228-238.

Doch oneindig grooter zal de aandoening wezen van den opspoorder der oude zeden en gewoonten onzer heldhaftige voorvaders. Las hij dan zorgvuldig eene oude oorkonde, gelijk die van 1306, hij zou de plaatsen en personen en daden der kloeke voorouders zien herleven, en, ware hij tevens een dichter of schilder, nam hij tot onderwerp dit of een ander historisch feit, vatte hij al de dorre en drooge opzoekingen samen, ook al iets aan zijne inbeeldingskracht overlatend, dat den geschiedschrijver niet is veroorloofd,

*Pictoribus atque poetis,
Quidlibet audendi...*

hij zou een helder tafereel op doek of in boek kunnen ophangen en der vergetelheid onttrekken.

Met het oog op zulke deelneming, alsook uit eigen lust gedreven, heb ik niets gespaard om het onderzoek nopens den opstand en het mirakel van 1306, alsook van de sage van 1370, in het klare licht der waarheid te stellen.

Mochten dus alle voorgaande bijzonderheden van een, dikwijls tot opzoek van bronnen onderbroken en door mijne medeleden langverwachte werk, aan den welwillenden lezer, die mij tot hier heeft gevolgd, als beuzelarijen voorkomen, dan zou ik tot mijne verontschuldiging of ten minste tot verzachtigende omstandigheden het volgende mogen aanhalen.

Zoon van eenen Schepen (1843-1855) en kleinzoon van eenen Bestuurder (1798-1801) der openbare werken van Gent, alsmede van den levenslangen Voorzitter der Koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten en Letteren (1808-1844) onder welks 'hoofdvoorzitterschap' de *Gentsche Vaderbeul* werd bekroond⁽¹⁾, met meer ander kunst- en letterwerk; - zelf onder de schaduw van den statigen slot-

(1) Voorrede van het bekroonde gedicht (1839), blz. II.

toren van 's *Gravensteen* geboren, in het hoekhuis ter Hoofdbrug, waar (zonderling toeval!) ten tijde van ARTEVELDE reeds een naamgenoot, zoo niet een voorvader woonde⁽¹⁾, - ook lange jaren lid der stedelijke Commissiën van Archieven en Monumenten, vooraleer ik mijne twintigjarige omreis rond Vlaanderland ondernam, om er, met nagenoeg de hoedanigheid onzer oude Baljuws, het recht aan mijne medeburgers te laten wedervaren, - zal ik wellicht mijne versooning vinden in eene ingeborene en grenslooze liefde tot mijne Vaderstad, zoowel tot hare stoffelijke gedenkstukken als tot hare roemrijke geschiedenis, en ook in de gewoonte die 'Wij van de Wet' hebben aangenomen, alle straf- en burgerlijke zaken, waar de eer en fortuin en soms het leven onzer medemenschen zijn gewikkeld, door alle mogelijke middelen te trachten op te klaren.

Gent, 21 Maart 1890.

N. DE PAUW.

(1) Ziet mijne *Rekeningen der stad Gent*, d. III (1885), blz. 504: 'De poerte ter *hoeftbrugghen* heeft JAN DE PAU, vj. jaer lanc om v. scellinghen grooten sjaers, zijn eerste paiement te sente Bânisse int jaer XLII.' (1 October 1342.)

Bijvoegsels en verbeteringen.

Blz. II, regel 1: *in plaats van Oudburg lees Oudeburcht.* (Ook zóo, blz. XVI, r. 14, 15, en overal.)

Blz. v, noot a, r. 5, *bij te voegen*: Nog in de XIVe eeuw: de *Ruedinghers* in 1321 (*Inventaire de St-GÉNOIS*, n^r 1391), en de *Smedinghers* in 1371 (*Staats-Archief te Gent*, Ninove, *suppl^t*). In de XVIe eeuw, meermaals: de *Papinghers* en *Uutenhovinghers*, in 1559 (DE POTTER, *Second cartulaire*, etc., Gand (1886), p. 381 et 388); de *Baensinghers*, in 1572, (Hs. VANDERSTRAETEN, f° 35, aan Mr Gust. VAN HOOREBEKE).

Blz. VI, noot a, *bij te voegen*: Pieter en Leunis *Boe* waren zonen van *Zeger*, en hun vervoer van Assenede te Gent gebeurde in de vier eerste maanden van 1306, als blijkt uit de rekeningen des Baljuws van *Assenede*, op het Rijks-Archief, ons onlangs welwillend door den Algemeenen Rijks-Archivaris PIOT medegedeeld: *Item paiiet du despens le bailliu de Gand et se mennie fais à Assenede le jour que li enfant Sohier Boïie furent pris. (Ch'est le conte Jehan Slever, bailliu des Quatre-mestiers, fais à Male en l'an de grâce mil trecens et sis, le lundi après mi may, du terme de may).* Rekening van Januari 1305 (o.s.) tot 16 Mei 1306.

(*Rijks-Archief*, n^r 2007). Onmiddellijk daarna: *Item, paijet pour un sommier, ke mesires Robiert de Flandres fist acater à Hulst, xxxvij lb, dont li baillius en a lettres.* En in de volgende rekening (17 Mei tot 25 September 1306) menigvuldige andere onkosten van den zelfden 's Graven zoon: *Item, pour les despens Monseigneur Robert de Flandres à Hassenede et à Hulst et à Axèles par iij. jours, xxv lb xv s. vj d., de quoy li baillius en ha lettres.* - *Item, pour les despens Monseigneur Robert, quant il refist eskevins des IIII Mestiers, xx lb ix s.* - *Item, pour justice faire, xxx s.* - *Item, pour un ronchinet, ke mesires de Flandres fist acater à Gant, xl lb.* - En verder: *pour le frait de ij. serjans, ke li baillius de Hulst tint avaec lui dou mandement le Conte, pour le doute des parens Sandrekin Villain, k'il prist et fu enrourés, xxiiij lb.;* hetgene bewijst dat de grafelijke rechtsvoerder nog andere machtige heeren dorst doen *radbraken* [Rekening, n^r 2006. Cf. Rekening, n^r 2003 (September-10 Januari 1305 (o.s.): *Item, pour un kaer et pour le despens, pour Sandrin Vilain mener à Gant, iij lb. vj s.*]

De terdoodbrenging der kinderen *Boe* greep waarschijnlijk plaats in die zelfde vier eerste maanden van 1306, het eenigste kwartaal waarvan de Baljuwsrekening van dit tijdvak ontbreekt (zie blz. XXIX, noot), want anders zou zij, (gelijk alle andere) in de rekeningen der Baljuws van Gent of van de Vier Ambachten vermeld zijn.

Van de familie *Boe* worden nog gevonden:

In 1276, *Dominus Johannes Boe, miles, filius domini Gossuini dicti Boo, militis* (Staats-Archief te Gent, Sint-Baafs); in 1288, tienden te Axel, *in loco quod dicitur Suydorpe.... retrò mansum domini Johannis Boye* (Ibidem, Sint-Pieters, n^r 932); in 1293: *lc, Jan Boeihe, ende Ysabele, mijn zustre, die waren mijn ser Jan Boeis kindre ende hoer,... ende Gherart van Roden, mire zuster man,... land te Axel* (Ibidem, Biloke; charter met zegels en legende: *Jan Boe*); in 1300, *Monsieur Jehan Boë*, gevangen te Sint-Omaars (Cte DE LIMBURG STIRUM, *Codex diplomaticus*, p. 303, n^r 120); in 1305, Sanders Boye, geboet *de porter armes feusables encontre le ban* (Rekening II des baljuws van Gent, f° 1; in 1310, Henri Boë, en Vaudre Boë, opstandelingen jegens den Graaf (*Inventaire J. DE St-GÉNOIS*, n° 1224); in 1336, Clais Boye, schepen van Axel (Stads-Archief van Gent, Sint-Jan ten Dulle, n^r 37, met zegel en legende: *S. Clais Boie*); in 1356, Marie, Clays Boeys wedewe, met Zegheren, Claeys Boeys zone, *haren wetteliken voecht*, verkoopen land te Boestenblide in Axel-Ambacht (Staats-Archief te Gent, Sint-Baafs); en in 1381: *Exuwe van den hoyre Kerstinen van Lantscoet*, Pieter Boys wijf (Stads-Rekeningen van Gent, Hs. X, f° 188).

Blz. VII, noot *c*, *bij te voegen*: Meester *Heinrik Braem* was in 1285 prochiepape te Westmunster (VAN DEN BERGH, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, d. II, blz. 530); in 1311 Kanonnik te Doornik en van 1317 tot 1331 Raadsheer van den Graaf (*Invent^e DE St-GÉNOIS*, n°s 1227, 1351, 1650); hij ontving in deze hoedanigheid jaarlijks een pensioen van de stad Gent (*Rekeningen*, Hs. I, f° 24, 53, enz.). - Een zoon van *Boudin Braem* verkocht wijn, en betaalde voor overtreding eene boete: *Braem fil Boidin Braem*, vij lb x s, *de ban brisiet dou vin*, met *Willames d'Artevelde*, vij lb, *Gossuins dou Miroir*, vij lb x s., *Willames Bette*, vj lb, *Simons li Ammans*, l. s., en veel andere (*Rekening III*, f° 1).

Blz. VII, noot *d*, r. 7, *bij te voegen*: *Gillis sTout* was in 1296 getuige in de *Inqueste* nopens de XXXIX (*Messenger des sciences historiques*, 1833 n° 59).

Blz. IX, r. 9, *in plaats van* priesters, lees priester.

Blz xxxii, r. 10, *bij te voegen*: Van de andere opstandelingen, was *Sanders Rijm* in 1305 geboet voor onwettelijke gevangneming: x lb, *de che ke il arresta un bourgeois de Gant hors de la vile* (Rekening II, f° 3). - *Willames Roetstoc* werd in 1306 tweemaal gestraft voor gevecht te Bouchaute: *de melleie* (Rekening IV, f° 6). - In 1316-17 was *Jacob Commer* ontvanger van 's Graven tol: *Jakemon Commer, de Gand,... cense du tonliu de Hughesvliet*. - *Et est à savoir que Coppin Commer, de Gand et reprise à tenir de le s. Jehan l'an xvij pour iij ans avaeques les relies du Viès-Bourgh de Gand et de Waize chis deseme mis plus clèremment ens le baillie de Gand* (Staats-Archief te Gent, Rol *Grands briefs de Flandre*, n° 4437, folio verso). - *Rason li Meroutere* was balling van Gent in 1320 (*Inventaire VAN DUYSE*, n^r 302). - *Arnoud uten Wulghem, Jan van den Somple* en anderen namen deel aan eenen oploop in de Oudeburcht in 1321 (*Inventaire J. DE St-GÉNOIS*, n° 1391).

Blz. xLI, r. 8, *bij te voegen*: In de XIVe eeuw vinden wij reeds onder de Beenhouwers: Michiel *Deynoet*, pachter van het Vleeschuus (*Stadsrekeningen* 1314-15, Hs. I, f° 7); Jan *van Melle*, de vleschouwere (*Weezenboek* 1350-51, f° 27); Lievin *van Loe*, de vleschouwere (*Zoendingboek* 1359-60, f° 4); Jacop *Minne*, Jan Mins zone was, svleeschauwers (*Jaarboek der Keure* 1368-69, f° 10); Jan *de Grave*, de beenhouwere (*Weezenboek* 1354-55, f° 261 v°); Kateline, ser Jans *Bets* weduwe, svleschouwers (*Weezenboek* 1350-55, f° 24); enz.

Blz. XLV, r. 3, *in plaats van* Belfroot, lees Belfort.

Blz. XLV, r. 5, noot 2, *bij te voegen*: De *Oude Burcht van Gent*, waarvan 's *Gravensteen* het laatste bolwerk was, was omringd door eene afleiding der *Leie*, die onder de namen van *Lieve* en *Plottersgracht*, langs *de Zeven brugskens*, ze van de eigentlijke stad scheidde. Vier versterkte poorten dienden tot oorlogsweer; na de versmelting met de stad werden zij afgebroken; die van 's *Gravenbrug* in 1318, die der *Hoofbrug* in 1370, die der 's *Burggravenbrug* (?), en die der *Grauwepoort* aan het *Sluizeken* in 1531. (*Memorieboek der stad Gent*, I, 26; II, 60).

Blz. LX, noot 4, *bij te voegen*: In 1337 was 's *Graven-Munt* nog te Sint-Baafs bij Gent, waar *meester Machelins huis* daartoe met drie andere verhuurd was; in 1343-44 wordt er timmerwerk aan verricht. Van 1343 tot 1350 wordt de huurpacht aan Olivier van Halewijn en Wouter de Vroede betaalt (Rekeningen op Rijks-Archief, n°s 2526-2532, gedrukt in GAILLARD, *Recherches sur les monnaies des Comtes de Flandre* (Gand, 1857) p. 31 suiv.).

Blz. 9, r. 23, *in plaats van* vervoets, lees vorvoets (*dat is, dadelijk*).

Blz. 24, r. 26, *plaatst vóór* Jacob Puls *het nummer* 56.

Blz. 45, r. 1, *in plaats van* zacht, lees zach.

Blz. 50, r. 8, *in plaats van* en het getal, lees en die het getal.

Blz. 51, r. 1, col. 2, *in plaats van* 60, lees 66.

Blz. 51, r. 3, col. 2, *in plaats van* zusters, lees zuster.

Dit es tbesouch

van dien dat Pieter Boe ende Leuz sijn broeder ontcracht waren den here vor sinte Verrilden kerke te Ghent ende thuus up te broken te jacop sToets in dOudeborch te Ghent daer mijn here Robrecht in was, die doe was in sheeren stede, ende van allen de ghoenen diere te rimen ende te rade toe waren, ende miede ghegheven hebben ende miede ghenomen, ende van allen dinghen dat te deizen faite toebehort, ende van den kersen die berneden an den rade. Ende dit besouch was begonnen te ghent na sinte Pieters dach ende sinte Pouwels, in den jare Ons Heren M.CCC.VI, ende vort ghehort van daghe te daghe⁽¹⁾.

1. Dere *Jan uten Dale*, scepene van Ghent, ghesuoren orconde, zeighet bi zine eede dat, uppe die tijt alst fait ghevel vor Sinte Verrilde, hi was ghelaten ende ghezeiten ten eitene, ende doe quam hem niemare dat de broederen die voren sijn ghenoeemt ontcracht waren Mijn here Robrechte, ende hi ghinc daer waert, ende als hi daer quam so vant hi dat tfait ghevallen was, ende dat Pieter Boe was in de kerke, ende Leuz was weder met crachte gheleet in

(1) Op den rug der perkamenten rolle staat er: '*Cest li enquete faite à Gand des meffais qui ont esté fais par locoison de Pieron Boe et de Leuz son frère.*' En verder, driemaal: *Terminée.*

den Steen. Doe vergaderden hem daer scepenen ende vonden Mijn here Robrechte harde gram, ende baden hem dat hi bliven zoude, ende zeiden dat die dinghen te goede zouden comen, ende Mijn (here) Robrecht voer wech sire vader gram ende serich ende met groter onrusten van herten. Vort seight hi dat up 1 zonedach achterdien dat Pieter ende Leuz vorseit waren gheleid up raden, 1 niemare was in de port datter kersen stonden ande rade ende borne, ende dat miracle was van Gode, ende dat wel scheen dat die knape met onrechte ghedoet waren, daerof dat al de port in grote roeringhe was; ende die de kerse hichte ende van wien dese niemare quam, sone weet hi niet. Noch zeight hi dat, alsoe die 11 knapen vorseit waren brocht in den Steen eerste waerf, hie ende de scepene ende meester Heinric ghinghen tote Min here Robrecht, die was in Jacop sToets huus, ende baden hem dat men den knapen onthoofde zoude, ende Min here Robrecht die gaf hemlieden harde ghenoughe andworde, ende hier up schiedsi van hem, ende ghinghen scepenen huus waert, ende alsi quamen vor ser Hughes van der Most, so ghemoetese den deken van den 1111 Ambochten ende den deken van der Kerstinede van Ghent ende vele pape ende clerke ende vele andre leeke lieden 1 grote menichte. Diere lieden was Boidin Braem, Snouc Boe die woont met Clais ser Sanders sone, Boidin van Kelantdie woent bi ser Jordaens Masch, Jan de Pape ser Diedrics sone, ende van den andren ne ghedinct hem niet. Dese menichte van lieden wederstonden den schepene haren wech ende versochten de deken van der Kerstinede van Ghent dat sie die knapen Pieter ende Leuz, die hem de deken van der Kerstinede orconde dat si clerken waren, zouden delivreiren; ende sie andworde dat si gheene vanghers ne houders ne waren, ende dat die dinghen niet hem

toe ne behorden; doe schiedsi van scepenen, ende truckede hem te Mins here Robrecht herberghe waert, maer dat sie daer daden dat ne zach hi niet.

2. *Jan Troest*, scepene van Ghent, ghesuoren orconde, zeight bi sine eede dat hi zach dat Pieter ende Leus ghebonden waren up I waghe omme ute waert te voerne ende der over te rechtene, ende broeder Hughe van Hulst⁽¹⁾, I minderbroeder, zat mede up de waghen, ende scepenen van Ghent die baden Mijn here Robrechte dat men die IJ broeders onthoofden zoude, ende Mijn here Robrecht die andworde hem harde ghenougheleke; daerna quam de waghen ten ommekeere van Sente Verrilde kerke, daer quam de mulre die woende wilen met Jordane ser Sanders sone, ende trach I wiel uten waghen, waerbi dat die waghen helde, ende alsoe dat zach de vorseide minderbroeder ende ghegreep Leuze ende keerdene uten waghen, ende de mulre die twiel of trach die ontfinckene in sinen haerm ende (hi ende Jan Snouddie woent met Symon Rime an Sente Niclaus kerkof⁽²⁾) trectene ter kerke waert; ende doe quam Hubrecht, I brouwere die woende ande de vissche marct, ende sijn zone, wel hem xx dier hie neghene ne can nomen, ende ghegrepen Pieter ende trectene in de kerke doe de waghen ghehelt was. Pieter ende Leuz baden homoedeleke an de de ghemeente hulpe, ende scepene of ander zide die riepen ande ghemeente dat men den here sijn recht liete ghebruken ende den here ghehulpich waren sine rechinghe te doene. Doe quam Clais Spellard, die woent onderberghen, ende dede hant an Pieter ende an Leuze omme hem in de kerke te trectene, ende Boidin van Kelant, de backere, die woent vor Ghizelbrecht Musekoninc, Arnout de Hout die

(1) Op uitschapping van: Assnede.

(2) Boven den regel.

woent met Boidine Brame, die halp trecken Pieter in de kerke ende brochte hem i rutinc⁽¹⁾, dere Jan de Blauwere, pape⁽²⁾, ende Gherolf van der Criecke, die halp hem leiden ter kerke waert te commene. Vort zeighet hi ghelike den here Jan uten Dale alse van den ghemoete van den deken ende van den menichte van lieden die scepene ghemoeten, ende van dat si trecken te Mins heren Robrechts herberghe waert, ende nameleke van den gheleede die Boidin Braem dede. Ende ghelike van den kersen ende van den niemare ende van der roeringhe omme de scepene te bedervene, die in sheren hulpen hadde ghezijn. Ende noch zeighet hi bi zine eede dat hantvast ande waghene waren Pieter Goedertiere ende Jan Goedertiere sijn broeder omme de ghevanghene te nemen.

3. Dere *Jan de Wulf*, scepene van Ghent, ghesuoren orconden, volghet bi zine eede van worde te worde den here Jan Troeste, uteghedaen den ghemoete van den deken ende van den lieden die scepene ghemoete, ende van den kersen die ande raden ghehicht waren ende van dier roeringhe, ende uteghedaen int fait daer men se of trach van den waghene dat hi niet ne zach Gherolf van der Criecke.

4. Dere *Jan Chibole*, scepene van Ghent, ghesuoren orconde, zeighet bi sine eede dat hi zach Pieter ende Leuz sitten⁽³⁾ uppe de waghene ende broeder Hughe vorseit up de waghene zitten, ende hi zach twiel van den waghene of doen ende ghevanghene trecken van den waghe, maer hine coenstse niet ghekennen diet daden. Vort zach hi de deken van den Viere Ambochte ende van Ghent met menichten van lieden

- (1) Ende alle dese die hierna sijn bescreven die waren hantvast ende hulpers omme die vorseide Pieter ende Leuz in de kerke te bringhene dats te wetene (*Doorgchaald*).
- (2) Op den kant.
- (3) Geschreven op uitschrapping van: ghebonden.

dats te wetene Boidin Brame. Willem de Rode, Jan Pieters Sceppers sone, ende andre lieden die hi niet ne kennet, gaen te Mins here Robrechts herberghe waert, maer dat si daer daden dat ne sach hi niet, ende hi horde Willem den Rode zegghen dat jammer ware dat men sulke dinghen doen zoude. Vort zeighet hi dat hi horde tgheruchte van den lieden alse van den niemare vanden kersen die anden rade waren, daer of dat groote roeringhe was in de port ende grote vreze.

5. *Jan van Gavre*, scepene van Ghent, ghesuoren orconden, zeighet bi zine eede dat hi zach tfait die men dede an de waghe vor sinte Verrilden kerke, maer beschedeleke so ne can hi niemen nomen diere hanvast an was. Van den ghoenen die ghinghen met den deken ende met den clerken te Mins heren herberghe waert, zo ne kende hi niemen zonder I Hannekin Ferrant. Van den kersen die waren an de rade zeighet hi bi zine eede dat het was ghedaen omme grote roeringhe in de port te makene.

6. *Jan van Everoden*, scepene van Ghent, ghesuoren orconden, zeighet bi zine eede dat hi zach dat de waghene ghevelt was daer de ghevanghen up zaten, ende dat broeder Hughe van Hulst, minderbroeder, stac Leuze uten waghene, ende doe scoter lieden thoe die Pieter ende Leuze ter kerke waert truckeden, ende wasser I cort brun pape die clapede an de deure van der kerke, ende I van binnen ondede de kerke deure, ende alse de deure open was doe wasser Pieter inghesteken, ende Mijn here Robrecht alse hi dat zach ghelieu Leuze, ende brochtene bi den hare in de Steen; te deizen werke omme te doene ontgaen de ghevanghene was handvast ende princhipal van der bezichede: Hubrecht de Brouwere, ende sine knape die hi niet ne kent, ende in hulpen van den ghevanghene te ontcrachtene so was

Clais Speiliard, ende de mulre; ende zeighet dat de ghoene diere waren handvast ende in hulpen de ghevanghene wech te hulpene, alle vercleed waren met andren cleedren dan de hare, waerbi dat hise niet kenne mochte, ende dat men oec zeighet dat de dinghen al voorzien waren te doen bi quaden rade, maer hi ne weet niet bi wien.

7. Dere *Jan Van Buten*, scepene van Ghent, ghesuoren orconden, zeighet bi zine eede dat te dien tijden dat men zeide dat men thuus up Mijn here Robrecht te broken was zo was hi te Brucghe, ende up die wile dat men seide dat men de ghevanghene ontcrachte ende wilde hebben ghenomen so was hi in de wech van Brucghe te Ghent waert comende, waerbi dat hi niet ne weet van den faite.

8. Dere *Willem van West*, scepene van Ghent, ghesuoren orconden, zeighet bi zine eede dat hi niet ne was ten faite daer men de ghevanghene outcrachte, ende van den ghoenen die ghingen te Mijns heren Robrechts herberghe waert ne kendire al ze waer den deken van den Vier Ambochte ende van Ghent.

9. *Jan Slove*, scepene van Ghent, ghesuoren orconden. zeighet bi zine eede dat hi van den faiten vorseit niet ne zach daer de ghevanghene ontleed waren, ne maer hi ghemoete, daer hi ghinc te scepenehuus waert, den deken van den Viere Ambochte ende van Ghent, ende I menichte van lieden met hem, dats te weitene, die hi kennede die medeghinghen, Boidin Brame, Willem de Rode, ende I Jan wies thoename die hi niet ne kent.

10. Dere *Willem Steppe*, scepene van Ghent, orconde ghesuoren, zeighet bi zine eede dat hi van den faite vorseit niet ne weet te sprekene ende dat hire niet ne was no ne zach.

11. *Heinric van Brogende*, scepene van Ghent, ghesuo-

red orconden, zeighet bi zine eede dat hi van den faite vorzeit niet ne weet te spreken ende dat hire niet ne was no ne zach.

12. *Gossin den Amman*, orconde ghesuoren, zeighet bi zine heede dat hi zach tfait van verren daer hi de waghen velne zach ende daer men den ghevanghene ontcrachten wilde; ende van den ghoenen die ghinghen te Mijns heren herberghe waert ne zach hi niet no ne weet te spreken; ende van den kersen zeight hi dat se ontsteken waren an de raden, maer mene hilter niet af in de port.

13. *Heinric Boele*, paisiere in Ghent, ghesuoren orconden, zeight bi sine eede dat hi niet ne zach tfait van den Boeincles die ghetrucken ter kerke waert, no tfait van den huus datup Mijn (here) Robrecht vercracht was, ne bi wiens rade no bejaghen, no bi wiens faite dese dinghen ghevellen so ne weet hi niet, no hine wasser niet. Ende alse niemare quam in de port van den kersen die an de raden borne, de liede van der port die mickeder lettelt up.

14. *Jacob metter Koe*, paisiere in Ghent, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi zach tfait dat ghevel vor sinte Verrilde kerke daer men ontcrachten de Boeincles, ende hi zach de waghen vellen, ende daer was vele volx ende groot ghehu, ende in dat ghehu so ghevel tfait, maer hine can niemen ghenomen van den ghoenen diere hantvast an waren no wi troost no hulpe toe daden. Vort zeight hi dat, vor dien dat tfait gheviel dat thuus oncracht was up Mijn here Robrechte, si waren int huus ende spraken jeghen, de scepene ende hi, ende van al dat si hem versochten hi andworde hem harde ghenougheleke; ende als van hem waren ghegaen si ghemoeten in den strate den deiken van den IIIJ Ambochten ende van Ghent met veile lieden, die ghinghen te Mijns here Robrecht herberghe waert, maer

hine zach niet wat si daden; ende in dit volc zach hi gaen Boidine Brame. Lambrecht, f. Pouwels van Bouchoute.

15. *Godevert den Mol*, paisierre in Ghent, ghesuoren orconden, zeighet bi sine eede dat hi al tfait zach dat ghevel vor sinte Verrilde kerke daer men de waghen velde daer de Boeincles up zatten omme hem bi crachten te bringhene in de kerke in de tijt dat men se voerde om rechinghe te doene; ende de dinc beghonste met I groten ghehue, ende in dat ghehiu ende tgrote gheluut van den volke, dies wel was II^m man, gheviel tfait, ende in dit fait zach hi ende bekenede Hubrechts Brouwers sone, Jan Snouc Symoens Rijms knape, ende els niemen hine bekender; ende zeight dat in dit fait waren meest deel vremder lieden, ende de dinghen waren te voren al besproken ende ghevisiert hoe dat ment doen soude, hine weet niet zeker bi wien, maer hi heeft ghehort betien Baselis Commer. Vort zeight hi dat scepene ende hi adden ghesproken Mijn here Robrecht in sinen herberghe over Pieter ende Leuz, dat men har belof houden zoude, ende Mijn (here) Robrecht andworde der toe harde hoofschelike, ende doe si van danen ghesceeden waren zo ghemoete si up de strate den deiken van den IIIJ Ambochten ende van Ghent, met vele lieden gaende te Mijns Robrecht herberghe waert, onder de weilke hi bekenede Jan Snouc Simoens Rijms cnape, Boidin Brame, Jan den Pape Diedrics sone, Arnoud de Hont, Hughen Fierins broeder van der Most; doe trach Godeverd vorseit met scepene tote sGravensbrigghe ende van dane ghinc hi thuus ende leed vor Mijns here Robrecht herberghe, ende daer zach hi dat si quamen hut Mins here Robrechts herberghe, ende woorde liepen dat si Mijns here Robrecht deure doe up hem te broken hadden. Vort zeight hi, als de niemare quam in de port dat kersen bornen an den raden, in den eersten

zeiden de lieden dat miracle was, ende binnen den zelven daghe so seiden de lieden ghemeenleke dat al quaet was, ende schijnt dat het ghedaen was omme roeringhe te makene in de port, maer wie dat dade sone weet hi niet.

16. *Jacop Lantvert*, paisierre in Ghent, zeight bi zine eede dat, uppe de tijt dat tfait ghevel vor sinte Verrilden kerke, hi was te Brucghe, ende als tfait ghevel dat men Mijns heren Robrecht deure up hem brac hi was te Donze, zo dat hire niet af ne weet te sprekene.

17. *Boidin van Brucghe*, paisierre in Ghent, ghesuoren orconden, zeighet bi zijne eede dat hi te negheene faite ne was ende hine weeter niet af te spreken.

18. *Henric van den Oye*, paisierre in Ghent, ghesuoren orconden, zeight bi zine eede dat hi niet ne weet te sprekene zeker van al den faiten vorseit omme dat hire niet ne was.

19. *Jan van Walsbusch*, der paisierre raet van Ghent, ghesuoren orconden, zeight bi zine eede dat hi zach de waghen comen ute sGravensteene dar Pieter ende Leuz up saten, ende IJ freremeneurs bi hem die hi niet ne kent, ende alse de waghen quam up den keer so hilt hi al stille, ende zach dat de waghen nederwart zanc, ende dat men de IJ knapen of trac, ende dat die I van den broeder lichte den I metter hant, ende vervoets diese besculdich wilden die treckese dapperleke ter kerke wart, ende den I besscude Mijne here Robrechte, ende den andre, die Pieter hiet, was ghesteken in de kerke; ende als van den waghen waren, so gavese I groet hui, ende ghinder was menich mensche in de strate; ende zeight dat hire niemen ne bekende die ten faite waren, ende daer wasser vele die hare caproene nederwaert over hare oghen hadden ghetrucken omme dat mense niet kennen zoude. Vort zeight hi dat bi den ghehue ende bi der maniere van den faite hem dinct wel dat alle dese din-

ghen ghedaen waren bi beraden rade, maer bi wiens rade dat dit gheschiede ende wiere gelt of miedeomme gaf of nam, so ne weet hi niet. Vort zeight hi dat vordien dat dit fait ghevel de scepene waren comen ute Mijns here Robrechts herberghe, ende hi metgaders hem, ende als hi quame up de strate zo ghemoete si den deiken van den IIIJ Ambochten ende den deken van Ghent ende vele lieden met hem, in dewelken hi bekennede Boidin Brame ende el niemen, ende versochtene an scepene dat men hem Pieter ende Leuz delivrereren zouden omme dat si clerken waren, also zi zeiden, ende scepene zeiden het ne behorde hem niet thoe; doe ghinghe si wech te Mins heren Robrechts herberghe waert, daer si ne scepene hadden ghelaten ghereet omme te sittene ten heitene, ende dat si daer daden dat ne zach hi niet, maer znuchtens hordi zegghen dat de deure van Mins heren Robrechts herberghe te broken waren ende ontcracht up hem. Van den kersen ende van der roeringhe die gheweist zoude hebben in de port, daer of ne zach hi niet.

20. *Willem van den Besemekine*, ghesuoren orconden, volghet Jan van Walbusch, sonder dat hi niet ne zach tfait dat men dede te mijns here Robrechts herberghe alse van der deure te breikene, ende van den caproene neder over hare oghen te doene, so ne zach hi niet.

21. *Martin f. ser Wouters*, ghesuoren orconde, zeighet bi zine eede dat, als men Pieter ende Leuz Boe ute waert zoude voeren, de scepene van Ghent voeren daer waert, ende hare knapen ende hare garsoene truckende met hemlieden, ende hi met den andren garsoene ghinc voren omme de lieden te doen rumen; met dien hordi dat men riep: 'Men vect hier, me vect hier!', ende hi keerde weder omme ende vant dat Pieter ende Leuz waren ghetrucken van den waghen tote bi sinte Verrilde kerke an de deure,

ende doe wart de deure ondaen van binnen, ende Pieter wasser in ghesteken; ende Lenz bleef buten, ende daer zach hi Hannekin de Riemakere sone dat hire handvast an was ende hi halpse steken ter kerke wart, ende noch zach hire veile ander lieden die hi niet ne bekende; me vraghede hem hoe dat weize mochte, ende hi zeide omme datter zo groot bedrom was van stekene, hier den I, hier den ander, dat menre gheen ghemerc der an legghen mochte ende dat de lieden niet ghestaen mochten in hare stede. Vort zeighet hi dat vor dien dat dit gheschiede, dien zelven dach of den dach te voren, wel ne weet hi niet welc dat was, hi horde zegghen Willem den Roden up de vissche marct dus ghedane worden: 'Gode moets ontfaermen dat men deize goeden knapen dus haer lijf zal nemen zonder wet ende vonnesse', ende hem nocan niet ghedincken wie dese worden horden ende wiere over waren. Vort zeight dese orconde dat hi (niet⁽¹⁾ heeft ghehort segghen⁽²⁾, no ne weet bi wien behaghen, no bi wies werken dese dinghen gheschieden. Vort zeight hi dat omme de kersen die an den masten van den raden ghehect waren, zomigghe lieden in de port in grote roeringhen waren.

22. *Willem de Waghenare*, den weversknape, ghesnoren orconde, zeight bi sine eede dat hire niet of ne weet⁽³⁾ bedi hine was ter stede niet daer thuus te broken was ende daer de ghevanghen ghenomen waren. Vort zeight hi dat zavond te voren heer tgheviel dat de ghevanghene van den waghen waren ghenomen, quam Jan⁽⁴⁾ (Snouc ende Jan van Speghelkine⁽¹⁾ met I andren knape⁽⁵⁾ die hi niet ne kent, ende versochten an hem dat hi zo vele lieden te

(1) Boven den regel.

(2) Der Pieter dAmman bi w. (*Uitgevaagd*).

(3) Zonder van horne ende van ziene (*Uitgevaagd*).

(4) Boe met IJ andren cnapen (*stond er eerst*).

(1) Boven den regel.

(5) Boe met IJ andren cnapen (*stond er eerst*).

gader dede dat men Pieter ende Leuze Boe bi nachte niet ne verdade, ende dese orconde zede dat hijs niet ne dade, maer hi ghinghe weder tote den ghone diene daer zende. Noch zeight hi dat hem niet kenlic es, ne bi horen zeggen no andersins, bi wien de raet gheslegghen was van dezen faite, no in wat steden hi ghenomen was.

23. *Coppin de Loukere*, scepenen garsoen, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi int huus was daer Minhere Robrecht van Vlaendren thuus was, ende hi adde presente gheholpen draghen up die tijt dat men up brac de porte met crachte, ende dat daden vele lieden, ende hire ne bekender niemen sonder den deken van den IIIJ Ambochten, mar hi heeft wel ghehort zegghen datter was Boidin Braem, Willem de Rode, Pieter dAmmans knape, ende Hubrecht de Brouwere; ende des sijn si gheniemaert in de port ende hi heeft ghehort zegghen datter Arnoud de Hont mede was, ende hi neemt wel in sijn besten dat si van desen faite beschuldich sijn. Noch zeight hi dat als men porre zoude omme te voerne Pieter ende Leuze daer men over rechten zoude, hi ende dander scepene garsoenne ghinghen vore omme den wech te rumene, ende als i stijc waren ghegaen, zo hordsi i groot gheroup, ende men zeide dat men vor den Steen vocht, ende doe keeresi weder, ende heer si weder tote daer conste ghecomen so was Pieter ghesteken in de kerke, doe was de kerke beleit, doe quam die vorseiden Arnoud de Hont ende zeide over luut dat veile lieden horden 'Wat beledi hier, waendi dat si noch in de kerke sijn; nien si niet, sie sijn wech, langhe es leiden', ende deze orconde ne bedinct niet wie si waren die deze worden horden. Vort zeight hi dat hi niet ne weet no ne horde zegghen bi wien ne werdeze raetgheslegghen was dat mendeize dinghen doen zoude.

24. *Jan van Polinchove*, haermakere, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat van al den faiten vorzeit niet af en weet, ne van den rade dat hi gheslegghen was ende wiene slouch ne weet hi niet, bedi dat hi van den faite twint ne zach.

25. *Jan Brandekin*, de mech, ghesuoren orconde, zeighet bi zine eede dat hi van al den faiten vorzeit niet ne zach, sonder dat hi zach broeder Hughen van Hulst vallen up Leuze van den waghene, ende hine bekender mensche die te faite waren, ende hine weet niet bi wien de raet gheslegghen was, ne hoe dat quam dat dit fait gheviel.

26. *Coppin de Dievel*, ghereidemakere, ghesuoren orconde, zeighet bi zine eede dat hi zach de ghevanghene oftrecken van den waghene neder, ende de waghene vellen, mar hine kender niemen diet daden.

27. *Giellis van Overhackere*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi van den faiten vorzeit niet ne zach, ende hine weeter niemen in te beschulden no van rade no van dade.

28. *Scellinc*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi wel heeft ghehort zegghen, ende oec houd hit over waer ende in sijn beste, dat Boidin Braem ende Arnoud de Hont, sijn knape, Jan de Pape, doe si waren vor die porte met vele ander lieden, daer men de deure brac up Mijne here Robrechte⁽¹⁾. Vort zeight hi dat hi heeft ghehort zegghen dat Willeken den Rode, Pieter dAmmans knape, Robin ende Coppin ver Aneesens kindren van den Zomple, Hubrech de Brouwere ende Heinric Hackerman raed ende hulpe daden daer men Pieter ende Leuz van den waghene truckede omme in de kerke te bringhene. Noch heeft hi ghehort

(1) Noch zeight hi dat hi heeft ghehort zegghen dat Pieters dAmmans raet was int fait daer men Pieter ende Leuze van den w... (*Uitgevaagd.*)

zegghen dat Jan Snouc liep omtrent in de plache omme tfait te doene. Vort zeight hi dat mer in beleight den Keuvelare, ende hi houdt best in sijn beste dat si mesdadich sijn van den faite dan⁽¹⁾ niet.

29. *Clais de Maiere*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat (hi) van den vorseiden faite niet ne zach waer bi dat hire yemen in beschuldich mach. Vort zeight hi dat hi heeft ghehort zegghen dat Boidin Braem ende Arnoud de Hont, sijn knape, I pape die men heet den here Joes de Beildemakere, I ander pape die men heet den here Volker Helde, Hubrecht de Brouwere, Boidin van Kelant, Willem de Rode, I knape die men heet Snouc, Gherolf van der Kriecke ende Hughe sijn broeder (Robin ende Coppin Aneese kindren van der Zomple)⁽²⁾, Pieter de Goedertiere ende Jan sijn broeder, Sanders Mont ende Pieter dAmman, Zeigher de Scouthete ende Jan van Lo, Pieters dAmmans knape, Jan de Pape ser Didrics sone, up dese vorseit loopt de niemare in den port dat si waren ten faiten vorseit, ende houd best in sijn best dat sijs beschuldich sijn, dan niet.

30. *Clais van der Woestine*, ghesuoren orconden, zeight bi zine eede dat hi niet ne zach tfait van de deure te breickene no tfait van den ghevanghene te nemene, waerbi dat hire of niet ne can spreken, ende hi zeight dat hi heeft ghehort zegghen datter lieden toe ghemied waren tfait te doene, maer hine weet niet ne ne horde zegghen wie dat si waren no wie diese dertoe hurde.

31. *Willem van Wachtebeke*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi zach vele lieden voor Mijns heren Robrecht herberghe die hurten ende staken an de porte die

(1) Sijs niet ne ware, ander (*Uitgevaagd*).

(2) Boven den regel.

gheloken was met sulker cracht dat sise horde craken, ende de ghenen diere buten waren quamen int huus, ende in dit volc, dies vele was, was de deken van den IIIJ Ambochten, de deken van der Kerstinede van Ghent, der Joes de Beildemakere, pape, diere zindent omme ghevangene was, Hubrecht de Brouwere, Boidin van Kelant de backere, Sanders Mont, Lammin van der Haghe, ende vele ander volc die hi niet ne kende. tFait dat Pieter ende Leuz ghenomen waren van den waghene omme te bringhene in de kerke so ne zach hi niet. Vort zeight hi dat niemare loopt in de port, dat van dien faite van Pieter ende van Leuze den here tontcrachtene, sijn mesdadech ende beschuldicht: Hubrecht de Brouwere, Boidin van Kelant de backere, Willem de Rode, Arnoud de Hont Boidins Braems knape, Jan Maenschijn, Lambin van der Haghe, ende hi houd over sijn beste na der niemare die mer of zeight dat si ten faite waren dese lieden vorseit⁽¹⁾.

32. *Miaus de Wielmakere*, ghesuoren orconde, zeight bi sine eede dat hi van den faite niet ne zach, maer de niemare de weilke hi houd over sijn beste dat waer es beleicter (in rade ende in hulpen van den faiten⁽²⁾, in Hubrechte de Brouwere, Boidin van Kelant, Willem de Rode, Arnoud de Hont, Boidin Braem sijn meester, Jan Snouc Symoens Rijms cnape, Pieter de Goedertiere, Jan de Goedertiere broeders, Sanders Boe, Arnoud uten Wulghen ende Jan uten Wulghen broeders, ende dese IJ waren deghone diet meest jagheden, also als hi heeft verstaen.

33. *Coppin van Locre*, scepene garsoen, ghesuoren orconden, zeight bi zine eede dat hi tfait van der deure die te

(1) Vort zeight hi dat men zeight dat up den zelven dach..... (*Uitgevaagd*).

(2) Boven den regel.

broken was bi Mijns here Robert herberghe niet ne zach, maer van den faite daer Pieter ende Lenz den here ontcracht waren van den waghen zo zach hi een ghedeel, maer hine kender niemen die hi ten faite zach zo bescheedeleke dat hire yemen of zoude connen bedraghen.

34. *Moenin de Mayere*, clerc, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat van al den faiten vorseit (hi) niet ne zach ne niet ne weet of te sprekene.

35. *Coppin de Blauwere*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi zach gaen te Mijns here Robrechts herberghe waert vele volx met den deken van Viere Ambochten metten weilken hi bekennede Sanders Monde, Boidin van Kelant den backere, Boidin Brame, Pieter den Amman, Zeigher den Scoutete ende Jan van Lo, Pieters dAmmans knapen, Jan uten Wulghen. tFait van den Boeincles die den here ontcracht waren van den waghene dat ne zach hi niet.

36. *Willem Lauwater*, ghesuoren orconden, zeight bi sine eede dat hem sbaillius lieden⁽¹⁾ sine paerden namen (van sinen waghen die gheladen was ende daedse an I andren waghen⁽²⁾), ende daer up waren gheset Pieter ende Leuz Boe, ende als de waghen uten porte van den castele brocht was met den ghevanghene vorseit, so nammene de hangheman ende sat up de paerden ende voeren mede wech, ende (dese orconde⁽³⁾) bleef stille staende; doe vergaderde ten kere van der strate vele lieden, ende waren de stringhen van den waghen alle IIIJ al ontwei ghesneiden (ende twiel ute getrucken⁽²⁾) ende de waghen ghevelt; ende met dien dat de waghen ghevelt was, so wasser I groot ghehu, ende doe was

(1) Sine waghen ende (*Uitgevaagd*.)

(2) Boven den regel.

(3) hi (*Uitgevaagd*).

(2) Boven den regel.

Pieter ende Leuz of ghetrucken van den waghén, omme te stekene in sinte Verrilde kerke (ende daer was ghetrucken int bedrom van den lieden⁽¹⁾), ende Pieter wasser gesteken in de kerke, ende Mijn here Robrecht die ghelieu Leuze bi den hare ende brochtene in den Steen; ende noch zeight hi datter so groot bedrom was van den lieden dat hire niemen bescheedeleke kennen mochte.

37. *Ghiselin van Lo*, de wever, ghesuoren orconden, zeight bi zine eede dat hi van den faiten niet ne zach ne ne weet te zegghene, maer hi heeft ghehort zegghen dat I joncvrouwe de kerse hichte an den rade, maer hare name ne can hi niet nomen, ende oec so ne weet hi niet wie soe es.

38. *Jan Volkeric*. ghesuoren orconden, zeighet bi zine eede dat hi van den faite daer de deure up Mijn here Robrechte te broken was, no van den faite daer de ghevanghene ontcracht waren den here omme in den kerke te stekene so ne zach hi niet no ne weet in waerachtichede te sprekene, ende van rade ende van dade ende daer de raet zoude hebben gheweist zo ne can hi niet spreken, no bi niemare so ne heeft hi niet so verstaen daer hijs hem weet waer an houden.

39. *Coppin van Zeuien*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi van den faite daer Mijns heren Robrecht herberghe up te broken was niet ne weet te zegghene, ne bi ziene ne bi niemare. tFait van Pieter ende van Leuz Boe zach hi in de plache vor sinte Verrilden kerke daer menich man was, mar hem ne bedinct van niemen die tfait dede, mar IIJ enapen die hi niet ne kent⁽²⁾ zach hi in I gheselschap, dies die I riep 'Sla al doot, sla al doot dat up paerde sit, ende Jan den Langhe voren', ende die Jan was baillius knape ende noch es.

(1) Boven den regel.

(2) Hordi roupen (*Uitgevaagd*).

40. *Willem f. Lambert*, scepene knape, ghesuoren orconde, zeight bi sine eede dat tfait van der deure up te brekene ende tfait van Pieter ende van Leuze den here tontcrachtene hi niet ne zach, bedi alst ghevel hi was uter port.

41. *Gheinekin Bone*, ghesuoren orconde, zeight bi sine eede van worde te worde als Willem f. Lambert gheseit heeft⁽¹⁾.

42. *Pieter de Vrient*, medeblandere, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait van der deure up te breickene niet ne zach, ne fait van dat Pieter ende Leuz ontcracht was den here ne zach hi niet, ende hi horde zegghen dat Boidin van Keilant, de backere, zende broed Pieter Boe in de kerke daer hi lach.

43. *Jacop Commer*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait van der deure up te breikene niet ne zach. mar tfait daer Pieter ende Leuz ontcracht waren den here omme te bringhene in de kerke dat zach hi, ende stoet vor de baillen van den castelen met scepene, ende daer was so groete meudelinghe, so groet ghedrom ende gheroup, dat hi niemen kennen mochte die tfait daden ende die andvast waren an Pieter ende an Leuze omme in de kerke te bringhene. Ende alsi thuus waert ghinc, zo hordi zegghen dat here Joes de Beildemakere, de pape, hand deide ten faite daer Pieter ende Leuz ontcracht waren den here, ende oec es niemare ghemeenlike in de port, ende dit houd hi over waer ende in sijn beste, dat te desen faiten waren, ende kievetaine der of ende in hulpen: Boidin Braem, Jan de Pape f. ser Diedrics, (Boidin van Kelant, de backere⁽²⁾), Willem de Rode; ende oec hordi zegghen dachs te voren dien Willem

(1) Ende noch mee sindent doe tfait ghevallen was (*Uitgevaagd*).

(2) Boven den regel.

den Rode ende Marie Straels dat grote jammer waren scudmen ghedoghen dat men zo zoude doen van Pieter ende van Leuze, ende dat zeide si up de vissche marct in presencie van Willekin Bet ende van veilen andren lieden van der vissche marct.

44. *Jan van Balau*, clere, ghesuoren orconden, zeight bi zine eede dat als men den knapen dede up den waghe in den Steen, si baden sere Mijn here Robrechte, dat mense honthoofden zoude ende laten delven ten frere meneurs, ende Mijn here Robert ne handworde hem niet claer, maer hi zeide hi zoude wel mede doen; doe sprac Bazelis Commer tote Pieter ende Leuz, ende zeide hemlieden dat si roupen zouden up de goede ghemeente; doe sprac Jan van Balau vorseit tote dien Bazelise, ende trackene bi den caproene ende zeide tote hem 'In dievels name, waeromme setti u jeghen den here ende jeghen sijne lieden, ende ghi ende u broeder hebt al u goed ghewonnen an den here'. Vort zeighet noch Jan van Balau dat dachs te voren heer dit geschiede hi zach Willem den Rode, wever, Pieters dAmmans knape doe was, staende up sGravenbrugghe met vele lieden die omtrent hem stonden in ringhe, ende toghede hem lieden dat grote jammer ware zoud men den knapen also voersen menne hilde hem hare vorworde die hem beloft was, ende daer toe behiaghedi ende sochte macht ende cracht omme dit te werne; ende dit hordi daer hi bi hem leet dat hijt zeide, maer de ghenen die omtrent hem ware, ende bi, ne leidi an gheene merc dat hise kennede; ende dit horde ende zaghen Lippin ver Clemme ende Boidin van der Marct. Vort zeight hi dat hi heeft ghehort zegghen ende niemare loopt⁽¹⁾) in de port dat Hubrecht de Brouwere was in hulpen ende in

(1) Achter (*Uitgevaagd*).

werke ten faite vorseit Boidin van Keilant, Willem den Rode, Arnoud de Hout, Boidins Braems knape, Jan Snouc, Symons Rijms knape, Claikin Speillaerd, Gherolf van der Kreicke, Hughe van der Kreicke; ende Boidin Braem die was ter deure daer se te broken was, als men in de port zeight, Zander Mont ter deure, ende na tgheruchten van der niemare so houd hi over sijn beste dat waer was dan niet.

45. *Jan de Meyere*, medeblandere, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi niet ne zach ne teen fait no tandre, no hi ne weet niet te zegghene bi wies rade ende bi wien toedoene dat ghedaen was.

46. *Bazelis Commer*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi niet ne zach tfait van der deure, mar hi zach⁽¹⁾ tfait daer men Pieter ende Leuz ontcrachte den here omme in de kerke te bringhene, ende hi horde roupen 'Sla doot, sla doot', mar hine kender niemen die tfait daden ne die de roupen riepen. Noch zeight hi dat men, bi der niemare die in de port loopt, me thiet Boidin Brame, Arnoud de Hont, sinen knape, Hubrecht de Brouwere, Willem den Rode, Sanders Mont, Pieter dAmman: van desen Pieter zeighemen dat hire raet toe gaf; Jan de Pape f. Diedrics, heeft hi ghehort bethien van den faite. Vort zeight hi dat hi neemt in sijn beste dat hi waent dat dese memare alse wel leughen es als waer.

47. *Pieter de Meyere*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi zach vele lieden vor Mijns heren Robrechts herberghe ende dat men der porte metcrachte in ghinc; wat men daer binnen deide of zeide dat ne zach hi niet ne ne horde, ende in dat volc so zach hi Boidin Brame, Jan f. Hughs van der Zomple, Arnoud de Hont, Boidins Braems knape, Jan

(1) Algeheeleke (*Uitgevaagd*)

de Pape f. ser Diedrics, ende daer ne bekendi el niemen. Noch zeight hi als dane ghescheeden was so ghinc hi eiten met Mire vrouwen van den Gavre, ende als men daer gheseyten was ten eitene so quam ingaende Jan f. Hughsonne van der Zomple vorseit ende me vraghede hem (hoe dat⁽¹⁾) in Mijns here Robert herberghe ghevaren ware, ende hi seide dat het ware ghevorst; doe was hem ghevraeght 'Ende joft niet ghevorst ne ware, zoude men Pieter ende Leuz over hebben ghelaten doen?', ende hi zeide 'Bi den bloede niet, bedi⁽²⁾ ic hadder wel V^e van Overschelde wel ghewapent diene ghenomen zouden hebben, mi es het den x ffb, te sure (worden⁽³⁾) eer ic se vergaderde'. Vort zeighet hi dat hi horde lien met sinen monde Boidin van Keilant, den backere, dat hi Pieter Boe ghedraghen hadde theitene in de kerke daer hi lach. Van den andren faite daer Pieter ende Leuz ontcracht waren sone zach hi niet.

48. *Boidin van Keilant*, backer, ghesuoren orconde, zeight bi sine eede dat hi zat in I scip vor sGravenbrigghe, ende met hem zat Alebrant de Pape, Jan Zetschare, ende daer zach hi liden den deken van den IIIJ Ambochte ende den deiken van Ghent met groter menichte van volcke, ende ghinghen te Mijns heren herberghe waert; in dat gheselsceip ghinc Boidin Braem, Arnoud die Hont, sijn cnape, Lammin van der Haghe, Hubrecht de Brouwere, Willem den Rode, Jan Snouc, Symons Rijms knape, die hadde den deiken ghehaelt van Ghent ende hi keerde weder van vor ser Hughs woeninghe van der Most in waert, den Keuvelare Fierins broeder van der Most, Sanders Mont, ende Jan sijn knape, Zeigher de Scoutete Pieters dAmmans knape, Jan de Pape

- (1) Wat (*Uitgevaagd*).
- (2) Zeid hi (*Idem*).
- (3) Boven den regel.

ser Diedrics sone ende Jan sijn knape; wat dat si daden in de herberghe dat ne zach hi niet, ende alsi weder van dane ghecomen ware so horde hi zegghen dat Mijne here Robrecht sere balgh dat sine deure up te broken was. Vort zeight hi dat van den faite dat Pieter ende Leuz ontcracht waren den here dat ne zach hi niet (no ane wasser niet⁽¹⁾), maer als Mijne here Robrecht wech ghevaren was zo quam hi in de kerke sinte Verrilde, doe quam Pieter Boe die sine hande leide te gader ende bat hem dor Gods wille dat hi hem teitene zende, ende hi seide hi zoud gerne doen; doe zende hi hem broet ende vleesch ende bier, ende el niet zo ne zende hi hem, ende hier mede so ne waendi niet hebben inesdaen jeghen den here. Ende hi bit den here dat hi doe horen sine orconden waer dat hi was up de tijt dat tfait gheviel, omme te toghene sine onsculdenesse.

49. *Jan Spicheer*, vleeschauwer (djonghe⁽¹⁾), ghesuoren orconden, zeight bi zijne eede dat tfait van der deure te Mijns here Robert herberghe ne zach hi niet. tAnder fait van Pieter ende van Leuze die den here ontcracht waren, dat zach hi, maer de meudelinghe ende tghedrom ende tghescal wasser zo groot dat hi niemen ne kende die ten faiten waren, zonder dat hi zach i frere meneur die i van den broeders uten waghén stac.

50. *Boidin Cromhals*, de baker, ghesuoren orconden, zeight bi sijne eede dat hi van den faite van Mijns heren Robrechts deure te breikene so ne zach hi niet, maer van den andren faite daer Pieter ende Leuz den here ontcracht waren dat zach hi, maer hine bekeneder niemen die fait daden omme tgrote bedrom ende gheschal datter was.

51. *Coppin Lodewijc*, ghesuoren orconde, zeight bi zine

(1) Boven den regel.

(1) Boven den regel.

eede dat hi zach staen vele lieden vor Mijns here Robrecht herberghe, maer hi ne zaker no slaen no steken, ende in dat ghezelscheip zo zach hi lieden dien hi kennede, dats te weitene: Arnoud den Hont, Jan den Pape, Willem den Roden, Jan van den Zomple, Sanders Mont. Vort zeight hi dat van den faiten van den kersen die ghevest waren an de rade, die ne zach hi niet, maer hi horret zegghen Gillis den Meester, den steenknappe, dat Sanders Rijms wijf zoude hebben ghedaen. Doe ghinc Coppin vorseit tote Sanders haren man ende hadde gerne gheloofd dat hijs hadde sine pais ghemaect jeghen den here, Sanders zeide 'hi ne daeds niet bedi sijn wijf ne mochte sijn goed niet verbueren, ende oec ne had hi van den faite niet ghehort tote dier tijt dat soe weder comen was van dane.' (tFait van Pieter ende van Leuze die ontcracht waren den here dat ne zach hi niet⁽¹⁾).

52. *Jan Snouc*, Symons Rijms knape, ghesuoren orconde zeight bi zine eede dat hi ne zach no teen fait no tander, ende zeight dat als Pieter ende Leuz ghebrocht waren te Ghent dese orconde bat scepene van Gent dat si bidden zouden Mijns here Robrechte dat mense onthoofden zoude dor die here van haren vrienden, ende el niet ne deidire thoe no el niet ne wistire of te zegghene.

53. *Symoens dAmman*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi no teen fait no tandre niet ne zach, mar hi heeft ghehort zegghen dat Boidin Braem was daer men Mijns heeren Robrechts deure op brac van sire herberghe, ende Willem den Roden, ende wel neimt hi in sijn beste dat hi bet waent dat si ten faite waren dan sire niet en waren.

54. *Jan Minneman*, de scherre, ghesuoren orconde, zeight

(1) Achter de rol, met verzending-letters, *a-b*, op 't einde eens blads.

bi zine eede dat hi van den faite daer de deure up te broken was up Mijn here Robrechte niet ne zach, mar hi zach dat men Pieter ende Leuz Boe up I waghén uten Steene brochte, ende ij frere meneurs die saten metgaders hem up de waghén, ende hi zach de waghén vellen, ende de ghone diet daden zone kent hi niet, ende el niet ne weet hijs te zegghene.

55. *Jacop Toete*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat als Mijn here Robert was up tpoint te gane sitten heitene in dese Jacops herberghe, ende heer mens ghewaren wart, zo was te porte up ghesteken, ende quam in de deken van der Kerstinede van der Vier Ambochte ende de deken van Ghent, ende met hem quamen in omtrent xv personen of xvj, vremde lieden dat hem dochte bedi hi ne kender niet, ende de deken versochten an Mijn here dat men Pieter ende Leuz delivreire zoude bedi zi horden zegghen dat si clerken waren, ende Mijn here die vraghede hem of sise over clerke kennede, zie andworden (dat si niet ne wisten dat si crune hadden⁽¹⁾), dat set hadden gehort zegghen ende dat sise hadden ghezien zinghen ende leizen in kerken; ende up die wile dat si spraken jeghen Mijn here Robrecht, so bleven vele lieden tusschen IJ deuren ende buten up de strate, ende hi ne kender niemen bedi het dochte hem meest alle vremde lieden. Ende van den faite daer men Pieter ende Leuz den here ontcrachte so ne zach hi niet no ne weet te sprekene.

Jacob Puls, ghesuoren orconden, zeight bij zine eede dat hi was int huus daer Mijn here Robert te herberghe was inte Jacops Toest, ende zach ende horde dat de deken van den Vier Ambochte ende de deken van der Kerstinede van Ghent baden Mijn here Robert dat hem niet vernoie

(1) Boven den regel.

soude bedi si waren daer brocht met crachte ende met vreze van haren live, haers ondankes, omme te toghene over Pieter ende Leuze dat si clerken waren; up dese worde so schied si van dane; ende alse de deken spraken jeghen Mijne here, so stonder bij Arnoud de Hont ende I Pieter ende Leuz zuster, wies name dat hi niet ne weet, Hubrecht de Brouwere, ende die deit tghleede, Willem de Rode was er mede, Gherolf van der Criecke ende sijne broeders waren vor deure; Jans Snouc, Symoens Rijms knape, was vor de deure, ende hi ghinc al omme achter porten omme de dinghen te beroeren; ende Jacop vorseit ne dorste daer niet langher bliven, ende hi ghinc wech, ende hi vant up sGraven brigghe staen Boidin Brame ende Sanders Mont. Vorvoets daer na so hordi zegghen dat de deken weder keerden te Mijns here Robert herberghe, ende doe so was de porte up te broken, mar hine was te deizen faite niet. Noch zeight hi dat heer de deken quamen tote Mij here Robrechte dat hem Fensekin zeide dat hi hadde verstaen dat men Mij here Robrechte nemen zoude met crachte Pieter ende Leuze. Vort zeight hi dat up den zelven dach als hi ghescheede was van Mijns heren Robert herberghe zo ghinc hi te sine huus, ende deide an I porpoint ende I yzer, ende maecte hem te gane tote Mij here Roberte, doe vant hi stane vor sine deure Heinric dJonghe, Joris Breetbarde ende Zegher van den Houtkine, die daer langhe ghestaen hadden, ende vraghede hem waer waert dat⁽¹⁾ hi ghinc, ende hi zeide hi zoude gaen tote Mij here Robert, ende sie zeiden 'wat zoudi daer, bedi het es ghedaen, ziet waer de lieden alle keren', ende het (was) waer, si keerden, ende quamen lieden voren ghelopen die zeiden dat Pieter ende Leuz van den waghen

(1) Si ghinghen (*Uitgevaagd*).

ghenomen waren; ende dit feit van den nemene ne zach deze orconde niet. Dese orconde was ghevraght bi wiens rade ende bi wies bejaghen dese dinghen sijn ghevallen, ende hi zeight dat hire niet af ne weet. Ende van den faite van den kersen ne weet hi niet te zegghene, ne els niet van allen den dinghen.

57. *Giellis Puls*, ghesuoren orconde, zeight bi ziine eede dat hi van den faite van der deure die te broken was niet zach; ende van den faite dat Pieter ende Leuz ontcracht waren den here dat zach hi, mar hi zeight dat hi binnen den baillen van den castele was, ende dat hi niemen kende die tfait daden. Ne van den kersen ne van ander dinghen ne weet hi niet te sprekene.

58. *Arnoud de Rode*, clerc, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi van den faite van der deure up te lopene dat ne zach hi niet, mar tfait van Pieter ende Leuze te nemene dat zach hi, maer hine bekender niemen, mar hi zach dat i frere meneur die hiet broeder Hughe van Hulst waerp Leuze uten waghen. Ende tfait van den kersen daer of ne weet hi niet te sprekene.

59. *Willekin Goetroest*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi was met scepene in Mijns here Roberts herberghe daer si baden Mijn here Robert dat hi wilde ghedoghen dat men Pieter ende Leuze onthoofde zoude, ende schied van dane met scepene, ende doe so ghemoetesi den deken van den IIIJ Ambochte ende de deken van Ghent die ghinggen te mijns here Robert herberghe waert met vele lieden, onder de welke hi bekenede: Boidin Brame, Jan den Pape, Arnoud den Hont, Jan Snouc, Sanders Mont (ende Jan de Naiere, parmentier⁽¹⁾); wat dat zi daer daden dat

(1) Boven den regel.

zach hi niet, ende vor voets dar na zo hordi zegghen dat de porte up te broken was; ende hem dachte wel dat het den deken van den IIIJ Ambochte sere leed was dat hire ghinc. Vort zeight hi dat hi zach tfait dat men Pieter ende Leuze den here ontcrachte omme in de kerke te bringhene, mar hine kender niemen die tfait daden. Also dese orconde van ons was gescheeden, men gaf onz te verstane dat hi hiet *Willem de Kenvelare*; ende⁽¹⁾ int beghinsel als hi ghesuoren hadde, wi vraghede hem hoe dat sine name ware, hi zeide hi hiete *Willekin Goetroest* van Zaemslachte, ende wi vraghede hem of hi el neghene name hadde, hi zeide nie ni; ende wi zeiden hem dat hi iet *de Keuvelare*, hi zeide dat het waer was, mar die name was hem ghegheven te Ghent ende et ne es sine rechte name niet.

60. *De deken van den Vier Ambochte* zeight wel dat hi bedwonghen was, ende met grote bedreeghe daer toe brocht dat hi moeste comen vor Mijn here Robert, mar hine can niet nomen bi wien; ende oec zeight hi dat men met groter hoverdaet ende met vele lieden die hi niet can nomen de porte van Mijns heren Robert herberghe was upghedreghen; ende oec ontscult hi sere Lammin van der Haghe, sijnen wert, ende zeight dat als tfait ghedaen was hi quam tote hem in Mijns here Robert herberghe omme te vraghene of hi wilde comene eiten, of dat hi met Mijn here Robert bleven zoude.

61, *Jan Daneels sone uten Ramen*, ghesuoren orconde, zeight bi zijne eede dat hi tfait van der deure up te brekene niet ne zach, mar tfait van Pieter ende van Leuze den here tontcrachtene zach hi dat mense ter kerke wart trac, ende hi wart handvast an Leuze, ende trackene te Mijn here Ro-

(1) Wi riepene vor onz (*Uitgevaagd*)

bert waert ende gaffene hem in de hand, ende dit weder stoet hem Hannekin de Kriecheiter, de wever, ende 1 pijnre die Jan heet, die Mantins Ghermakers dochter heeft die woent bi de Waleporten; ende hi zeight dat hire nemmeer lieden ne kende van dien ten faite ware in de plache.

62. *Gosin metter Sporen*, ghesuoren orconde, zeight bi sine eede dat hi tfait zach daer men Pieter ende Leuz den here ontcrachte omme in de kerke te bringhene, maer daer was so grote meudelinghe, so groot gheroup ende so groot gheschal dat hire niemene ne kende dien ten faite waren, ende niemene zone zoud hire cunnen namelike bedraghen. tFait van der deure die up Mijn here Robert te broken was dat ne zach hi niet, ne van der kersen ne bi wies rade ende bi wies biaghen dat ne weet hi niet.

63. *Jan van Sint Jans*, cordewanier, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait van der deure up te breickene in Mijns here Robrecht herberghe niet ne zach, mar hi zach tfait van Pieter ende van Leuze die den here ontcracht waren omme in de kerke te bringhene, ende up die tijt zo lach hi in de tor van Sinte Verrilde metgaders 1J van sinen neven die heten Jan ende Ras van Merout; ende van allen den ghoenen dien ten faite waren in de plache zo ne kendire niemen sonder 1 pape die heet dere Volker Helle, die Pieter Boe brochte in sinen haermen in de kerke; ende hi zach oec in de plache lieden die in hulpe ende in trooste waren den ghevanghene, ende ghewapent waren, ende hadden yserine hanschoen an hare handen, dats te weitene: Symoen Hurtebuuc, de vleeschauwere (ende Willekin van Zeile, den vulre, ende vele ander die hi niet en kende⁽¹⁾); ende hi zach in de kerke commen tote Pieter Boe Arnoud

(1) Boven den regel.

den Hont ende der Joes de Beildemakere; ende hi ne weet niet te nomene den ghone die de deure ondede van der kerke.

64. *Pieter dAmman*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait van der deure die te broken was in Mijns here Robrechts herberghe, ende van den andren faite ne zach hi niet, als men Pieter en de Leuze onterachte den here omme in de kerke te bringhene, bedi hi hat doe met vele goeder lieden in sijn huus, die sine gasten waren, als die een fait ende tander gheviel. Vort was hem ghevraght bi wies berade ende bi wies toedoene dit geschiede ende bi wies biaghen, ende hi zeight: als de knape ghevaen waren hi duchte hem, gheviele enighe dinghen, dat met hem lichte tien zoude omme dat si waren sine maghen, ende hi hadde raet metten baillin ende met sinen knapen wat hi doen zoude, of uter port varen tote die dinghen ghehent waren, of bliven, ende si rieden hen te vijf stonden dat hi bliven soude in de port, ende wilsi hem iet si soudent hem wel laten te weitene; ende hi zeight dat hi dicken verzocht was van sinen maghen omme ghelt ende paerde te leene ende omme hem lieden te helpene, ende van desen dinghen spraken ende versochte dicken jeghen hem Gherolf van der Kriecke, Hughe sijn broeder, ende Snouc van den Horde Symoens Rijms knape, ende hine wilds hem niet onderwinden.

65. *Gillis de Meester*, Steenknappe, ghesuoren orconde, ende ghevraghet bi wien de porte up was ghesteken te Mijns here Robrechts herberghe (ende van dien faite⁽¹⁾) zeight hi dat hi dat fait zach, ende datter af beleeder was ende chievetain Boidin Braem, ende met hem was Jan de Pape, Sanders

(1) Boven den regel.

Mont ende sijn broeder, Jan van den Spegle, Arnoud de Hont, Jan Snouc, Symoens Rijms knape, Coppin de Blauwere (ende Willem de Rode⁽¹⁾), ende zie zeiden zi zouden in, wilt men jofft al ne wildmen, ende zuoren bi den bloede ende ander sijns dat sire eer alle voren sterven zouden eer dat si ghedoghen zouden dat men zo haren maghen (ende hare vriende⁽¹⁾) verdoen zoude, ende riepen 'Goede ghemeente ontfaermedie dat me dese goede lieden dus ghevoersen wille, die clerke sijn (ende wi ne sullent niet ghedoghen⁽¹⁾).' Ende van desen lieden in dit fait te doene waren wel si ^e, mar hine bekender nemmer dan deghoene die hi hier heeft ghenomt. Vort zeight deze orconde dat achter dit fait hi zach ende horde dat Jan Snouc ende Willem de Rode quamen up de Kouter onder de ghemeente van den wevers ende zeiden dat Gode moest ontfarmen dat men die goede knapen zo doden zouden, ende baden der ghemeente dat si dit niet ghedoghede. Doe daden hem de ghesuoren van den ambochte te gadre, ende hadden raet, ende daden roupen van sambochts alven dat niemen die ambocht conste ende die werc hadde ne liete te werckene, up sijn ambocht te verliezene, ende dat hem niemen ne sette jeghen den here ende jeghen sijnen lieden. Vort zeight dese orconde dat hi niet der over heeft gheweist daer iemen omme dit fait ghelt of miede ghegheven heeft of ghenomen (ne gheboden ne ghenomen⁽¹⁾). Nocht zeight hi dat hi den worde niet ne horde die de deken van den Vier Ambochte zeide tote Mijn here Robert. Vort zeight deze orconde dat hi zach tfait dat Pieter ende Leuz van den waghene ghetruken waren ende twiel of ghedaen van den waghene, mar hi zeight in sine ziele dat hire niemen kende, so sere was hi in dolen

- (1) Boven den regel.
- (1) Boven den regel.
- (1) Boven den regel.
- (1) Boven den regel.

ende tonghemake omme tfait, ende waren vercleet diet fait daden met ander cleedren dan die haren, omme dat mense niet kennen zoude; ende dat de stringhe ontwee ghesneiden waren, dat deide hi doen omme dat de bailliu met sine paerde in de stringhe verwerret was; ende in dat fait alse mese ter kerke waert trac, so wasser groot ghehiu ende groot ghemult ende gheroupen 'Sla al doot dat up paerde sit'. Vort zeight hi dat hi niet ne weet wie na Mijn here Robert slouch of stac ne na sijn paerd (no hi ne zacht niet⁽¹⁾). Noch zeight dese orconde, ghevraght bi wies rade (ende biaghe⁽¹⁾) dese dinghen gheschieden, zeight hi dat het was bi Boudin Brame, bi Arnoud den Hont, sinen knape, ende bi Jan Snoucke, Symoens Rijms knape, ende in Hubrechts Brouwers huus was de raet gheslegghen ende bi hem, ende die Hubrechts zeide tote Gillise vorseit als hi brochte waren ghevaen te Ghent 'wilde men se raden braken, dat met niet ghedoghen soude, mar wilde men hem de hoofde of slaen dat zoud men wel ghedoghen'. Item versocht van den faite van den kersen zeight hi dat hi de kersen nam van den rade, ende doe quam I knape die heet Jan de Zuemer, ende zeide tote hem dat hi de kersen zach vesten an de rade, ende nomede hem dat se der an hadde ghedaen vesten Sanders Rijms wijf bi haren kocke. Ende noch zeigt hi⁽²⁾ dat de niemare quam in de port dat bernende kersen an de rade waren, datter groot volc trach utewaert omme te scouwene, ende zeiden ghemeenlike dat jammer ware dat men die goede knape so verdaen hadde, ende het scheen wel dat se onsculdich⁽³⁾ lieden waren ende datter God om hem leide toghede miracle, ende dat si wert ware dat men deghone diet ghedaen had-

(1) Boven den regel.

(1) Boven den regel.

(2) Ende als die niemare quam (*Uitgevaagd*).

(3) Heftighe? (*Idem*).

den zelve radebrakede. Noch zeight hi van den faite dat gheviel vor sinte Verrilde kerke I ieter ende Leuz den here tontcrachtene, sijn gheniemaert in de port dat si ten faite waren: Hubrecht ende sijn (sone?) brouwere, Willem den Rode, ende den mulre Jan Snone Symoens Rijms knape, Gherolf van der Kreicke, Hughe ende Jan, sijn broeders, de Keuvelare Fierins broeder van der Most, Pieter de Goedertiere ende sijn broeder, Jacop Commer, Bazelis Commer, Coppin de Blauwere, Lambrecht van der Haghe, Pieterkin de Vedelare, Sanders Boe, Henric Boe, Bette van der Scheure, Gherolf zuster van der Kreicke, Robin ende Coppin ver Anesen kindren van der Zomple, Arnoud van den Wincle, Heine Zeighers sone van den Veldekine, Arnoud uten Wulghen, Jan uten Wulghen, Wouter de Costre van Waerscot, (Bette van den Slotel⁽¹⁾), Jan van den Zomple Hughs sone, (Jan Scadegast⁽¹⁾) ende Bernekin Heine Wijscoefs sone, ende desen Bernekine thiemen dat hi gheroupen soude hebben 'Sla al doot, sla al doot'; ende hi neemt best in zijn ziele dat na den gheruchte dat men in de poort zeight dat deze persone ten faite waren (mesdadich⁽¹⁾), dan sire niet ne waren. Noch zeight Gillis dat Bazelis Commer runde Pieter Boe int hore, ende dese orconde die begreepene der of.

66. *Jan de Langhe*, Steencnape, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede, ende volghet Gillise den Meester, ute ghedaen dat hi ten faite van der porte te breickene in Mijns here Robert herberghe niet ne zach Jan van den Spegle no Willem den Roden, mar hi zeight dat hire zach metten andre Lammine van der Haghe, Hughe van der Kreicke,

(1) Boven den regel.

(1) Boven den regel.

(1) Boven den regel.

ende Heine Ackerman. Vort hord hi zegghen den deken van Ghent (tote mijn here Robert⁽¹⁾): 'Lieve here, ne belghet u niet, wie waren toe beduonghen dat wi hier comen zijn'. Vort zeight hi van den faite daer Pieter ende Leuz ontcracht ende ghenomen waren den here, dat hire handdadich ende in hulpen zach den ghevanghe toncrachtene Jan Snouc Symoens Rijms knape, Arnoud den Hont, Claikin Speillaert, ende die Claikin die help hem neimen⁽²⁾ Pieter Boe uter hand met III papen, dats te verstande dere Joes de Beildemakere, der Volker Helle, der Jan de Blauwere, ende I cleric die onderscolemeester es Sint Jans, die hi niet nomen ne can; Hughen ende Jan van der Creicke ende Sanders Boe dese III waren handvast an de waghen, ende die Sanders die deide tgeheleede van den lieden van buten, ende Bazelis Commer die runde Pieter Boe int hore, ende hi begreepene der of. Ende noch zeight hi dat hi Hubrecht de Brouwere zach in de plache sine aerme ghevouden, ende dese orconde die riep an hem 'Hubrecht, helpt ons', ende Hubrecht andworde 'hine onderwonds hem niet'; ende noch nomt hi in beruchten Hubrecht sone met sine vader int fait vorseit; ende oec zeicht hi dat hi niet ne zach int fait vorseit Jacop Commer, ende oec ne weet hi niet dat hire in es gheniemaert. Vort zeight noch dese orconde dat Pieter dAmman quam tote hem ende tote zine ghezellen Steenknapen, ende zeide hem lieden: 'Ic duchte mi sere dat men quaed zal doen in dese bederve ende het siin mine maghen, ende noot so ne ghekreegh ic vordeel van hemlieden mar achterdeel', ende vraghede hem 'weder⁽³⁾ hem beste dochte dat hi uter port voere tote dat de dinghen leiden waren, of dat in de port bleve', ende zi zeiden 'kennede hi hem zelve

(1) Boven den regel.

(2) Op uitschrapping van: die nam.

(3) dat (*Uitgevaagd.*)

ontschuldich dat best ware tbliven, maer wiste hi enighe dinghen, het ware goed dat hijt hem leden zeide omme te bevroedene'; doe zeide hi hem lieden, dat zomeghe lieden ware comen tote hem, ende hadden hem ghezeit ende ghebeiden dat hi name gelts ghenouch, ende ne spaerde gheen goet ende gaft in elken wiken daer hi waende dat best besteit ware omme de knape te hulpene, bedi Pieter wijst best te bestedene dan andere lieden; Pieter andworde hem dat hij hem niet ne onderwonde ne ne zoude onderwinden. Ende deze personen die hem deize tale brochte, zeight Pieter dat was: Gherolf van der Kreicke, Hughe ende Jan siine broeders Willem de Rode, ende Jan Snouc Symoens Rijms knape; ende oec toghede hem Pieter I letterkin dat hem Pieter ende Leuz ghezent hadden in de welken dat hi zoude biaghen, dat men hem hilden haer belof dat hem beloft was. Dit zelve van Pieter den Amman orcond Gillise vorseit bi sijne eede dat waer was, als hi voren ghezeit heeft.

67. *Pieter van der Gote*, Steenknappe, ghesuoren orconde, volghet up sijne heet Gillise den Meester, sinen gheselle, alse van den faite van der porte te breikene te Mijns here Robrecht herberghe, uteghedaen Sanders Mont ende sine broeders, mar hi nomter thoe metten andren die hi zach Pieterkin⁽¹⁾ van Biervliet den vulre, Hubrecht den Brouwere, Hughen van der Kreicke, Claikin Speiliaerd, Hannin, ende Keuvelare Fierins broeders van der Most, Pieter de Goedertiere ende sine broeder, Lambin van der Haghe, Pieter de Veidelare, Jan Hughs sone van der Somple; ende van den worden die de deken van Ghent sprach jeghen Mijns here Robert volghet hi Janne den Langhe. Ende van

(1) Op uitschrapping van: Willekin.

den versouckene dat men den ambochters uppe de Kouter versochte, daer ne was hi niet, maer hi weet wel zeker dat waer was. Vort zeight hi van den faite, daer men Pieter ende Leuz den here ontcrachte ende nam, zach hi broeder Hughen van Hulst of werpen van den waghene Leuze Boe, ende⁽¹⁾ der Folker Helle die slouch desen orconde met | stocke | wonde in siin hant om hem Pieter Boe tonterachtene ende te nemene; ende in sijn hulpe was dere Joes de Beildemakere ende der Jan de Blauwere, ende | cleric die onderscolemeester es van Sint Jans. Vort vanden gheruchte ende van der niemare die men zeight in de port die ten faite waren volght hi Gillise, sine ghezellen, uteghedaen Jacop Commer ende Bazelis Commer ende Jan Scadegast.

68. *Jan Lennoits sone*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat van den faiten vorseit hi ne niet zach, mar na den gheruchte ende die niemare die men zeight in de port so heeft hi ggehord beschuldich ten faite van der porte te brelckene Hubrechte den Brouwere, Willem den Rode, Arnoud den Hont, Jan Snouc, Symoens Rijms knape, Gherolf van der Krecke ende Hughen siine broeder, Boidin Brame, Sanders Mont, Jan den Pape ser Diedrics sone, Pieterkin de Vedelare; ende dit houd hi in sijn beste dat de niemare van datter deze lieden waren ten faite van der porte waer es. Vort zeight hi van den faite van Pieter ende Leuze te ontcrachtene ende te nemene, zeight hi dat alle deze persone die ter porte waren up te lopene na den gheruchte ende de niemare van der port waren handadich ende ggehulpich den ghevanghene te nemene ende tontcrachtene, ende noch met hemleiden was | Pieter de Zot,

(1) Hi zach (*Uitgevaagd*).

ute ghedaen Boidin Brame, Sanders Mont ende sine broeder Jan de Pape, ende oec hout hi in sijn beste dat dese niemare waer es.

Dit sijn de orconde die ghehord sijn swonzdaghes vor Sinte Marien Madelene Daghe ende Daerna.

69. *Pieter de Goedertiere*, wever, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat vordien dat tfait gheviel Pieter ende Leuz tontcrachtene ende den here te nemene, hi horde dicken hogheleke spreken Willem den Roden, ende zegghen dat groot jammer ware dat men dien edele lieden niet hare belof ne dade dat men hem belovede te Assenede, bedi si ne hadde de galghe ne de rade niet verdient, ende nochtanne ne was hi niet ten faite daer si den here ghenomen waren van den waghene.

70. *Willem den Rode*, ghesuoren orconde, zeight bi sine eede dat daer hi stoet up de hoofbrughe hi zach den deken van den Kerstinede liden met vele lieden ter Houdeburch wart onder de weilke hi zach, dat hem dochte in sijn beste, Heinric Ackerman ende els niemen; ende dit es al dat hi weet van den faite van der deure die te broke was te Mijns (here) Robert herberghen. Vort zeight hi dat, savond vor dien dat tfait ghevel van den knapen die den here ghenomen waren van den waghene, Pieter dAmman, wies knape dat hi es, zeide hem dat hi hem smarghens hilde in sine herberghe ende hi niet vort ne quame ne sprake ne dade up dien dach van dinghen dat Pieter ende Leuze toebchorde die sine maghen waren, bedi me zouts lichteke spreken up Pieter, omme dat dat hi zelve hadde te doene van sire hervachti-

chede jeghen den here, ende si waren sine maghen, Ende dese Willem die bleef siin ambocht doende al den dach sonder ute sijne huus te commene, ende dit biet hi te prouvene met alle sijne ghebeurs. Noch zeight hi dat hi niet ne weet te sprekene bi wies rade no bi wies biaghen dese faite ghedaen waren.

71. *Moenin de Zuemer*, parmentier, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi van al den faite vorseit niet ne weet te sprekene, sonder van den kersen zeight hi dat hire zach VIII an de rade ghevest, de weilke kersen Giellis de Meester of nam, mar hi ne weet niet te sprekene van diese der an veste, ende van die kersen was grote tale in de port, van dat men ghemeenlike zeide dat God ghedaen hadde bi miracle.

72. *Jan de Winker*, wever, ghesuoren orconde, zeight bi sine eede dat (hi) van al den faiten vorseit niet ne zach ne ne weet in warachtechede te sprekene.

73. *Jan de Merouter*, wever, ghesuoren orconde, zeight bi sine eede dat, up die tijt dat tfait gheviel van Pieter ende van Leuze den here tontcrachtene ende te nemene, hi lach up den tor van sinte Verrilden kerke, ende zach tfait van Pieter ende van Leuze, die van den waghene ghehaelt waren omme in de kerke te bringhene, ende daerbi ter kerke waren ghetrucken zach in hulpe dit te doene Weitin Giellis Barmakers sone, up die Mude, die wilen was woenende met Pieter ver Margrieten zone, ende hi was hanvast an de waghene, ende halp Pieter ende Leuze trucken ter kerke wart, ende dese Weitin die volghede Miin here Robert als hi Leuze hadde bi den hare, ende nam Mijn here Robert bi den teugle, ende hi hadde 1 knijf jof 1 mizericorde al behendeleke ghetrucken onder siin cleed, ende volghede Mijn here Roberte tote den baille van den castele, ende hi haddene

gerne ghecranct, haddi ghemoeghen (als hem dochte⁽¹⁾), ende als hi zach dat Mijn here Robert binnen den baillen was, doe keerde hi wech na lanx den mure van den Paradize, ende daer hi zach hem weder steken in sine sceeden siinen knijf jof mizericorde. Noch zaghe hire in hulpe dit fait te doene Jan den Jonchere, den wever, ende dese Jan die quam⁽²⁾ met Pieter Boe metten bedromme tote in de kerke; ende noch zach hire n hulpe te besscuddene Pieter ende Leuze Danel van der Mere, ende die riep 'es hier iemen die hem i froc lene wille', ende Pieter and worde dat hi ghene ondersnede ne droughe, bedi hi ware cleric; noch zach hire in hulpe met ghewapender hand Moenin Hurtebuuc, den vleeschouwer; ende Arnoud den Hont zach hi met Pieter in de kerke, mar hine weet niet of hi in zine hulpe was; ende hi zach dat here Folker Helle Pieter vorseit brochte in siin harme ghedronghen in de kerke, ende met hem zach hi den here Joes den Beildemakere.

74. *Godekin dJonghe, Jans Jonghen sone*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede ende volghet Jan den Merouter van dat hi heeft ghezeit als van Weitekine, Giellis Barmakers sone, ende nemmermeer ne weet hi der of te spreken.

75. *Hannekin Kengart*, wever, ghesuoren orconde, zeight bi zijne eede dat hi tfait zach daer men Pieter ende Leuze den here ontcrachte ende nam van den waghén, mar hi ne kender niemen.

76. *Diedric van den Slotte*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait zach daer men Pieter ende Leuze den here ontcrachte ende van den waghene nam, in de kerke te bringhene, mar van die tfait daden ende die hem ghehul-

(1) Boven den regel.

(2) Aldeure (*Uitgevaagd*)

pich ware die ne kent hi niet, ne van den sorpluse so ne weet hi niet te sprekene no bi niemare no andersijns.

77. *Jacop Trile*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi de faite vorseit niet ne zach, ende oec mede sone weet hire niet af te sprekene in warachtichede ne bi niemare daer an dat hi hem houden mach.

78. *Sanders Rijms*, ghesuoren orconde, zeight bi ziine eede dat hi niet ne zach no teen fait no tandre. Vort zeight hi dat i jonevrouwe uter port van Ghent hadde ghehad den vierden keurch van vor sinte Baefmesse, ende wasser mede so verre gheleet dat soe hare duchte van der doot; doe quam hare als in i droom te voren dat soe boete zoude hebben van hare evele up dat se ghinghe ten rade daer de knapen uplaghen, ende daer dade ichten berneden kersen; die joncvrouwe hadde corteleke boete, ende soe ghinc zelve tote raden, ende dede kerssen met hare draghen ende deidse berne ende vesten an de rade; ende die joncvrouwe hiet joncvrouwe Wijfvin van Abbeforde, ende Pieter ende Leuz diene bestonder hare niet, ende dese jonevrouwe die es Sanders wijf vorseit.

79. *Eustaes van Lovedinghem*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi van den faite van der deure te breickene niet ne zach, mar hi zach tfait daer men Pieter ende Leuze nam van den waghene met crachte omme in de kerke te bringhene, ende hi horde i persoen roupen, als men Pieter ende Leuz up i waghene brochte uten Steene, ten ende van den ommecringhe ter Oudeburgh voor ghewat: 'Gaet toe, "gaet toe! het es nu tijt", maer hi ne kennedene niet dor tgrote bedrom datter was; ende van den ghone diere handadich an waren ende hem in hulpen, die ne kent hi niet.'

80. *Lievin de Rovere*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait van der deure te breickene niet ne zach;

van den faite daer men Pieter ende Leuze den here ontcrachte ende nam omme in de kerke te bringhene, zeight hi ende volghet Jan van Merouter, als van Weitine, Giellis Barmakers zone up de Mude, die wilen woenede met Pieter ver Margrieten sone, ende hi gaf ons dit brievekin dat hier an ghehect es⁽¹⁾: 'Wuttin Gillis sBaermakers sone van der Muden, die wonde met den her Pietere ver Megrieten sone ende dar na met Janne sinen sone, dien zelven Wuttine sag ic an den wagen om te helpene dat Pieter ende Luens waren gecroden ter kerken wart, ende doe Luens was an den rinc van der kercdore doe sag ic dien Wuttine an Mins her Roberts breidel ende hadde I misericorde ghetrocken binnen sinen clede, ende doe Min her Robbert hadde Luense biden hare doe sagic wel dat Wuttin gerne adde Miin her Robberte gecranct haddis maecht gehadt, dat es mi kenlic up min heet'.

81. *Fense de Hovessche*, ghesuoren orconde, zeight bi sine eede dat hi int huus was, ende hat in Mijns here Robert herberghe up die tijt dat men de porte brac ende up stac met crachten, ende zeight dat dit fait daden Hanekin ende de Keuvelare, Fierins broeders van der Most, ende die IJ broeders hordi zueren grote vule eede dat 'hadsi hem LX met hem, zie zouden eer den here ende al doot slaen, heer dat si ghedogheden dat men die goede knapen also doden?' ende in dat fait was in hulpen Arnoud die Hont, Hubrecht de Brouwere. Ende van den faite van Pieter ende te nemene met crachte van den waghene ne zach hi niet.

82. Joncvrouwe *Wijfvin*, *Sanders Rijms wijf*, zeight bi haren eede, ende verliet heeft tfait van den kersen no

(1) Bandeken perkament aan de rol genaaid.

min no meer also Sanders haer man heeft hier voren gheseit ende gheorcond.

83. *Jan Scadegast*, de vischcopre, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi van al den faiten, no van rade, no van dade, no bi wien dat quam niet ne weet te spreken.

84. *Salemoen Rebbe*, vischcopre, ghesuoren orconde, zeight bi sine eede dat hi van den faite niet ne weet te spreken, no wiet dede no wiet bejaghede no wiet beriet.

85. *Heine Clements*, wever, ghesuoren orconde, zeight bi sine eede dat hi van den faiten niet ne weet te spreken wiet dede no bi wien dat quam.

86. *Symoen Hurtebuuc*, vleeschouwer, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi zach tfait dat men den here de ghevanghene ontcrachte, ende hi zach Pieter van der Gote, dat menne ghelieu bi der storte, mar hi ne kender niemen, ende els niet zone weet hire of te spreken.

87. *Coppin Volart*, vleeschouwer, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait zach daer men de Boeincles den here ontcrachte, mar hine kende niemen van den ghenen die tfait daden, ende els sone weet hire of te spreken.

88. *Gillis Lap*, vleeschouwer, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait zach daer men Pieter ende Leuz den here ontcrachte, ende hi zach Min here Robert bringhen bi den hare Leuze in den Steen, mar van anders ende vordre zo ne weet hi niet te spreken.

89. *Hannekin van Hulst*, frutenier, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait zach vanden knapen die men den here ontcrachte, mar hine kender niemen, ende els zo ne weet hi niet te spreken.

90. *Mas Calewart*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi zach de deken van Ghent gaen met vele lieden

te Mins heren Robert herberghe waert, ende si clappeden an de porte ende men ne wildt niet inlaten; doe staken si de porte up, ende ghingen in; ende in dat ghezelschap zo kennedi Boidin Braem ende Arnoud den Hont sine knape, ende den deken, ende el niemen zone kendire, ende hine zach niet dat Boidin Braem no Arnoud sijn knape hand daden an de porte. Ende tandre fait van den knapen toncrachtene sone zach hi niet, ende oec ne weet niet te spreikene.

91. *Pieter de Riemakere*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi niet ne zach no teen fait no tander, van der deure te breickene ende van den knapen toncrachtene den here.

92. *Coppin Wenemar*, de brouwere, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi niet ne zach tfait vander deure, ende hi zach tfait van den knapen te nemene, mar hine kende niemen die tfait dade, omme de grote meudelinghe diere was; ende van gheruchte sone weet hi niet te sprekene.

93⁽¹⁾. *Gillekin Wieric*, van der Visschermaerct, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi niet ne zach tfait van den deure up te breikene, maer hi zach tfait den knapen den here te ontcrachtene, mar hi ne bekende niemen die tfait daden.

94. *Heinric van der Gracht*, Mins heren Heinrics knape Everbaert, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi niet ne zach no teen fait no tander, van der deure up te breikene ende van den knape den here te ontcrachtene, ende hi ne wasser niet.

(1) In het handschrift N^r 92 met de volgnummers tot 102, waarna 104; wij herstellen dit misgrijp.

95. *Hannekin Snidewint*, vischcopre, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi niet ne zach tfait van der deure, mar hi zach tfait daer men Pieter ende Leuz den here oncrachte, mar hi ne bekennede niemen diet tfait daden.

96. *Jan Beys*. visscopre, zeight bi zine eede dat hi tfait van der porte ende van den knapen den here te oncrachtene niet ne zach, bedi hi ne was niet in de port.

97. *Hannekin de Wilde*, de vischopre, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait van der porte niet ne zach, mar hi zach tfait daer men Pieter ende Leuz den here nam, mar hi ne bekender niemen diet daden.

98. *Lambert ser Gherolfs sone*, cordewanier, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat tfait van der deure no tfait Pieter ende Leuz te oncrachtene zo ne zach hi niet, no ne weet in warachtichede te sprekene.

99. *Gherart Godevert*, vleeschouwer, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat, uppe de tijt dat tfait ghevel van der deure te breikene ende tfait Pieter ende Leuze den here te oncrachtene, hi was te Gheroutsberghen, zo dat hire niet of ne weet te spreikene.

100. *Lievin ser Eustaes sone*, deken van den volres, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait van der deure no tfait Pieter ende Leuz den here te oncrachtene niet ne zach, ne niet ne weet der of te sprekene no bi horen zegghen no andersins.

100^{bis/ten}. Item ghehort ij anderen orconden die niet ne wisten te zegghene, ende omme dat ne ware si niet ghescreven.

101. *Jacop van Locre*, die woent met den here Willem den Joede, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi, van den faite van der deure ende van Pieter ende van Lenze den here te oncrachtene, hi niet ne zach ne ne weet in

warachtichede niet der of te sprekene no bi niemare no ander sins.

102. *Lippin ver Clemmen*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi ffait van der deure ende van Pieter ende Leuz den here toncrachtene niet ne zach, mar hi horde zegghen Willem den Roden den dach te voren dat men se verdede 'dat groot jammer ware dat men den knapen vorseit niet ne hilde tbelof dat hem beloft was te Assenede in de kerke, ende dat mense van ander doot zoude doen sterven dan men hem beloft hadde', ende dit zeidi wel vor hem x in de plache vor sGravensteen.

103. *Mathis ser Gherarts sone*, wever, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi van den faite van der deure ne van den faite van Pieter ende van Leuze te oncrachtene den here niet ne zach ne ne weet, mar daghs vor dien dat de knapen ghetruct waren ter kerke waert het quamen lieden die hi niet ne kent, ende den I van hem lieden hordi nomen Snouc, up de Coutre ten ambochte van den wevers dat daer was, dat si zouden zenden met hem lieden, v of vJ personen toter wet omme te biddene dat men up de goede knapen Pieter ende Leuze ghene hastichede ne bezeghde; die van den ambochte berieden hem, ende zeiden dats sies niet ne zouden doen, ende daden daer I ghebot, up sijn ambocht te verliezene, 'dats hem niemen ne onderwonde, ende dat elc ghereet ware den here te helpene ofs te doene ware'. Noch zeigt hi, also als hi hem bedochte sijn orconscepe te zegghene, dat hire zach met Snouke int ghezelschap Willem den Roden ende Robin ver Anezen zone.

104. *Lievin van Hastine*, de wever, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat (hi) van den faiten vorseit no van den versouken niet ne weet te sprekene in warachtichede.

105. *Coppin Blessart*, steenhauwere, ghesuoren orconde,

zeight bi zine eede dat hi tfait van der deure niet ne zacht mar hi zach tfait van Pieter ende Leuz den here te ontcrachtene, mar die tfait daden ende diere handvast an waren die ne kende hi niet, ende els niet zone weet hire of te zegghene.

106. *Jacop Asscheman*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait van der deure niet ne zach, mar tfait Pieter ende Leuz den here te nemene zach hi, mar hi ne kender niemen, ende⁽¹⁾ hi zach Mijn here Roberte Leuze bi den hare bringhen in den Steen; ende bi wies rade of bi wies biaghede sone weet hi niet dat dit gheschiede.

107. *Fierin van der Most*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait van der deure niet ne zach, mar tfait van Pieter ende Leuz den here te nemene dat zach hi, mar hi ne bekender niemen die ten faite waren; ende hi zach den here Folker Helle, pape, slaen an de deure van der kerke met sire vust, ende doe was soe ondaen; ende dit fait zach hi van sinen huus daer hi up sinen zolre was, ende met hem waren Hughe Goetroest, Willem Goetroest, die men heet de Keuvelare, ende Jossekin, sijne broedere, Jacop Ladale de backere, Sanders de Bere, Giellis Gillis zone ser Olivier zone. Ende sijn huus dat staet up den houc, ende up sine mur lach Jan van Zeilen, corenbitre.

108. *Coppin Storem*, wever, ghesuoren orconde, zeighet bi zine eede dat, smorghens eer Pieter ende Leuz van den waghgen genomen waren, Willem de Rode, Arnoud de Hont, ende vele andren knapen van buten (wel tote xxv⁽²⁾) quamen up de Coutre toten weven ambochte, ende zeiden dat groot jammer ware dat men die goede

(1) Op uitschrapping van: sonder dat.

(2) Boven den regel.

knapen also verdoen zoude, ende baden hem dat si gaen wilden tote den here omme de knapen te vervoerstene van haren live; ende zie zeiden dat sies niet ne daden, ende daden ghebieden dat elc up sijn ambocht te verliezene ghing he te werke, ende dat sie ghereet waren den here te helpene, of te doene ware, ende dat niemen ne ghene ledich ganc ne makene met den voorseide versoukers; ende dies hem vele onderwant was | knapelin dies name hi niet ne weet. Ende die wilen dat men dezen orconde horde, so quam hi omme orconde te zegghene, ende daer bekenede dese orconde, ende dat es dese orconde die hier na es ghescreven naest.

109. *Jan de Clerc*, wever, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait van der deure niet ne zach, ende tfait van den knapen te nemene zach hi, mar hi ne bekender niemen die tfait daden. Noch zeight hi dat, vor dien dat Pieter ende Leuz van den wagen ghetrucken waren, het quamen knapen vele upte Coutre ten weve ambochte, ende baden den ghesuoren van den ambochten dat si bidden zouden scepene dat tbelof, dat men hem belofde te Assenede in de kerke, dat men hilde Pieter ende Leuz; ende deghesuoren andworden dat wel redene ware dat men vorworde hilde ende datter gerne toe zouden doen alse vele alse zouden moghen doen bi wetten; ende de knapen andworden dat si anders niet ne begherden; onder de knapen was Gherart van den Houke, Woutre de Costre van Warscot, ende die zeide: 'Edele ghemeente, ontfaermedu van den goeden knapen.' Ende dese orconde ne onderwants hem niet.

110⁽¹⁾. *Hughe Blaubart*, ghesuoren orconde, zeight bi zine

(1) In het handschrift: III; wij herstellen de volgnummers tot het einde.

eede dat tfait van der deure die upghelopen was dat ne zach hi niet, maer hi ghemoete daer wart gaende, bin IJ husen na, den deken van den Vier Ambochte ende den deken van der Kerstinede van Ghent ende papen, ende die versochten den bailliu van Ghent ende an scepene dat men Pieter ende Lenz die clerken waren zoude delivrereren, ende scepene zeiden dat hem niet toe ne behorde ende schieden van hem; doe ghinghese vort met grote druste te Mins here Robert herberghe; ende in dat ghezelschap zach hi gaen Boidin Brame, Arnoud de Hont, ende den Wicker, sijns vaders knape, Willem de Rode, ende nemmeer zone bekend hire. Noch zeight hi dat hi zach dat men Pieter Boe ende Leuze sinen broeder voerde uppe I waghen, ende bi hem saten IJ frere meneurs, ende als de waghen quam up den keer van der Oudeburg so vel de waghen neder als hem I wiel ute ghedaen was, wie dat dede dat ne weet hi niet. Ende doe riep Pieter ende Leuz: 'Edele Ghemeente (ende clerken⁽¹⁾), ontfaermet ons!' ende bi den waghen stoet I lanc knape met I schierre frocke, die sine haerme hadde ondaen, ende zeide: 'Val hier in'; doe quam 1 frere meneur die up de waghen zat ende gaf Leuze I scond, eude lichtdene van den waghene ende vel in dies knapen haerme metten schiere frocke; ende hi noemt wel in sijn beste dat die knape hiet Pieter de Goedertiere, na al der kenlichede die hire of heeft; ende die Pieter die sleepde Leuze ter kerke waert; ende doe quam Mijn here Robert ende ghelieu Leuze bi den hare ende ledene in den Steen; ende els niemen sone bekendire te dien faite dan Pieter de Goedertiere; ende nochtan zeight hi datter was I groot hoop lieden al in hulpen dit fait te doene. Vort zeight hi dat grote niemare es in

(1) Boven den regel.

Ghent dat de raet van dezen faite gheslegghen was te Hubrecht Brouwers int huus, ende gelt der omme igheven was, mar diet bejaghede of riet of gelt gaf of nam, dat ne weet hi niet. Vort zeight hi dat van desen faiten zwaerlike es beniemert Hubrecht vorseit, Willem de Rode, Arnoud de Hont, Jan Snouc, Claikin Speillaert, Gherolf van der Krickke, Pieter de Goedertierre, Boidin Braem, Jan de Pape ser Diedrics sone; of de niemere waratich es of nes dat ne weet hi niet zeker te zegghene. Noch zeight hi, als Pieter Boe was in de kerke, de somighe van den scepene ghinghen in de kerke ende Hughe met hem, ende daer (saghen?) zi Boidin van Kelant den backer ende Arnoud den Hond, ende hem dochte datti daer comen waren omme Pieter Boe in hulpe te wesene.

111. *Jan Roelf sone*, visscoper, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat, int fait van Pieter ende van Leuze te ontcrachtene, hi was Mijne here Robert in hulpen, mar van den ghoonen diet tfait daden so ne kent hi niemen, ende met hem was in hulpen Jan f. Daneels, ende el niet zone weet hire of te zegghene.

112. *Wouter de Meyere*, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait van der deure niet ne zach, mar hi zach tfait Pieter ende Leuz den here te ontcrachtene, ende zach als Leuz van den waghene ghetrucken was dattene vele lieden croden ter kerke waert, ende doe quam Arnoud de Hont van bachten ende stac ende crode de lieden ende Leuz ter kerke wart, ende Boidin Braem diere ghelike die halp se van bachten cruden ter kerke wart, ende el niet ne weet hijs te zegghene.

113. *Coppin metter Koe*, wever, ghesuoren orconde, zeight bi zine eede dat hi tfait van der deure no van Pieter ende Leuz den here te nemene niet ne zach no ne weet in

warachtichede te sprekene, ende van al den faite hi ne weet el niet te sprekene, sonder, als versocht waren de ghesuoren van den weve ambochte, dat stappans dede roupen ende verbiede elc up sijn ambocht dat niemen ledich ganc make zoude; ende tversouc ne hordi niet doen, ende omme tversouc te doene waren up de Coutre wel xxv personen, ende in die lieden bekenedi Jan Snouc ende els niemen.

114. *Jan Babelin*, ghesuoren Steenknape, ende orconde ghesuoren, zeight bi zine eede dat Mijn here Robert sat ten eitene in sijne herberghe te Jacop sToets, ende in die wile zo quamen lieden met groten ghezouch ende met grote roupe, ende droughen up de deure van der porte met crachten, ende riepen dat groot jammer ware dat men clerken so voerzen zoude, ende dat men hare belof niet houden wille; daer zach hi in den hoop ende binnen der porte⁽¹⁾ Boidin Braem, Willem Commer, Jan den Pape, Willem den Rode, Arnoud de Hont, Jan Snouc, Coppin den Blauwere, Sanders Boe. Vort zeight hi dat hi zach of doen Pieter ende Leuz van den waghene, ende hare handen ombinden ende trecken met crachten ter kerken waert, ende hi zeight bi zine eede dat hi niemen ne kende van den ghoenen die tfait daden ende diere hantvast an waren. Vort zeight hi dat gheruchte es groot up Hubrechte den Brouwere, Willem den Rode ende Arnoud den Hont achter porte dat si dese dinghen meest belopen zouden hebben, ende hi waent bet na den gheruchte dat sijn daden dan niet. Noch zeight deize orconde dat, alse de deure up was ghedreghen ende de

(1) Op uitschrapping van: binnen den huus.

lieden in waren comen, de deken van den Vier Ambochte, die met hem lieden quam, zeide dat menne daer dede comen zijns ondanks, ende had hire niet ghecommen hi hads ghehads te doghene. Ende els niet zo ne weet hi te zegghene.

Nota.

Bij misslag is een der getuigen, tusschen N^{rs} 102 en 103, weggevallen, waarvan het oorkondschap volgt, en het getal derzelve brengt op:

115. *Hannekin de Criecheiter*, wever, ghesuoren orconde, zeight bi sine eede dat hi tfait vander deure niet ne zach, mar hi zach tfait van Pieter ende Leuz den here te oncrachtene, mar die tfait daden ne kende hi niet.

Tafel der personen vermeld in tbesouch van Ghent van 1306.

De cijfers verzenden naar de nummers, cf. naar de meldingen in de getuigenissen.

Ackerman, Heine, Heinric, cf. 28, 60, 70.

Asscheman, Jacop, 106.

Babelin, Jan, ghesuoren steenknappe, 114.

Barmakere, Weitin, Weitekin, Giellis sone, up die Mude, die wilen woenende was met Pieter ver Mergrieten sone, en daerna met Janne sinen sone, cf. 73, 74, 80.

Beys, Jan, visscopre, 96.

Bet, Willekin, up de visschemarct, cf. 43.

Blaubart, Hughe, 110; sijn vaders knape, *ziet* De Wicker, cf. 110

Blessart, Coppin, steenhauwer, 105.

Boe, Henric, cf. 65.

Boe, Pieter en Leuz, de Boeincles, cf. 1 tot 115, bijna alle getuigen. Hunne zusters, cf. 56.

- Sanders, cf. 32, 65, 66, 114.

- Snouc, de mulre, die woende wilen met Jordaen ser Sanders, die woent met Clais ser Sanders sone, cf. 1, 2.

Boele, Heinric, paisiere, 13.

Bone, Gheinekin, 41.

Braem, Boidin, kievetaïn, beleedere, maghe Boe, cf. 1, 2, 4, 9, 15, 14, 19, 23, 28, 29, 32, 35, 43, 44, 46, 47, 48, 53, 56, 59, 65, 68, 90, 110, 112, 114. Sijn knape, *ziet* De Hont.

Brandekin, Jan, de mech, 25.

Breetbaerd, Joris, cf. 56.

Calewart, Mas, 90.

Chibole, dere Jan, scepene, 4.
 Clements, Heine, wever, 85.
 Commer, Bazelis, 46, cf. 15, 44, 65.
 - Jacop, sijn broeder, 43, cf. 44, 65.
 - Willem, cf. 114.
 Cromhals, Boidin, de baker, 50.
 dAmman, Pieter, maech der Boe's, 64, cf. 21, 28, 29, 35, 46, 66, 70; sijne knapen, *ziet* De Rode, De Scoutheete, Van Loo.
 - Symoen, 53.
 Den Amman, Gossin, 12
 De Beildemakere, dere Joes, pape, cf. 29, 31, 43, 63, 66, 67, 73.
 De Bere, Sanders, cf. 107.
 De Blauwere, Coppin, 35, cf. 65, 114.
 - dere Jan, pape, cf. 2, 66, 67.
 De Brouwere, Hubrecht die woende an de visschemaret, cf. 2, 6, 23, 28, 29, 31, 32, 44, 46, 48, 56, 65, 66, 67, 68, 81, 110 114; sijn sone, cf. 2, 15, 66; sijn knape, cf. 6
 De Clere, Jan, wever, 109, cf. 108.
 De Coster, Woutre, van Waerscot, cf. 65, 109.
 De Criecheiter, Hannekin. wever, 115, cf. 61; *ziet* Van der Criecke.
 De deken van der Kerstinhede van den Vier Ambachten, 60, cf. 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 14, 15, 19, 23, 31, 35, 55, 56, 59, 65, 90, 110, 114.
 - - van Ghend, cf. 1, 2, 4, 8, 9, 14, 15, 19, 48, 55, 56, 59, 65, 90, 110.
 De Dievel, Coppin, ghereidemakere, 25.
 De Goedertiere, Pieter, wever, 69, cf. 2, 29, 32, 65, 67, 110.
 De Goedertiere, Jan, sijn broeder, cf. 2, 29, 32, 65, 67.
 De Hont, Arnout, die woent met Boidin Brame, B. Braems knape, cf. 2, 15, 23, 28, 29, 31, 32, 44, 46, 47, 48, 51, 56, 59, 63, 65, 66, 68, 73, 81, 90, 108, 110, 112, 114.
 De Hovessche, Fense, 81, cf. 56; *ziet* Fensekin.
 De Jonchere, Jan, wever, cf. 73.
 dJonghe, Godekin, Jans Jonghen sone, 74.
 De Jonghe Heinric, cf. 56.
 De Keuvelare, 59, cf. 28, 48, 65, 67, 81, 107; *ziet* Goetroest, Willem, van Zaemslacht.
 De Kriecheiter, *ziet* de Criecheiter.
 De Langhe, Jan, steenknapen, baillius cnape, 66, cf. 39.
 De Loukere, Coppin, scepene garsoen, 23.
 De Maiere, Clais, 29.
 De Mayere, Moenin, clerc, 34.
 De Meiere, Pieter, 47.
 De Meyere, Jan, medeblandere, 45.
 - Wouter, 112.
 De Meester, Giellis, steenknapen, 65, cf. 51.
 De Merouter, Jan, wever, 73, cf 63; *ziet* Van Merout.
 De Mol, Godevert, paisierre, 15.
 De Mulre, die woende wilen met Jordane ser Sanders sone, cf. 2, 6, 65; *ziet* Boe, Snouc.
 De Naiere, Jan, parmentier, cf. 59.
 De Pape, Jan, ser Diederix sone, cf. 1, 15, 29, 43, 46, 47, 48, 51, 59, 65, 68, 110, 114. Jan, sijn cnape, cf. 48.

- Alebrant, cf. 48.

De Riemakere, Hannekin sone, cf. 21.
 - Pieter, 91.
 De Rode, Arnout, cleric, 58.
 - Willem, Pieter dAmmans onape, wever, maghe Boe, 70, cf. 4, 9, 21, 23, 28, 29, 31, 32, 43, 44, 46, 48, 51, 53, 56, 65, 66, 69, 102, 103, 108, 110, 114.
 De Rovere, Lievin, 80.
 De Scouteete, Zeigher, Pieter dAmmans knape, cf. 29, 35, 48.
 De Vedelare, Pieterkin, cf. 65, 67, 68.
 De Vrient, Pieter, medeblandere, 42.
 De Waghenare, Willem, den wevers cnape, 22.
 De Wicker, Hughe Blaubaerts vaders knape, cf. 110.
 De Wielmakere, Miaus, 32.
 De Wilde, Hannekin, de vischcopre, 96.
 De Winker, Jan, wever, 72.
 De Wulf, dere Jan, scepene, 3.
 De Zot, Pieter, cf. 66.
 De Zwemer, Jan, cf. 65.
 De Zweemer, Moenin, parmentier, 7.
 Ferrant, Hannekin, cf. 5.
 Fensekin, cf. 55; *ziet* de Hovessche.
 Godevert, Gherart, vleeschouwer 98.
 Goetroest, Hughe, cf. 107.
 - Willekin, Willem, die men heet *de Keuvelare*, 59, cf. 107.
 - Jossekin, sijn broeder, *ziet* van der Most, cf. 81, 107.
 Hackerman, *ziet* Ackerman.
 Hannekin, cf. 81; *ziet* Jan zonder toename.
 Heinric, meester, cf. 1.
 Helle (Helde), dere Volker, pape, cf 29, 63, 66, 67, 73, 107.
 Hurtebuuc, Symoen, vleeschouwer, 86, cf. 63, 73.
 Kengart, Hannekin, wever, 75.
 Jan, pijnre, die Mantins Ghermakers dochter heeft, die woent bi de Waleporten, cf. 61.
 Jan, zonder toename, cf. 9; *ziet* Hannekin.
 Ladale, Jacop, de backer, cf. 107.
 Lantvert, Jacop, paisierre, 16.
 Lap, Gillis, vleeschouwer, 88.
 Lauwater, Willem, 36.
 Lennoits sone, Jan, 68.
 Lodewijc, Coppin, 51.
 Lombaert, Willem f., scepene cnape, 40.
 Maenschijn, Jan, cf. 31.
 Metten sporen, Gosin, 62.
 Metter koe, Coppin, wever, 113.
 - Jacop, paisierre, 14.
 Minneman, Jan, de scherre, 54.
 Mont, Sanders, maghe Boe, cf. 29, 31, 35, 44, 46, 48, 51, 56, 59, 65; Jan, sijn cnape, cf. 48; sijn broeder, cf. 65.
 Pouwels, Lambrecht f., van Bouchaute, cf. 14
 Puls, Giellis, 57.
 Puls Jacop, 56.
 Rebbe, Salemoen, vischcopre, 84.

Robrecht, Mijnhere, sheeren Graven sone van Vlaendren, cf. 1 tot 115, bijna al de getuigen.

Rijms, Sanders, 78.

- Joncvrouwe Wijfvin, Sanders wijf, 82, cf. 51, 65, 78; *ziet van Abbevorde*; hare koc, cf. 65.

Roelf sone, Jan, visscoper, 111.

Scadegast, Jan, de vischcopre, 83, cf. 65.

- Scellinc, 28.
 Sceppers, Jan, Pieters sone, cf. 4.
 Ser Eustaes sone, Lievin, deken van den volres, 100.
 Ser Gherarts sone, Mathis, wever, 103.
 Ser Gherolfs sone, Lambert, cordewanier, 98.
 Ser Olivier zone, Giellis Gillis sone, cf. 107.
 Ser Wouters, Martin f., 21.
 Slove, Jan, scepene, 9.
 Snidewint, Hannekin, vischcopere, 94.
 Snouc, Jan, van den Horde, Symoen Rijms knape, die woent met Symoen Rime, an sente Niclaus kerchof, 52, cf. 2, 15, 22, 28, 29, 32, 44, 48, 56, 59, 64, 65, 66, 68, 103, 110, 114.
 Spellard, Speiliard, Clais, Claikin, die woent onderberghen, cf. 2, 6, 44, 66, 67, 110.
 Spicheer, Jan, djonghe, vleeschouwer, 49.
 Steppe, dere Willem, scepene, 10.
 Storem, Coppin, wever, 108.
 Straels, Marie, up de visschemaerct, cf. 43.
 Toete, Jacop, 55, cf. 1, 56, 114.
 Trile, Jacop, 77.
 Troest, Jan, scepene, 2, cf. 1.
 Uten Dale, dere Jan, schepene, 1, cf. 2.
 Uten Ramen, Jan, Daneels sone, 61.
 Uten Wulghen, Arnoud, cf. 32, 65.
 - Jan, sijn broeder, cf. 32, 35, 65.
 Van Abbeforde, Wijfvin, Sanders Rijms wijf, cf. 78; *ziet* Rijms.
 Van Balau, Jan, cleric, 44.
 Van Biervliet, Pieterkin, vulre, cf. 67.
 Van Brogende, Heinric, scepene, 11.
 Van Brucghe, Boidin, paisierre, 17.
 Van Buten, dere Jan, scepene, 7.
 Van den Besemekine, Willem, 20.
 Van den Gavre, mine vrouwe, cf. 47.
 Van den Horde, cf. 64; *ziet* Snouc, Jan.
 Van den Houke, Gherart, cf. 109.
 Van den Houtkine, Zegher, cf. 56.
 Van den Oye, Henric, paisierre, 18.
 Van den Slote, Diedric, 76.
 Van den Slotel, Bette, cf. 65.
 Van den Spegle, *ziet* Van Spieghele.
 Van den Veldekine, Heyne, Seghers sone, cf. 65.
 Van den Wincle, Arnout, cf. 65.
 Van den Zomple, Coppin en Robbin, ver Aneesens kinderen, cf. 28, 29, 65, 103.
 - Jan, f. Hughs, cf. 47, 51, 65, 67.
 Van der Criecke, Gherolf, cf. 2, 3, 29, 44, 56, 64, 65, 68, 110.
 - Hughe, sijn broeder, cf. 29, 44, 56, 64, 65, 67.
 - Jan, id. id., maghen der Boe's. *Ziet* de Criecheiter.
 - hunne zuster, cf. 65.
 Van der Gote, Pieter, steenknappe, 67, cf. 83.
 Van der Gracht, Heinric, mijns heren Heinrics Everbaerts knape, 94.
 Van der Haghen, Lammin, cf. 31, 48, 60, 65, 66, 67, 68.

Van der Kreicke of Van der Kriecke; *ziet* Van der Criecke.
Van der Maret, Boidin, cf. 44.
Van der Mere, Danel, cf. 73.

- Van der Most, Fierin, 107.
 - Hughe, Fierins broeder, cf. 1, 15, 48, 65, 107.
 - Jossekin, id., cf. 67, 81, 107. *Ziet* Goetroest.
 Van der Scheure, Bette, cf. 65.
 Van der Woestine, Clais, 30.
 Van Everoden, Jan, scepene, 6.
 Van Gavre, Jan, scepene, 5.
 Van Hastine, Lievin, de wever, 104.
 Van Hulst, Hannekin, frutenier, 89.
 - Hughe, minnebroeder, fremineur, cf. 2, 4, 6, 25, 49, 58, 67.
 Van Keilant, Boidin, de backer, die woent bi ser Jordaen Maschs, vor
 Ghiselbrecht Museconing, 48, cf. 1, 2, 29, 31, 32, 35, 42, 43, 44, 47, 110.
 Van Lo, Ghiselin, wever, 37.
 Van Lo, Jan, Pieter dAmmans knape, cf. 29, 35.
 Van Locre, Coppin, scepene garsoen, 33.
 Van Lokre, Jacop, die woent met den here Willem den Joede, 101.
 Van Lovedinghem, Eustaes, 79.
 Van Merout, Jan, cf. 63; *ziet* de Merouter.
 Van Merout; Ras, cf. 63.
 Van Overhackere, Giellis, 27.
 Van Polinchove Jan, haermakere, 24.
 Van Sint Jans, Jan, cordewanier, 63.
 Van Speghele, van den Speghele, Jan, cf. 22, 65.
 Van Wachtebeke, Willem, 31.
 Van Walsbusch, Jan, der paisierre raet, 19, cf. 20.
 Van West, dere Willem, scepene, 8.
 Van Zeile, Willekin, cf. 63.
 Van Zeilen, Jan, corenbitere, cf. 107.
 Van Zeuien, Coppin, 39.
 Ver Clemmen, Lippin, 101, cf. 44.
 Volart, Coppin, vleeschouwer, 87.
 Volkeric, Jan, 38.
 Wenemar, Coppin, brouwere, 92.
 Wieric, Gillekin, vander visschermaerct, 93.
 Wijscoefs, Bernekin, Heine sone, cf. 65.
 Zetscare, Jan, cf. 48.